

4521

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.
(Journal of the Telugu Academy)

సంపుటము ౧౮.	{ శుక్ల నామ సంవత్సరము. శ్రావణ శుక్ల కడమాసములు. }	సంచిక ౩
18	}	3

కాకినాడ :

శ్రీకృష్ణ సూర్యరావుచే బరిష్టత్తార్యాలయమునఁ
బ్రకటింపఁబడినది.

చందా	{ పోష్ఠాన్యాయములతో సంవత్సరమునకు రు. ౩. }	విడిసంచిక రు ౦-౮-౦
------	---	--------------------

1929

విషయసూచిక.

1 బ్ర. గీ. శే. వేదము వేగకటగాయకాస్త్రీ స్తుతి ...	౧౩౮-౧౩౯
ఆశ్రవిద్యావాదస్పతి- గోమావేంకటస్వామిగుప్తగారు	
2 శ్రీలింగము-తెలుగు-పానుగు-ప్రతివాదము ...	౧౪౦-౧౪౧
శ్రీనికమగోపభగ్గుగారు	
3 భాషానియమము ...	౧౪౨-౧౪౪
మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిచయనలుగారు	
4 సంస్కృతదూతకావ్యోత్త-భివిశాసములు ...	౧౪౫-౧౫౨
యాయూజ్ఞి వేంకటపీఠరాఘవాచార్యులుగారు	
5 సంస్కృతభాష-అంధభాష ...	౧౫౩-౧౬౩
విద్యాప్రసాద బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	
6 తెలుగుకవిత- ...	౧౬౪-౧౭౭
జాస్తి శ్రీరాములుదాదరిగారు	
7 విభీషణశరణాగతి ...	౧౭౮-౧౮౧
కవి శారాయణాచార్యులుగారు	
8 అలంకారవిషయము ...	౧౮౨-౧౯౨
అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	
9 గ్రంథస్వీకారము ...	౧౯౩-౨౦౦
10 భద్రగిరిశతకము- ...	౨౩-౨౩
బల్లా పేరయ్యకవి	
11 పరదరాజశతకము ...	౨౪-౨౪
కృష్ణకవి	
12 కాలిందీకన్యాపరిణయము ...	౧౭-౨౪
అనగోబలపతి	

పరిషత్ప్రయోజనములు.

తెలుగుభాషను, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి నొందించుటయు, ఆవిషయమునఁ బరిశ్రమ చేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు నీపరిషత్తుయొక్క ప్రయోజనములు. ఈపనిని నెఱవేర్చుటకై యవలంబింపఁదగు మార్గములలోఁ గొన్ని యీక్రిందఁ బొందుపఱుపఁబడుచున్నవి:—

i తెలుగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నరమును వివరించు సర్వకవచుగునిఘంటు వొకటి రచించి ప్రచురించుట;

ii తెలుగుభాషకు సహితముతరభాషలతోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు నొకవ్యాకరణము రచించి ప్రచురించుట;

iii ఆధునికశాస్త్ర గ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించుటకు నై పారిభాషికపదములను నిర్ణయించి వివరించు నొక శబ్దకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv ఆంధ్రదేశప్రాచీనచరిత్రాంశపరిశీలనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు, లభ్యమైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయములైన గూఢారముల సాహిత్యము సునిష్ఠరముగాఁ దెలుగు దేశముయొక్కయుఁ బ్రజలయొక్కయుఁ జరిత్ర మొకటి రచించి ప్రచురించుటయు;

v సర్వవిషయములను గుఱించి చేయఁదగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుట;

vi ఆంధ్రభాషలోని మంచిగ్రంథములఁ బండితపరిష్కారము చేయించి నిర్దుష్టముగఁ బ్రచురించుట;

vii తెలుగుభాషకును వాఙ్మయమునకును సంబంధించిన విషయములను జర్పించు నొక పత్రికను ప్రకటించుట;

viii తెలుగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఱించి చర్చించుటకుఁగాను సాంఘత్పరికసభల నేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుగు సాహిత్యవిషయమునఁ బరిశ్రమ గావించి పారిభాషికములను, సాహిత్యపట్టుములను, యోగ్యతాపత్రికలను నొసంగుట;

x ఒక పుస్తకభాండాగారమును స్థాపించి సాగించుట ఇందు బ్రధానముగాఁ దెలుగు గ్రంథము లుండవలయును; వ్రాతప్రతులుగూడ నుండవలయును;

xi తెలుగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు నభివృద్ధికి నుపవరించు నన్ని కార్యములను చేయుట.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

సంపుటము ౧౨. { శుక్ల నామ సంవత్సరము
శ్రావణ భాద్రపద మాసములు. } సందిక ౩.

బ్ర. కీ. శే. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

స్మృతి.

ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి, దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు, మదరాసు.

- గీ. అస్తమించితివా? సమస్తాంధ్రదేశ
గతిబుధమనోంబుజాత భాస్వరుడ! యోక
శాస్త్రపూర్ణ సద్భిరుదాభిరామ! సుజన
గీ. ను! వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి !!
- సీ ఆంధ్రగోష్ఠ్యా విద్యామహాభోరాశి
కలశసంభవుభాతిః శ్రోత నవఃకు?
శృంగారనైషధ శ్రీనాథకృతిసుధా
వార్ధిమః ధాన మేవ్వాప్రితభి?
వేద మన్వయమునవెలసి, యస్వర్థకు
లాభిధానుండయి యలరె నవఃకు?
అభినవమల్లి నాథాఖ్య గౌరవమంది
శ్యాఖ్యాశృణుణియః బ్ర బలె నవ్వః?
- గీ. డమరనాముక్త సూల్య దోవారవస్తు
తారకాచలభిరుమాకుమారుః డవఃకు?
మేఘదూతదూతయనంగ మించెనేని
ప్రజ్ఞ? అరః జేడి? వేంకటరాయశాస్త్రి?

మ. అవురా! “సర్వదిగంత పండితచమూ వ్యాహరశుభద్రతుల్
భవదీయాశయవంజిత విగళద్వాష్ట్యారంబాదృతి
జవినంజెంది, మనోజ్ఞతం బారయుపొచ్చె” యన్న సత్తీర్తి గా
రవముఁ, వేంకటరాయశాస్త్రి! తగసర్వత్ర స్ఫుర దీతిగం
టివి; త్వద్భవ్యయశశ్శరీరము సదానిల్చుగదా? యుర్వరక.

సీ. నీవిమర్శన మహానిపుణతకుఁ బ్రసన్న
రాఘవకృతివిమర్శనము సాక్షి
నీనాటకరచన నిపుణతకుఁ బ్రతాప
రుద్ర సత్తావ్యున్ముద్రసాక్షి!
నీదు గీర్వాణవాఙ్మీపుత కలమేఘ
మాతబాధనసువైరుషియెసాక్షి!
నీయాంధ్రవాఙ్మయ నిపుణగునైష
ధాదికృతివ్యాఖ్య లలరుసాక్షి!

గీ. నీయువన్యాస నిర్ణిద్రనిపుణతకును
పీనులను నేటికిన్నిన్న వినుచునున్న
నీదు శిష్యనికాయమే నెగడుసాక్షి!
రమ్యసత్తీర్తి! వేంకటరాయశాస్త్రి!!

కా. కాళీదాసముఖాది సత్తనూలరంగత్స సత్తనూలగ్రంథ రా
జీలీలాగతులల్లవా క్తరణి సుశ్రీలాస్యమల్; వాని యు
జ్వేలానందము నొంది, పిమ్మట, “స్వయంతీర్ణః పరాంస్తారయేత్”
నాలోకోక్తిః జెలంగు తీవిజగతిఁ దస్మోదమ గ్రంథమల్
చాలా ప్రాసియఁ బొచిపెట్టితివి ప్రాజ్ఞశ్రేణీకఁ; మాట లిం
కేలా? నీవు సమస్తరీతులను నుతేధస్యతఁగాంచి నా
వోలికఁ; వేంకటరాయశాస్త్రి! చనినావో స్వర్గసీమంగళ??

కా. గీర్వాణాంధ్రకవిత్వసారమని సత్తీర్తింబాడుగన్న నీ
యర్వీమాన్యవిమర్శ ప్రతీపీయామృతస్వర్గ బునం
కర్మం దం దళితపుణాసము నేరింతల్ పొనర్చంగ, వి
య్యుర్వీమండలిపీడి నీవు చనినావా? నాకలాకానక??

కా. ఘంటాస్తోత్రగఁ జెప్పువాడ, ననఘా! త్వామండలిక బూని, యే
ఘంటాకుల్ గొనిపోవఁజాలని శుభశ్లోకంబుతో నొప్పు ని
ష్టాంబుకృప్రభ నొప్పుగ్రంథరచనం గన్నావు సత్తీర్తి మి
న్నంటకఁ; వేంకటరాయశాస్త్రి! యెపుడు నాశంబులేకుండగ!!

శా. ఈమద్రాసున నిన్ని నాల్గుమని, యిస్సీ! పూర్వజన్మానుపుం
బ్రాహ్మణ్యమున మిమ్ములం దరిసి, మీకజ్జాదగం బొల్చి, వి
ద్యామాద్యద్యవదీయవాక్యమకరందంబుల్ వశిగ్గోలలే;
దీమైస్వగ్గము నీవు గంచ, నిటులెన్నే బద్యగద్యంబులే
నీమేకొల్పుట ప్రాణవజ్జితతనూ శృంగారమేకాదె? కా
నీమన్వంతరముఁ జిరంతనముగా నిండాట నాత్వద్యశ
స్సీ సుంతియ్యపలాలనంబులు కరంబుల్లంబునంబొంగ నె
తో మమ్ముగరఁగించు, శాస్త్రిగణి! వేదోదారవశోదయా!!

శా. శాంతి, భూమినివీడువారిలయతుల్ స్వగ్గంబునంగంచ, ను
స్వాంతుల్ వారిహితుల్ తలఁతు; రది యట్లాఁగక; నీస్వాంతపు
శాంతిగోరియు మేమువేడవలెనే చయ్యగరమాకాంతు? సి
ద్ధాంతంబయ్యె “భవశ్చతామలకృతివ్యాసాల భావంబు; లే
చింతాదాతునితాంతరంగునమునక జిత్రార్థినిబాపియు
సంతోషంబును జెడఁజేయు”నని, యానస్తీర్తియొప్పులు; శ్రీ
కాంతాంస్త్రీద్యయ పంకజాతమధుపశ్చమ్రాకాయాపేత! నై
రంతర్వాంచితత్వప్తి హునిత! మహారాజస్యరాజబిభర్
స్సూతానోదకిరీటరత్నవికరాంచత్పాదకంజాత; భ
వ్యాంతర్వాణివికాయగేయ! విలసత్పాండిత్య శౌండిర్య! యి
ల్లొలోయొప్పేకుఁగాని లోకగతిహృద్యశాంత్యాప్తి నీ
శంతేగొల్పుగ వేడువారముగి; ముక్తిదూపమాస్యామనః
కాంతా! వేంకటరాయశాస్త్రి! బుధబోధధ్యేయనారాయణ!!

మ. సతతస్త్రియకవిత్వవైభవజితస్వర్వాహినీ వేంకట
చితదిష్ట డలమండనామలయశస్త్రీమూర్తి శ్రీరాధుఁడీ
క్షీతికింబాసి, దివి జవంగ ‘నట’ నర్థింబొప్పుకవ్యగ్రణుల్
మతిగోనంగడు భీతిఁజెందియును “గింకరవ్యతామూధులై
విరతస్త్రీభరులై, బృహస్పతికివేవేవెన్నఁజేరంగనై;
రతుల శ్రీముతతత్తవిప్రభుకృతి వ్యాఖ్యాతృరత్నంబవీ
పురగక బడితమండలీవిసమితప్రోద్యన్నహవైభవ
స్థితిమైనాకముఁ జేర, వాకవులెంతేస్వారమంచుంగలం
గి, తమోదేశములం గనంజనరె? నస్తీర్తిప్రభాయుక్తి భూ
షిత! శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రి! కవితాశ్రీమానితోద్యన్నతీ!!

త్రిలింగము-తెలుగు-తెనుగు-ప్రతివాదము.

శ్రీ విక్రమచేవవర్తగారు.

అ: సా: పరివర్త్య త్రికయోక్త ౧౮ వ సంపుటము ౨ వ సంచికయందు బ్రకటింపబడిన విద్యాప్రవీణ శ్రీ బలుసు వేంకటరమణయ్యగారి “త్రిలింగము-తెలుగు-తెనుగు” అను వ్యాసమునందు “మఱి కొదలు త్రిలింగమునుండి తెలుగు పుట్టలేదనియు ఉత్తలింగమునుండి యుత్తళము పుట్టినట్లే తలఁచిరింగమునుండి తెలుగు పుట్టినదని చెప్పుచున్నారు. కాని దానిని విశ్వసింపఁదగిన ప్రమాణములు లేవు.” అను వాక్యద్వయము గలదు తలఁచిరింగమునుండి తెలుగు పుట్టినదని చెప్పినవారు “మఱి కొదలు” గాక, నేనే యగుటవలనఁ దత్ప్రతివాదరూపముగా నే నీదిన్ని వ్యాసమును వ్రాసువలసివచ్చెను. సహృదయులు సత్యము వారయిదురుగాక.

ఇప్పుడు నా కలువదియొడ్డవయస్సు. “త్రిలింగభవము తె . గు” “త్రినగభవము తెనుగు” అనుపదముల బొబ్బింత నాదిన్నతనము నుండియు నా చెవిసోఁకుచుండుటవలన నాకొకిమక చెవుడుగలిగె నవచ్చును అట్లుండ విద్యాప్రవీణుడుగారు నిజవ్యాసమునందు నుపరిధివదముల నుపేక్షింపి చుట నూతనవిషయముగాను. కాని తెలుగుదేశముయొక్క దక్షిణసీమ మంత్ర సమీపమునగల కాశేశ్వరమనియు నుత్తరసీమ గంజామ మండల మదలి ఛత్రపురమనియు నిరూపించుట నూతనవిషయమేయగును. అట్లేని నిరూపించి తెలుగుదేశమును గుఱుచటలకు శోచనీయము. ఎల్ల నేర్పటచుటకు విద్యాప్రవీణుడుగారికిఁ గావలసినవి యొకలింగము నొకకొండయును మాత్రమే కనుకఁ జిన్నకొండయును రామలింగేశాఖ్యగల లింగమును గలగు రామేశ్వరము తెలుగుదేశపు దక్షిణసీమ యనియు, హిమాచలమును సంఘన్న కేదారేశాఖ్యగల లింగమును దదుత్తరసీమ యనియు నిరూపింపఁబడియున్నచో, తెలుగుదేశము సుదీర్ఘమై యొప్పియుండునుగదా! విద్యాప్రవీణుడుగారు బ్రహ్మాండపురాణమందలిదని యుపహరించిన “శ్రీశైలభీమకాశేశమహేంద్రగిరినయ్య”మను శ్లోకమునందలి భీమకాశేశులు కేదారేశరామలింగేశులెట్లుగుదురని కొండలు వింతనొంది యుచుగుదురే, విద్యాప్రవీణుడుగారు ద్రాక్షరామభీమేశునకును మహేంద్రగిరిపైనున్న గోకర్ణేశ్వరునకు నభేదము నర్పి సీమనేర్పటచుటవలన వారి యభేదసాధనమునే కైకొని భీమేశుడే కేదారేశుడు మఱి కాశేశుడే రామలింగేశుడని సమర్థింపవచ్చును. విద్యాప్రవీణుడుగారు గోదావరీమండలస్థిత భీమేశలింగమునకును గంజాముమండల

మందలి మహేంద్రగిరికిని ముడిపెట్టి యెల్ల నేర్పటమట మసిబూసి నేరెడుకాయ సేయుటయె.

మహేంద్రగిరిగలదేశము కళింగమని సుస్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడిన “సప్తతాపం మహేంద్రస్యమూర్ధ్ని తీర్థం స్యవేశయేత్” అను శ్లోకమును రఘువంశ కావ్యమునందును నాయుపన్యాసమునందును విద్యాప్రవీణుఁడుగారు వఠించియుందురుగదా. అట్లయ్యు వారు మహేంద్రగిరిని తెలుగు దేశాంతగతము సేయుట యతివిచిత్రము! “శ్రీశైల భీమ కారేశమహేంద్రగిరి సంయుత” మను శ్లోకము బ్రహ్మాండపురాణములోనిదని విద్యాప్రవీణుఁడుగారు నెల విచ్చిరి. అది తత్పురాణమున నుండునని, శ్రీశైల భీమకారేశమహేంద్రగిరుల కూరుపే దానిని బ్రతీక్షించుచు చెప్పక చెప్పుచున్నది.

మన పురాణములలోనున్న పెక్కు శ్లోకములు మాత్రమేకాక, పెక్కుగాథలును బ్రతీక్షములనట సుప్రసిద్ధము. “దేవియంచులేసిది బ్రహ్మాండపురాణముననుండు” నను సామెత యుల్లేశభాషయందుఁ గలదు. కనుక నుపరికథితశ్లోకము నట్లుండ నిచ్చెదము.

అవ్వకవియు నహోబలపండితుండును సీతారామాచార్యులును “త్రిలింగ” పదము ప్రకృతియనియు దాని వికృతియే “తెలుఁ” గనియుఁ జెప్పినంతనె వారిపలుకులను విజ్ఞులు విశ్వసించరు. తెలుగుదేశమున నెన్నఁడును సాస్త్రులము వ్యావహారికభాషగా నుండమిఁ దద్దేశము సస్త్వతనమాసయుక్తమగు “త్రిలింగదేశ” మని కాని “త్రినగదేశ” మనికాని వ్యవహరింపఁబడియుండక, “తెలుంగునా” డని వాడఁబడుచుండెననుటయే యుక్తియుక్తము. కనుకఁ ద్రిలింగత్రినగపదములను బ్రకృతులనట యనుచితము. కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావుపంతు లూహించియున్న “తెలుగు” పదమునె ప్రకృతియనుట సమంజసము. ఆపదమే “తెనుగు” అయి పిన్నట “తెలుగు” మఱి “తెనుగు” అయ్యెను. “త్రిలింగ, త్రినగ” ములను రెండుపదములు నర్వాచీనాంధ్రపండితులు కల్పించిన వికృతులనియె యెఱుంగఁదగును.

“తెలుగు” పదమునకుఁ బ్రకృతి “తలకళింగ” ముయియుండునని నేనే యూహించితిని; మఱి నమ్ముచున్నాను.

“శ్లో. యేనామకేచదిహసః ప్రథమం త్యవజ్ఞం
జానంతి తే కిమపి తాన్రప్తినైషయత్నః
ఉత్పత్య తేఽస్తిమమకోపితమానధర్మా
కాలోహ్యాయం నిరవధిర్విపులాచపృథ్వీ”

భాషానియమము.

వట్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిచయనులుగారు.

వివిధభాషాభిజ్ఞులగునట్టియు ఆంధ్రభాషాభిమానము గలిగినట్టియు నాంధ్రదేశదిరవాస్తవ్యులగు ప్రజలకొక విజ్ఞాపనము.

దేశభాషల కన్నిటికిని వ్యాకరణములు తత్తద్దేశవాసులగు పురాతన పురుషులచే రచించబడియున్నవి. వారికి పూర్వకాలమునఁగూడ నిట్టి నియమ కర్తృగ్రంథములుండియు మను. భారతకాలమునఁగూడ దేశభాషలున్నట్లు విమర యుధిష్ఠిరసంవాదములన తెలియనగును. తత్తద్దేశవాసులు వ్యవహారదశయం దించుమించుగా వ్యాకరణవిరుద్ధశబ్దములను ప్రదేశభేదములబట్టి వ్యవహరించు చున్నను గ్రాంథికముగా భాష నుపయోగించునప్పుడు వ్యాకరణానుసారము గనె వాడుదురు. అట్టిభాషయే వండితగ్రాహ్యమగును. కర్ణాటకభాషయందు మైసూరుప్రాంతమునకు ధార్వాడాప్రాంతమునకు చాలా వ్యత్యాసముకలదు. వ్యాకరణనియమమునకుమాత్ర మందరుబద్ధులగుదురు. కూరుచుండవలెను. అనుమాటకు కూతుకొబేసు అని మైసూరుప్రాంతమునను కూడిబేసు అని ధార్వాడాప్రాంతమునను వాడుదురు. చోళదేశమున కావలెను అను పదమునకు వేండం అనియొక ప్రాంతమునను, వేణు అని మరియొకప్రాంతమునను వాడుదురు. ఇట్లే అన్ని దేశములందునను ప్రదేశభేదములనుబట్టి యవాంతరిభేదము కలదు మనయాస్థదేశము.

శ్లో॥ ఆనత్వమాస్తభాషాచప్రాభాకర వరిశ్రమః॥

తత్రాపియాజు పీశాఖానాల్పస్యతపసఃఫలం॥

అహోభాగ్యమహోభాగ్యమాన్ధ్రదేశ నివాసిన్సా॥

వ్యత్యస్తవర్ణం గాయన్తిశివనామపదేపదే॥

యని దేశాస్తరస్థులగు వండితులచేత, భగవద్భక్తి యందునను భాషాప్రాత స్వయందునను వన్నెగాంచినది.

మైదేశశ్రీభిరేవయాతి మహతీంఖ్యాతింత్రిలింగాఖ్యయా । యేషాం కాకతిరాజకీర్తినివహైఃతైలానైలూఃకృతాః । తేదేవాః ప్రసరత్ప్రసాదవధు రాశ్శీలైలకాళీశ్వరః । ద్రాక్షరామనివాసినః ప్రతిపదంత్వచ్ఛేయసేవాగ్రతుః॥

అని ప్రతాపరుద్రీయమందు చెప్పబడినవిధమున సుప్రసిద్ధపుణ్యక్షేత్రములెల్లలు గాగల త్రిలింగదేశమను నామాంతరముగూడ దీనికి గలదు.

ఇట్టిదేశమందు జన్మించిన మనలోకొందరు భాషానియమముల బాటింపక యతిప్రాసనియమముల గమనింపక వ్యాకరణనియమముల నుల్లంఘించుచు వ్యాసముల రచించుటయు, గ్రంథముల రచింపబూనుటయు దేశాంతరస్థులకు గూడ హాస్యాస్పదముకాక మానదు. భాషకు బిక్కరూప్యము స్థిరతనిచ్చును గాని యవ్యుస్థిరత్వము స్థిరత నీయబాలదు. దేశభాషలందు తెలుగులెన్నయని సకల భాషాభిజ్ఞుడగు కృష్ణదేవరాయలు నియమబద్ధమును భాషను స్తుతించియుండుచు గాని గ్రామ్యమును స్తుతించియుండెడు.

గాన ప్రాజ్ఞులందరు నేకాభిప్రాయముతో బ్రాచీననియమబద్ధమును నాంధ్రభాషయందే దృఢాభిసృధికలిగియుండుట యుక్తము. సకలదేశీయులచేత బాటింపబడు దేశీయవ్యాకరణ నియమములను మనముల్లంఘనము చేయబూనుట యసంగతము. సాంస్కృతభాషయందుగూడ లేని యతిప్రాసనియమములను ఆంధ్రమహాకవులు తెచ్చివెట్టి పాటించుటకు అతీంద్రియములగు హేతువు లుండితీరును. దేశభాషలందుగూడ సర్వవృత్తికాది విషనిరాసకములగు మంత్రములు గలవు. వానిని యథానియమముగా నుచ్చరింపవలయును. అన్యథా ఫలజనకములు కావు. అటులనే భాషానియమము బాటింపక రచించిన గ్రంథములనర్థదాయకము లగును. బహుజ్ఞుడగు నప్పకవి యట్టి యనర్థముల కొన్నిటి నుదాహరించెను.

వృత్త్యనప్రాసరూపమున కావ్యశోభ ప్రాసమునకు దృష్టఫలము. యతులకు నక్షరానులోమ్యము సూక్ష్మేషికచే గాననగును.

చోళీవయోధర ఇవప్రకటనకామం నోగూర్జరీస్తన ఇవాతితరాంవిలీనః! అర్థోగిరానపిహితః పిహితశ్చకించిదాండ్రీవయోధరఇ వాతితరాంనమింధే. అని ప్రాచీనులు వర్ణించినవిధమున నాయాదేశవాసులవేషములు పూర్వకాలమున నియతములై యు డెడివి. ప్రస్తుతము విదేశీయవిద్యాభ్యాస ప్రాధవమున నుచ్చౌఖిలములగు నాంధ్రదేశవాసులగు స్త్రీపురుషులు సరిం దేశవాసులకంటె సధికముగా శిఖాదులందునను వస్త్రధారణమందునను మార్పుల నందుచున్నవారు.

ఇదియంతయు మన బుద్ధిచార్మ్యమువలననే కలిగినది. నాతిప్రయోజనకము. భాషానియమొల్లంఘనముగూడ నిట్టిదే. పురుషుడు గాజులు తొడగి కొని చీరె గట్టి కొనినయెడల వానిజూచి సాటివారలు నగుదురు. అట్లే ఒక దేశమువాడు దేశాంతరవాసివేష మనుకరించినను హస్తాస్పదమగును. పగటి వేషమువారలు హస్త్యరసపోషకులగుట కిదియేకదా కారణము.

ఇదిగాక శ్రీకృష్ణాద్యపితారములను వ్యాసాదిమహర్షులను వారిగ్రంథములను పఠింపించుచు విపరీతార్థముల వ్రాయు పురుషు లిదివఱకే పుణ్యధూమియగు నాంధ్రదేశముం దావిర్భవించినట్లు తోచదు.

చెట్టుచివరకు కుక్షమూతిపిండెలు బుట్టు నను సామెత ననుకరించుచు నట్టి యవతారములుగూడ మనదేశముం దావిర్భవించుచున్నయవి. ఇవియన్నియు నుత్పాతములు. అయశస్యములు. సకలలోకస్థాఘనీయులను అణిమాది సిద్ధిశాలురును షరమేశ్వరుని జ్ఞానశక్త్యవతారిరూపులని యెంచబడిన మహనీయుల చరిత్రములందు మనబుద్ధిదోషముచేత నసంగతములున్నట్లు తోచినను తద్విద్యసమాగమముచేత నట్టి శంకల నివర్తింపజేసికొనుట యుక్తముగాని, వానిగ్రంథరూపమున వెల్లడించి మతసిద్ధాంతరహస్యరూపముల నెఱుంగని సందిగ్ధచితులగు పామరుల జెనుచుట లోకావకారముగాక మానదు. ఇట్టి వాననలు మనచిత్తములందు ప్రబలకుండునట్లు తగు విమర్శనముజేసికొనుట మన కర్తవ్యము. ఆంధ్రదేశనాయకులు అష్టభాషాభ్యాసినీ, ఆస్తికత్వప్రయుక్తమగు మతభ్యాసినీ వేషనియమభ్యాసినీ కాపాడుటకై బద్ధపరికరులగుదురు గాక. కొన్నివత్రికలందును పుస్తకములందును ప్రాజ్ఞమన్యుల చేయు నియమొల్లంఘనముజూచియున్నాను. దాని నామోదించువారును కొందఱుగలరట, ఉండియుందురు. గనుకనే (జాతోదైవాదుచిత ఘటనా సంవిధాతా విధాతా) యనుసభియక్తోక్తి కలదు. వారి కందఱకును ఇట్టికృత్యములు న్యాయ్యములు కావని వినయముతో విన్నవించుచున్నవాడను.

సర్వోత్కలుగల షరమేశ్వరుడు వీరిట్టి సిబుద్ధి నొసంగి దేశాంతరస్థులవలన వీరికి నుద్భవించు యెడల యెడల నుదోలగించుగాక.

సంస్కృతదూతకావ్యోత్పత్తివికాసములు.

(గతసంచికావశేషము)

యాయూర్ణి వేకటవీరరాఘవాచార్యులుగారు.

(ఆంధ్ర)గీర్వాణసాహిత్యపరిషదధ్యక్షుడు; విజయనగరము.)

3 శ్లో. బాల్యే హ్యలీప్సపి మనసిజం సాభివ్యజ్ఞ మస్తి
 పాణ్డ్యుత్తమా కతిదిదనయత్ కాలరా వాసరాణి
 గన్తు దేశాన్తర మథమథా వన్యభైవ ప్రవృత్తం
 గాఢోత్థ్వా మలయవనం సప్రణామం యయాచే. 3
 కాశ్చీపురము, చోళసేనునిరులు, కావేరి యీక్రింది శ్లోకములలో
 నుపవర్ణింపఁబడియున్నవి.

4 శ్లో. లీలాగారై రమరనగరస్యాపి గర్వాహరన్తు
 గచ్ఛే; కాశ్చీపుర మథదిశోభావణం దక్షిణస్యాః
 సక్తం యత్రప్రహరిక ఇవోజ్జాగరం నాగరాణాం
 కుర్వన్ సాణిప్రణిహితధను ర్జ్ఞాయతే వజ్రబాణః. ౧౨

5 శ్లో. ఆథం లీలావిహసితమివ శ్యావతామభ్యుపేతే
 నద్యః ఘనవృత్తికరమిషా దర్శయ త్వంశుకాస్తమ్
 అమ్భః క్రిడాకుతుకరభసభ్రష్టచిన్తోత్తరీయే
 యన్నారీణా మురసి సుబలావీహస్తైః సఖివ. ౧౩

6 శ్లో. మన్యే మోక్షః కఠినసురతాయాసలభస్య తూర్ణం
 దుస్ప్రప్తస్తే వనన భవితా చోలసేనునినిభ్యః
 కేవా తాసా మలకరచనా లీననీలీననాభే
 గర్జ్వాభోగే మలయజవయః పిచ్చిలేన స్థలన్తి. ౧౪

7 శ్లో. హిత్యా కాశ్చీ మవినయవతి భక్తరోధోనికుక్షాం
 తాం కావేరి మనుసర భగశ్రేణి నాచాలకూలామ్
 కాన్తాశ్లేషా దపిఖలు సుఖస్సృ మిన్దుక్విహోఽపి
 న్యచ్చం భిక్షాప్రవణమనసోఽత్యమ్భయన్త్యా లోభీయః. ౧౫
 ఈక్రిందిశ్లోకములో సంధ్రదేశము, గోదావరి, కళింగనగరియూఁ బేర్కొనఁ

బడినవి.

8 శ్లో. అన్ధాన్ హిత్యా జనపదః ధూగధగోదాపరీకాన్
కాలిజ్ఞ స్వానుసర నగరీం నామతాం రాజధానీమ్
సమృద్ధ్యాస్తే ముకులితదృశాం తత్ర వారాహానామ్
అజ్ఞానానిం హర కలివతన్ కేలివతాయ నేషు. ౨౧
ఈ క్రింది 3 శ్లోకములలో భిల్లస్త్రీయ, శబరకాంతలు, కేరళకాంతలు
నుపవర్ణింపబడిరి.

9 శ్లో. స్వేచ్ఛాశయ్యం విహర విహగవ్యాకులత్తుల్యపృష్ఠే
విధ్యోత్సన్నప్రణయిని వనే సూనవత్ప్రేషియత్ర
సజ్జాయస్తే రహసి కణ్ణాం ప్రామాత్యశ్చ శబ్ద
భర్తుః క్రీడతే ప్రణిహితభుజాపల్లయో భిల్లయోహః. ౨౨

10 శ్లో. స్వైరక్రీడారసిః శబరీన్ క్షిప్తోన్ శబ్దా
గచ్ఛే కేవా మభివషణుకశ్యామవశీ వనేన
మన్యస్తే యత్పరిసరభువి ప్రాశసేమై నైసినాం
లీలామానగ్రహమపి రతే రస్తరాయం యువానః. ౨౩

“జననదూత” యందు నాయికావిరహ వేదనము 3౧ శ్లోకములలో
(64-94 శ్లో) వర్ణింపబడియున్నది. ఈ శ్లోకము లతిలోకకవిరానైభవవిలసితములు.
ఇట్లు నాశ్లోకరత్నములు కొన్ని విమర్శనాంశములమునఁ బరిక్షింపఁబడుఁగాక.

11 శ్లో. కీదృక్ కాస్తః కథయ తరలే వర్తతే యస్తవాస్త
ర్యత్నాదితం సుభగ బహుశః పృష్టయాల్లిజనేన
సిశ్వస్యోచ్చైః కథమపి తయాస్తమ్భితాశ్చప్రవాహ
స్యస్తదృష్టిర్లిఖితమదనే భిత్తిభాగే గృహస్య. ౨౪

12 శ్లో. నోత్తంసత్వం దృశమపి నయత్యత్పలే బద్ధకోహ
మాత్యః క్లాంతా సభుజలతికా మన్యసా సంవృణోతి
ఁద్దోద్విగ్నాస్పృహయః హితా త్వాననాకత్తి హేళో
రాలీవాస్తా దపిచ నహసా మిలితాక్షీ బిభేతి. ౨౫

13 శ్లో. ఆదాయాతో నయనపవనో స్తమ్భయన్ కష్టమాలాం
చుమ్బన్ గణ్ధస్థాభువ వధో పీతబిమ్బాధరోష్ఠః
కుర్వంతగ్రహ మపి కుచోత్సన్నశయ్యాశయాన
స్తస్యా శ్వాప్నః కిమివ సఖిలు త్వద్వియోగేకరోతి. ౨౬

ఈక్రిందిశ్లోకములు కవివృత్తాత్మకములు:—

14 శ్లో. దన్తిపూహం కనకలతికాం చామరం హైమదన్తం

యోగాజ్ఞేంద్రా దలభత కవిత్వాభృతాం చక్రవర్తీ

శ్రీధోయికః సకలరసికస్త్రీతిహేతోన్మనస్వీ

కావ్యం సారస్వత మివ మహామన్త మేజ్జగద. ౧౦౦

15 శ్లో. గోష్ఠీబధః సకలకవిభి ర్వాచివైదర్భరీతి

ర్వాహా గక్తా పరిసరభువి స్నిగ్ధభోగ్యా విభూతిః

సత్కుస్మీహః సదసి కవితాచార్యకం భూభూతం మే

భక్తిర్లక్ష్మీవతిచరణయో రస్తుజన్మాన్తరేఽపి. ౧౦౧

16 శ్లో. యావచ్ఛాభు ర్వహతిగిజాసువిభక్తం శరీరం

యావ జ్జైత్రం కలయతిధనుః కౌసుమం పుష్పకేతుః

యావ ప్రాధానమణితరుణీ కేలిసాక్షీకదమ్బ

స్తావ జ్జీయా న్నవిసరపతే రేవవాచాం విలాసః. ౧౦౩

17 శ్లో. కీర్తిస్తథా సదసివిగుమా శీతలకైంకరాలా

వాక్సస్థర్భాః కతినిదమృతస్మదినో నిర్భితాశ్చ

తీరే సప్రమృత్యురసరితః క్వాప్తిశైలోజకన్ధః

బ్రహ్మభ్యాసే ప్రయత మవసా నేతుమిహే దినాని. ౧౦౪

XIX వవసదూత:—II సూరివాచిచన్ద్రనిర్మితము. ఈకవి క్రీ. శ.

17 వ శతాబ్దిలో విలసిల్లియుండెను. ఇందు 101 శ్లోకములు గలవు. ఉజ్జయిని

మహీపతియగువిద్యాచరేసుండు విద్యాధరావహృత యగుతనసతీమణి తార

యొద్దకుఁ బవనుని వార్తాహరునిగాఁ బంపుట యిందలికథాసారము.

ఈకావ్యకమలమునందలి మధువ్రతు రసికాభి యిచుక యాస్వాదిం

చుచుగాక.

౧. శ్లో. రాజా రాజ్ఞీం ఖగవతిహృతాం నామతః శ్రీసుతారాం

ధ్యాయం ఛిత్తే జగతి విదితాం శీలసాభాగ్యభాగైః

11 “కావ్యమాల” XIII గుచ్ఛము 2 స.ఖ్య; (పుటలు 9—24) పరిశ్రేయముగా “హిందీ వైకసాహిత్యగ్రంథావళి” (సంఖ్య?) ఉడయూలాల్ కన్హివాల్చేఁ బ్రకటితము. “హిందీవైక సాహిత్యభిసారకావ్యాలయము”—బొంబాయి. 1914

దూతం మోహ త్వవన మహ్మదం ప్రాహిణో దశ్రునేత్రః
ప్రామో మోహణో భవతి భవినాం బోధసూన్యత్వహేతుః.

౧

౨. శ్లో. భీమాటవ్యా మమరవనితా స్ఫుర్ధిరూపాభిరూపా
శేణీబద్ధగ్రధితకుసుమా భూజపత్రావపస్త్రాః
గుజ్జాయుక్తతృణమణిగలా యత్ర భిల్లాదివార్యః
తాస్త్యం వశ్యే ర్యది హి భవతో దృష్టిస్మప్తిశ్చ దేవాన్.

౨౬

౩. శ్లో. వార్యస్తారా మనుచ భవనే భాగ్యసాభాగ్యవతో
వార్యస్తారా మనుచ భవనే శీలసంపన్నినాసాః
వార్యస్తారా మనుచ భవనే భర్తృభక్త్యైకరాగా
వార్యస్తారామనుచ భవనే దీనదానప్రదాత్ర్యః

౩౩

౪. శ్లో. సంస్తర్భస్తే సురతసయయే పాదయో స్తేనటస్తం
సన్తజ్జరైః శ్రితతనుదవం లీలయా నీలకణ్ఠమ్
తత్పక్షైర్వా తనుసుఖకరం స్వేదబిష్టుప్రమాజ్జం
కాన్తిరాత్రై కథమపి చిరాన్నేత్రయో ర్నివ నిద్రా.

౩౫

౫. శ్లో. క్షీరం నీరం పిబతి జలధేః వజ్ర మశ్మాతి భూమే
ర్నానాగ్రాహ స్థిసతి కలివా న్యాడవాగ్నిః స్వశక్త్యా
ఏకం చంద్రిం కిమితి సరసా దేహపితృవహరం
దృష్టాత్మానం భవి విరహిణో నైవ తం జన్తశత్రుమ్.

౩౬

౬. శ్లో. అస్యస్త్రీణాం హృదయహరణే వర్ధితాత్మాభిరూహః
కన్కారాయా మసఖిగయో ముక్తలజ్జో వరాకః
భూమే రూర్ధ్వాస్తర మధివస సూభధరస్యాపి కాకః
కింవా జాయా తురగిశిరః క్షుద్ర జేవాద్యగమ్యమ్.

౩౮

౭. శ్లో. గత్యాహంసీం కువలయదలం చక్షుషా నిర్జయన్త్యాః
శుభ్రత్స్వర్ణద్యుతిచయితనో స్తన్జితానస్తలత్క్యాః
భోతారాయా విషమ విరహే వైరిణాం బాణతుల్యే
మృత్యోర్ధేహం యది సహిగతః సప్తవ శ్లేఽమరత్వమ్.

౪౫

౮. శ్లో. విశ్వం కుర్వ నిధిరథవరం చంద్రిమధ్యే గృహీత్వా
చక్రేతారాముఖసరసిజం తేన చిద్రాజ్యభూషా

తత్ర వ్యోమావనిజనగజైర్దృశ్యతేచా పరస్థం
భూమేచ్ఛాయా నమ్మగశశకే నాపి దేహస్వభావః.

౭౬

౯. శ్లో. దృష్ట్వాతారాం ప్రముదితమనాః సంజఘప్తిజనశం
ధిక్కుర్వాణాం ఖచరవనితాం శీలరత్నప్రభాభిః
విద్యాధీశం స్తరశరవశం బన్ధవన్తానయన్తే
చిత్తేభూయో విరహవిధుః స్వంపతిః చిన్తనశ్రీమ్.

౮౪

౧౦ శ్లో. పాదానత్వా జగదుపశృతా వర్ధసామర్థ్యవన్తా
విష్ణుధ్వాస్తప్రసరతరణేః శాన్తిరాథస్య భక్త్యా
శ్రోతుం చైత త్సవసి గుణినా వాయుదూతాభిధానం
కావ్యం చక్రే విగతవనసః స్వల్పధీ ర్వాదిచన్దః

౧౦౧

"The List of Skt. works supposed by the Nepalese Pandits to be rare in the Nepalese Libraries at Khatamandoo" లోనియును వగ్రంథమును "కవలదూత" పూర్వోల్లిఖిత కావ్యములలో (XVIII; XIX) నొకటియో లేక ఏదకంటె విలక్షణమో తెలియలేదు

XX. పాఠదూతః— 12

బోలానాథవీరచితము. 105 శాస్త్రాలపిశ్రీడితవృత్తకడిమితము. ఈకవి తిక్రూరి (Tikuri) గ్రామవాసి యగు నొక వైష్ణవబ్రాహ్మణుడు. మధురానగరమున నున్న శ్రీకృష్ణులకుఁ దన్నగరగమనోత్సఘం దగునొకయాత్రికునిచే నొకానొకగోపిక 'స్తరసన్దేశము' (Love-message) ను బంపుట యిట నభివర్ణితము.

XXI పికదూతః— 13

ఇది 31 శాస్త్రాలవృత్తపరిమితము. గోపీలు శ్రీకృష్ణునియొద్దకుఁ బికము (కోకిల) ను దూతగాఁ బంపుట యిదివరకే భావీకము.

XXII. భక్తిదూతః— 14

కాలీప్రసాదప్రణీతము. ఇది యంతరర్థభాన్విత మగునొకకావ్యము.

12. "Catalogue of Skt. Mss. in the India Office Library" Vol. VII. No 3890.

13. దీనివ్రాతప్రతి యొకటి మహేంద్రగంధాలయమునగలను.

14. "Notices of Skt. Mss. Rajendralal Mitra, Vol III, P.27

* 'Allegory' అనగా సంతరర్థక భాన్విత మగు కావ్యము. ఇట్టికావ్యములు సంస్కృత సారస్వతమునఁ బెక్కులు గలవు. (1) అందుఁ బ్రథమ మసంపూర్ణ ఖగోళభిదిన 'యశ్వసూసు

ఇందు 23 శ్లోకములు గలవు. కవి ముక్తికాంతను వలచి యామెయొద్దకు భక్తిని దూరిగాఁ బంపుట యీ కావ్యమునందలి వస్తువు.

XXIII భృగ్గోపనిషత్సప్తకము: — 15

వాసుదేవవిరచితము. ఈకవి కుళ్ళుటక్రోడ (Calicut) ప్రభువు లగు రవివర్మ, గోదవర్తలయాస్థానములో నుండెడివాఁడు. ఈతఁ డీ కావ్యమును రచించి యుగ్గండకవియొద్దకుఁ బాపె ననియు దానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగా నాతఁడు “కోకిలసప్తకము” (సంఖ్య. V) ను వ్రాసె ననియుఁ గింపదనె. నిద్రావివశుఁ డగునెకఁ డాకానాక యక్షునిచే నవహృతుఁడై, తనకాంత యొద్దకు భృగమును సప్తకహరునిగాఁ బంపుట యీ కావ్యమునందలి యతి వృత్తము. ఇది సుపూర్ణముగా నున్నది. ఇందు 192 శ్లోకములు గలవు.

* చింతాచారణచక్రవర్తి “సంస్కృతసాహిత్యపరిషత్పత్రిక. (సం. VIII. సంచిక 10; పుట 379) లో నిట్లు వీ కావ్యముగూర్చి వ్రాసెను.

“భ్రమరసప్తకః—వాసుదేవకృతః. వాసుదేవోఽయం యగ్నిస్థిర”పు రదహ”నాదికర్తా. “వాసుదేవవిజయ”విగ్రహముత్రానా తుల్య ఇతి సన్నితమ్.”

చెన్నపురప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాలయపట్టికనండి యీ కావ్యశ్లోకములఁ గొన్నిటి నుట కిం చెద.

నినాటకము.' ఇందుబుద్ధి, కీర్తి, భృతిమొదలగునవి పాత్రములు(Vide, Prof. A B.Keith's "Sanskrit Drama" P 84) తరువాతఁ గృష్ణమిత్ర)మహాకవి (క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్ది) య ద్వైతవేదాంతప్రతిపాదకముగఁ (బ్రహ్మోధవన్దో)దయ మ"ననాటకమును రచించెను. పిమ్మటఁ గ్రీ. శ. 12 వ శతకములో 8 యశఃపాలనిచే జైఁమతప్రతిపాదక మగు "మోహరాజపరాజయము"ను నాటకము రచింపఁబడెను. క్రీ. శ. 13, 14 శతాబ్దులలో విలసిల్లియుండినవేదాంతజేకవిత్తార్కిక సింహులు విశిష్టాద్వైతప్రతిపాదకముగ "సంకల్పమూర్త్యోదయము"ను నాటకమును విరచించిరి. క్రీ.శ. 15 శతాబ్దిలోఁ గవికర్ణపూరుఁడు "చైతన్యవన్దో)దయ" నాటకములమున విబుధలోకమునకుఁ జైతన్యచరితామృతమును బ్రసాదించెను. క్రీ. శ. 17, 18 శతాబ్దులలో విలసిల్లిన యానందరాయమఘి "విద్యాపరిణయము" "దీరవన్దయ" అనుచైతన్యప్రతిపాదకము లగురెండునాటకముల రచించెను. పిమ్మటగోకులకాళిపాధ్యాయుఁడు" అమృతోదయ మ"నునాటకమును రచించెను. ఇట్టి కావ్య ములు రూపకాతిశయోక్తిమూలకము లని యాలంకారికాభిమతము.

15. "D. C. S. Mss. in the Madras Oriental Library" Vol. XX No 11865. Page 7942.

1. కావ్యారంభము:—

౧ శ్లో. హర్షే రమ్యే బహులవిలస చ్చన్ద్రికాయాం నిశాయాం
మన్దా నన్ద త్త్రుమాదసురభా శీతలే వాతివాతే
లోలాపక్వ్యోమనసిజకలాభేలనాయాసితాక్వ్యో
సాకం నిద్రాం సుకృతిసులభాం కోఽపి కామీ సిషేషే.

౨ శ్లో. తం నిద్రాణం మదనవివశా కాచిదాలక్ష్మ్య యతీ
హస్తే ధృత్వా మలయశిఖరే హస్త రన్తుం ప్రయాన్తీ
స్యానన్దురే నిజవతి ముపాయాస్త మాలోక్య భీతా
విస్యన్ద్రైసం క్వచన విమనా స్తేన సార్థం ప్రయాతా.

౩ శ్లో. మామూసీద ప్రియజనవియోగానుయా త్తామయానా
యతీ సౌధా దపహృతవతీ ప్రస్వపన్తా భవన్తమ్
కాన్తా హ్రన్తా పిచ తవనభే నానదం ప్రావ దన్యాం
తద్గన్తవ్యం త్రుత మితిదివః శుశ్రవే తేనవాణీ.

౪ శ్లో. ఆకర్ణ్యాసా గిర మమృతనిష్యద్దినీ మాధి మన్దోఽ
వ్యన్తరైర్యా ఘ్నరమధివహన్ గన్తు ముద్యుక్తచేతాః
ప్రాప్తా మూర్ఛద్విరహివిఘ్నాం మాధవీ వీక్ష్య లక్ష్మీ
మార్తో భృణ్ణం కమపి పురతో వీక్ష్య మన్దా బభాషే.

ఉపసంహరశ్లోకములు:—

౫ శ్లో. ఇతశ్చారం త్వయి వినిహితే సూక్తిపుష్పీకహరైః
దీనా మృచ్చ త్ప్రియసహచరీ భ్రతరామోదయేథాః
కిన్ద్రస్యాకం స(మ)ముపగతం పూర్వ మేకత్రయాత్రాం
నైవేచ్ఛామి ప్రియసఖ నచే దస్తి కార్యాతిపాతః.

౬ శ్లో ఆపన్తితం మమ హరికదామౌజభక్తం దయాలుం
త్వా మారాధ్య వ్యసనవిరతిః నన్దతాం దూరదూరే
భూయాదేవం ప్రియసఖ పునర్దర్శనాయావియోగః
స్వప్నేఽపి స్యాదభివృత్తు యవయోః సర్వమాణ్డల్యలక్ష్మీః .

ఈ కావ్యమే "J. R. A. S" 1883; P. 452 లో "భ్రమరసదేశ" మనునామముతో
నికరింపబడినది.

౭ శ్లో. సద్వేదేన్ స్థిన్ కథయసి గురు శ్రీహదామౌజయుగ్మ
 భ్యానోద్ధాతప్రబలతకసా వాసుదేవేన బద్ధే
 పూర్ణైర్దో (స్థేదో) మై రపి యదిగణానాం కణాః సంప్రథేర
 న్నేతాన్ ప్రీత్యా మనసి పరిగృహ్ణాన్తు సంతో మహాన్తః

*ప్రాచ్యవిద్యాప్రౌఢసరస్వతి యనఁడగు శ్రీయుత మానవల్లి రామ
 కృష్ణకవిగారు “మీమాంసకాచార్యుఁ” డగు ‘పయ్యారుకట్టేరి’ వండితుని
 కుమారుఁ డగు ‘వాసుదేవకవి’ ‘చకోరసన్దేశ’ మనునొక కావ్యమును వ్రాసి
 నట్లు లుల్లేఁబడియున్నాడు:—

“Vasudeva the son of famous Mimamsaka, Payyar Patteri
 devotes two lines for the description of the same place (ie. Sveta-
 ranya or Terunavay) in his Chakorasanadesa”

“The quarterly Journal of the Andhra Historical Research
 Society” Vol III. Part I. July 1928 “Literary Gleanings” P. 69.

‘భృష్టసన్దేశ’కారుఁ డగు వాసుదేవకవికంటె భిన్నుఁడా కాఁడా యను
 విషయము విమర్శనీయము.

XXIV భ్రమరదూత:— 16

రుద్రన్యాయవాచస్పతివिरచితము. ఈకవి విద్యానివాసపుత్త్రిఁడు,
 విద్యావాచస్పతిపౌత్త్రిఁడు. ఇతఁడు, నైయాయకగ్రంథవార్తికాకారుఁడును
 విద్యానివాససూనుఁడు నగురుద్రన్యాయవాచస్పతి యనియే తోఁచెడి. మాన
 సింహసూనునికొఱకు “భావవిలాసము” (కావ్యమాల, ద్వితీయగుచ్ఛము)ను
 విరచించిన రుద్రన్యాయవాచస్పతిజనకునిపేరు “విద్యావిలాసుఁడు” గాని (చూ.
 ‘భావవిలాసము’ 136 వ శ్లోకము) “విద్యానివాసుఁడు” గాదు. అందుచే
 నీతనికంటెఁ బ్రకృత “భ్రమరదూత”నిర్ణాత భిన్నుఁడని యూహింపవలసి
 యున్నది. ‘భ్రమరదూత’ లోని యితివృత్తము ‘చస్త్రీదూత’ (సం IX) లోని
 యితివృత్తమువంటిదే; కాని ప్రకృతకావ్యములో సందేశహరుఁడు ‘భ్రమరుఁడు’

16. “Notices of Sanskrit Mss.”—Haraprasada Sastri—Vol.
 II, p. 153; “A Catalogue of Skt. Mss. in the library of His High-
 ness the Maharaja of Bikaner”—R. L. Mitra—p. 229. Oppert
 పండితుఁడు పేర్కొనిన “భ్రమరదూత” (“List of Skt. Mss. in the Private
 Libraries of Southern India,” No. 6104) వైఁ పేర్కొనిన (సం. XXIII;
 XXIV) కావ్యములో నొకటియూ, ఈ పీఠికంటె భిన్నుఁడని తెలియదు.

సంస్కృతభాష-ఆంధ్రభాష.

శ్రీ విద్యాప్రసాద, బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు.

ప్రపంచమునగల భాషలలో నెల్ల మనభరతఖండమునంబుట్టి భాష లలో మిన్నయై వరకు సంస్కృతభాషయే యతి ప్రాచీనమైన దనియు, సతి పావనమైన దనియు, దక్షిణభాషలన్నియు సాక్షాత్తుగాఁ గాని, వరంపరగాఁ గాని సంస్కృతమునుండియే యేర్పడినవనియు, బ్రాచ్యపాశ్చాత్య వండితప్ర కాండు లందఱు సంగీకరించియున్నారు. కొందఱు స్వదేశైకాభిమానులు, స్వ భాషామాత్రాభిమానులు వగు పాశ్చాత్యవిద్వాంసులు సంస్కృతభాషయే యితరభాషల కన్నింటికిని మూలమని యంగీకరింపక, సంస్కృతమునకును, దక్షిణభాషలకును గల సంబంధ మేకభాషాజన్యత్వమని (సంస్కృతమునకును దక్షిణభాషలకుని సంబంధము కనుపించుచుండుటచే, నొకదానినుండి మఱియొకటి యుద్భవించిన దని యంగీకరింపనవ్వదు) యెఱుఁగును మఱియొకభాషనుండి యుద్భ వించినవని సిద్ధాంతీకరించుట కొంతవఱకు నుచితమేగదా!) నిరూపించి, వీని కన్నింటికిని మూలమగు మాతృభాష (Mother Language) యొకటికల దని సిద్ధాంతీకరించిరి. వారల్లు చేసిననాడుకూడ సంస్కృతభాషకు మూలమగుఁగిం డో-యూరపీయన్ మాతృభాష (Mother Language of the Indo-Europ- ian family) యెఱుఁగు వ్యవహారమున లేకుండుటవలనను, నాభాషయందు వ్రాయఁబడిన గ్రంథములేవియు మనకు లభింపకుండుటవలనను, దత్స్వరూప మును నిరూపించుటయందు సంస్కృతమే యవలంబ మని దానినేగ్రహించి సంస్కృతమునకును మాతృభాషకునుగల సంబంధము మిక్కిలి సమీపమైన దని యంగీకరించి యున్నారు. కాఁగా ఎట్లాగోచించినను సంస్కృతమే మిక్కి లిప్రాచీనమైన దనియు, భాషల కన్నింటికిని మూలభూత మనియు మన మంగీక రింపకతప్పదు.

భాషాశాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతములఁబట్టి సంస్కృతభాష యిండో-యూర పీయన్ భాషాకటుబము (Family of the Indo-European Languages) లోఁ జేరిన యార్యన్ (Aryan) శాఖలోఁ జేరిన దనియు, మనము వాడుచున్న

యాద్రభాష ద్రావిడభాషాకుటుంబము (Family of the Dravidian Languages) లో జేసినదనియు మనము తెలిసికొనవలసియున్నది. ఇట్లుది సాక్షాత్తసిద్ధాంతము. ఇట్లే రెండుభాషలును భిన్న భాషాకుటుంబములకు సంబంధించియున్నన, మూడువంతుల ముప్పాతిక తెలుగుసంస్కృతమునుండియే యుత్పన్నమైనదని చెప్పవలసియుండును. మఱియు సంస్కృతమునకును దెలుగునకును గల సంబంధము, సంస్కృతమునకును, స్వకుటుంబజన్య మగు మఱియే యిఁదో- యూరపియన్ కుటుంబభాషకును లేదని నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును. ఈసంబంధ మీ భాషాద్యయికిఁ గల విశేషసంబంధమును విశదముచేయుచున్నది. తత్సను-తద్భవ-జేశ్యభేదముల మువ్విధముగు నాంధ్రమునను దొలి రెండుభేదములును, సంస్కృతమును, దస్సాబద్ధ మగు ప్రాకృతమును మాత్రము సంబంధించి యేర్పడినవి † ప్రాకృతమునకు సంస్కృతము మూలమని యెఱుఁగఁబడుటచే ప్రాకృతమువలనఁ గల్గిన భేదములును సంస్కృతసాబద్ధము లనియే యెఱుఁగుట న్యాయ మగుచున్నది

1 సంస్కృత ప్రాకృతములకుఁ దెలుగు ప్రశ్నములు చేసినమాత్రముననే యేర్పడు నాంధ్రము తత్సనుము.

సం- రానుః=రాముడు

ప్రా- అగ్ని=అగ్ని.

" విద్యా=విద్య.

" జః=జడ.

" వశమ్=వనము.

" గారవం—గారవము.

తద్భవభాష సంస్కృతప్రాకృతములలో గొంచెము మార్పుఁ గలిగించుకొని యేర్పడునది.

సం- ఆకశః=ఆకాశము.

ప్రా- ఇంగాలో=ఇంగలము.

" సూచీ=సూచి.

" అచ్చరా=అచ్చర.

" కుడ్యమ్=గోడ.

" అచ్చేరః=అచ్చెరువు.

ఈ వైభేదములంబట్టియు, నుదాహరణములంబట్టియు ననేక కారణములచే నాంధ్రమునకు సంస్కృతము మూలమైనదని నిరూపింపఁ బడినది.

మఱియు నప్పకవి మొదలగువారి మతమునుబట్టి ప్రకృతి సంస్కృతమనియు, బ్రకృతినండిపుట్టినవి ప్రాకృతములగుటఁ దెలుగుకూడఁ బ్రాకృత భాషాభేదమే యనియుఁ దెలియుచున్నది

† ప్రాకృతమునకు సంస్కృతము మూలమను ప్రాచీనులపిదాంత మిచట ననుసరింపఁబడినది

తే. గీ. ప్రాకృతాదలు చెడి తజ్జ వదములగుచు,
బలు తెలుగులఁ దనలోనఁ గలిసియుండు
కత నీ యాంధ్రభాషయుఁ గలిమతంబు
వందుఁ బ్రాకృతభేదంబె యునఁగనొప్పు.

(అప్పకవీయము, ఆశ్వా 1 కద్వ 75)

ఈరీతిని చెనుఁగునకు సంస్కృతమేమూలమై తదుత్పన్నాధాయకమైయున్న, సంస్కృతభాష యొకకొఱగాని భాషయనియు, సర్వముకాని భాషయనియు, గర్భకర్తృమగు భాషయనియు, మృతభాషయనియు, భావశూన్యమగు భాషయనియు పితౄలమున బయలుపెడలిన కొందఱు పినుక్కాగ్రగణ్యులు సభలలోఁగూడ వాకొనట కడుంగడు శోచనీయము. ఈవిమర్శకులు సంస్కృత మెందులకును బాకిరాని దనిచెప్పి తెలుఁగునంగల పాఠుఁగుల నగ్గడించుచుఁ దెలుఁగును మించినభాష జగతినిలేదని సిద్ధాంతీకరించుట వీరికి గల గీర్వాణవాణీవాస నా లేకశూన్యత్వమును బ్రకటింపచున్నది. సంస్కృతమునే వలు తెలుఁగుల నాధారముచేసికొని యుద్భవించి దానిలోని యలంకారములను దాఁదెచ్చిపెట్టుకొని గుణమాలను స్తుచ్చిలి శాస్త్రవిషయములకుఁ బ్రతులను ది.పి బయలుపెడలిన తెలుఁగునబట్టి మూలమగు, పూతమగు, దేవభాషను ధిక్కరించుట-గర్హించుట, మాతృగర్భమునం జనించి, మాతృరక్తమాంసములనుబీల్చి పిప్పిచేసి జీవికఁ గల్గించుకొని యాతల్లి కుత్తుకనే తఱఁగుటకంటె నీచమైనది కాకపోదని నాతఁంపు.

ఆంధ్రభాష సులలితపదబంధ బంధురమనియు, దీర్ఘసమాసరహితమైనదనియు, వారుతలంచి యందులకు “క. జలిబిలివలుకులఁ బలుమఁద్దులు గులికెడి తెనుఁగుబాసతో సరియగునే, తెలిసియుఁ, తెలియక వీరుల సలయించెను వెట్టిమొట్టి యరమర బాసలే—తెలుఁగెలుఁగని సంస్కృతంబు తెన్నె మెలుఁగున్? ” అను ప్రమాణముల నీయవచ్చును. కాని యాంధ్రభాష మధురభాషకాదని కాని, దేశభాషలలోఁ దీసిపోవునదియని కాని మాయాశయముకాదు. తెలుఁగునకు మూలమగు సంస్కృతముకంటె దెలుగు యొక్క యాధిక్యమేమియు లేదనియు, నదిసంస్కృతమును మించుట యసాధ్యమనియునే నాయభిప్రాయము.

సంస్కృతభాషను గీర్వాణులు (అనఁగా దేవతలు) వ్యవహరించుటచే దానికి గీర్వాణ భాషయనియు, దేవభాషయనియుఁ బేర్లుకలిగినవనియు నది

యే యాదిభాషయనియు, మన ప్రాచీనులందఱును జెప్పియున్నారు. ఇదియంతయు నిజము కాకపోవచ్చునుగాని యాదిభాషయని యిప్పటివారుకూడ నంగీకరించుచున్నారు. సంస్కృతభాష దేవభాష కాకపోయినను, నంతటి కవిత్వమైనదనియు, బ్రఖ్యాతమైన దనియునందఱునఁ జెలియకపోదు. గీర్వాణభాషకఁ గల్గిన యీగౌరవమిప్పటిదికాదు. సంస్కృతమును నిరసించుచుఁ బుట్టినయీ వాదము లీయరువదవశతాబ్దపు మూఁడవదశయం నుద్భవించినవికాని యంతకుఁ బూర్వము సంస్కృతమే మానసియమని ప్రఖ్యాతిఁ బడసియున్నది.

సంస్కృతమునకుఁ గల్గిన యీగౌరవ మొక్క భారతీయుల వలననే గల్గినదికాదు; ఒక్క భారతవర్షముననే గాదు అనేకలు పాశ్చాత్యవిద్వత్ప్రకాండులు సంస్కృతము నెక్కువ గౌరవించి మన భారతీయులకంటె వేయిమడుంగులెక్కువగ సంస్కృత గ్రంథసమూహమును జాగ్రత్తపెట్టుకొని విజ్ఞానమును సుపాదించుచున్నారు. వేయేల? మొన్న మొన్నటివరకుఁ బ్రబంధానులను రక్షించిన యాంధ్రకవీశ్వరులందఱును దొలుదొల్ల కవిత్వశ్రీ సంస్కృతము వారిని బేర్చిన పదకుఁ గవిత్వయమువారిని బేర్చుచున్నారు. దీనిబట్టి సంస్కృతము నఁజెలుఁగువారికిఁ గల గౌరవాతిశయము విశదము కాఁగలదు.

తెలుఁగునకు సంస్కృతము పెట్టినదేభిక్ష. ఒక్క తెలుఁగునకే కాదు. భారతీయవాఙ్మయ మంతటికి నని చెప్పవచ్చును. ఆంధ్రవాఙ్మయమునందే భాగమైనను సరే. సంస్కృతము నాదర్శముగ నుంచుకొనకుండ వ్రాయఁబడియుండలేదు. తెలుఁగునకు మూలపురుషులగు కవిత్వయమువారు చేసినది సంస్కృతభారతాంధ్రీకరణము. అది మొదలు మొన్న మొన్నటివరకుఁ గలవన్నియును సంస్కృతాంధ్రీకరణములే.

చూడుడు. తెలుఁగునఁ గల పురాణములు సంస్కృతమున కాంధ్రీకరణములు. కద్యకావ్యములు నట్టివే. ౧౮ వ శతాబ్దపు చరమావస్థవఱకును తెలుఁగున గద్యకావ్యములు లేవనియే చెప్పవచ్చును. అలంకార గ్రంథములా

† 18 వ శతాబ్దమున సుమఖము వేంకట కృష్ణప్పకాయకుడను దక్షిణాంధ్రీకవి రచించిన జైమినిభారతము గద్యకావ్యము శాంధ్రీసాహిత్య పరివర్తనవారు చాలదినములకిందట నే ముద్రించియున్నారు. ఇదియొక్కటియే మనకు లభించిన ప్రాచీన గద్యకావ్యము. బు. వేం. రమణయ్య*

ఇది కరికాదు, విజయరంగ చొక్కాశాస్త్రి మాఘ శ్రీరంగ మాహాత్యములును, నంజరాజ కృష్ణ హలాఢ్య మహాత్యమును, వీరరాజకృత భారతమును మొదలగునవి కలవు. Ed.

సంస్కృతమునకుఁ దద్దుమాలు. వ్యాకరణము లునట్టివే. వేయేల సంస్కృతమునం
డి భాషాంతరీకరింపఁబడని యాంధ్రకావ్యము మన ప్రాచీన వాఙ్మయమున లేద
నియే చెప్పవచ్చును. ౧౮ వ శతాబ్దపు చరమావస్థ నుండియు నాంగ్ల సాంప్ర
దాయముల ననుసరించి గ్రంథరచనకద్ధతి మాటికను సంస్కృతాంశీకరణ
ములు మాత్రము దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచునే యున్నవి.

సంస్కృతముయొక్క ప్రాచుర్య గలిగించుకొననిచో నాంధ్రవాఙ్మయ మిం
తటికంటె వేముచుడుంగులు హిందవయందుండవలసివచ్చును. భాషకు స్వతంత్ర
ముగ నుండవలసిన ఛందోవ్యాకరణములు కూడఁ దెలుగునకు స్వతంత్ర
ములైనవి లేక సంస్కృతసంబద్ధములైయే యున్నవి ఆంధ్రభాషకి తవఱకు స
మగ్రమగు వ్యాకరణమేలేదు. ఆంధ్రభాషకితవఱకు వ్యాకరణములేదనియే చె
ప్పవచ్చును. సంస్కృతమునఁ గల యతిప్రాసములు తెలుగునం గూడగ్రహిం
పఁబడినవి. అట్లు తీసికొనివచ్చుటలోఁ దెలుగువారు వానికనుదితపు మార్పు
లను గల్పించి, యర్థములను బాడుచేసి శోభనం జెడఁగొట్టి లే పోని నియమ
ములను దెచ్చివెట్టుకొని మిక్కిలి కష్టపడిరి. ‡ ఈ ప్రాతలనుబట్టి యతి ప్రాస
ములక్రమలేదని నామతమని సహృదయులు తలంపకుండురు గాక యనివేడు
చున్నాను.

ప్రభుమిత్ర సంస్కృతములగు వేదపురాణముల కంటెఁ గాంతాసమ్మిత
మగు కావ్యరచనమునకుఁ గల కారణము రసముఁగూర్చియేకదా! ఆరసము
మనకు శ్రవ్యములకంటె దృశ్యకావ్యములయందే కలుగునుగదా? రసమున
కాలవాలనుగు నాదృశ్యకావ్యములు ౧౮ వ శతాబ్దపు చివఱవఱకుఁ దెలుగు
న రచింపఁబడకపోవుట నేమి యనవలసివచ్చును? దృశ్యపు ప్రపంచమునఁ జె
రెన్నికకెక్కిన శాళిదాస మహాకవి శాకుంతలము ప్రపంచమునందుఁ గల య
న్ని భాషలలోఁగిని బహిష్కరింపఁబడియుండఁ (చాల వత్సరములకు మున్నే) సం
స్కృతమునే యాధారముగఁ జేసికొని యాంధ్రభాషయందా నాటకమియిరు
పదవశతాబ్దమువఱకు లేకుండుటకుఁ గల కలంబెద్ది? పిల్లలమఱ్ఱి పిసవీరభద్రుడు
మొదలగువారు శృంగారశాకుంతలాదులను బద్యశావ్యములలోనికి మార్పుచే

‡ ఈవిషయములం గూర్చియున్నందు వ్యాసములఁ బ్రకటించెదను.

సిరికాని దృశ్యకావ్యములలోకి మార్పజాలకపోయిరి. కాన నాకాలమున
దెలుగున దృశ్యకావ్యములే లేవనవచ్చును.

ఇన్ని విషయములం దసమగ్రముగు నాంధ్రకావ్యమును సంస్కృతవా
జ్ఞయముకంటె నుత్తృప్తమైనదనట యెంతటి యచితమో విచక్షణుల దృష్టికి
గోచరముకాకపోదు.

ధ్వని ప్రధానములగు ఖండకావ్యము లాంధ్రమునఁ దీవయగమున ను
ద్యవించుచున్నవోయు, నాకవితాళనూతనజాతీయతను, వ్యక్తిత్వమును వె
లువలించుచున్నదోయు, నందుచే నాంధ్రమున కొకవింతసాగను సంస్కృతాది
భాషాంతరముల కలవడఁజాలనిది కలుగుచున్నదనియు, గొందఱు భావకవులు
తలంపవచ్చును. కాని ఖండకావ్యము లాంధ్రమునకుఁ గ్రోతలు కాని సంస్కృ
తమునకుఁ గ్రోతవికాపు. ధ్వనిలేని కావ్యము లధమకావ్యములని సంస్కృతా
లంకార గ్రంథములన్నియుఁ జెప్పుచున్నవి. ధ్వనిగలకావ్యమే యత్రమోత్రమ
ము. పండితరాజాది ప్రాచీన కవిసార్వభౌములు రచించిన ఖండకావ్యము లెం
తటి రసవత్తరములూ, ఎంతటిధ్వని బృధానములూ గీర్వాణసారస్వతమునంద
భిరుచిగలవారికిఁ దెలియకపోదు.

భాషాంతరీకరణములఁ గూర్చి కొంచెము ముచ్చడించెదను. ఒక భాష
యందుఁ గలగ్రంథమును మఱియొక భాషలోనికిఁ బరివర్తించునపుడు మాతృ
కకంటఁ బరివర్తనము రచనాతరముగ నుండవలయుటయే యుత్తమము. క
వియొక యాదర్శము నెదురుగ నుంచుకొను నపుడా మాతృకలోని బాగోగు
లాతనికి గోచరించు చుండును. కాన నతఁడోగులను మార్చి బాగులను గల్పిం
చి భాషాంతరీకరణమునకు వన్నెతెచ్చిపెట్ట వీలకలుగును. మాతృకాకర్త
కాదర్శమును లేకపోవుటచే బాగోగు లంతటివివరముగా నాతనికిఁ దెలియక
పోవచ్చును. కాన భాషాంతరీకరణమున మాతృకకంటె విశేషములేమియు
లేనపు డద్దానివలన నించుకంతయును బ్రయోజనములేదు. తక్కినభాషాంత
రీకరణముల మంచిచెడ్డలు నాకుఁ దెలియవుకాని సంస్కృతగ్రంథములకుఁ గల
తెనుఁగింపులలో నించుమించుగా నన్నియును మత్పకంటె రసవంతములుగ
ను, నులభతైలికలవిగను లేవని నిశ్చయముగఁ జెప్పసాహసించుచున్నాను. తి
క్తన సోమయాజి భారతిభాగమును విడిచిపెట్టినచోఁ దక్కిన సంస్కృతాధి

జాలదు. బి కేశ గీర్వాణవానికి స్థైర్యముకొనుట చేత భాషాసాహాయ్య మపేక్ష చేయమేయైనను దెలుగుకంటె ననేకములగు జేశ భాషలు ప్రాచీనములైనవి సంస్కృతమునకు సాహాయ్యమున నుపకరింపవచ్చును.

మీఁది యంతములబట్టి సంస్కృతము నెఱుంగకుండఁ దెలుగునఁ గవనాదివిషయమునఁ గృషిచేయుట దుస్తరము. ఒక్కసంస్కృతము నెఱిగినమాత్రముననందే గ్రంథములు వ్రాసి వన్నెకెక్కిన మహాకవు లసంఘ్నేయులు కావున సంస్కృత మెఱుంగని యెఱుగుఁజెన్నే మెఱుగున్" అని విచారితముగఁ జెప్పట యొప్పుగును.

ఇ కఁ బ్రెసూక్తికిఁ గల యధార్థార్థమేమీ గుర్తింపవలెను. ఆంధ్రకవిత్వము చెప్పినపుడు కేవల తత్సను (సంస్కృత) కదములను నేర్చినంతమాత్రము నలాభములేదనియు, నచ్చతెలుఁగునుగూడ బాగుగా నేర్చియుండవలెననియు, నచ్చతెలుఁగు కదములు లేని సంస్కృతకదము లాంధ్రమున రక్షింపఁగూర్చఁ జాలవనియు, మీఁది 'తెలుఁగెఱుంగని సంస్కృతంబు చెన్నే మెఱుగున్' అనుసూక్తికి యధార్థమగునర్థము. కాన యెఱుగుభాష నెఱుంగని గీర్వాణము పయోగింపనేరదనిమాత్రము సహృదయులు తలంపకుదురుగాక !

సంస్కృతభాష Dead Language అని పాశ్చాత్యనాగరకతా వాసనగల కొందఱి మహానుభావుల యభిప్రాయము. మృతభాషయననొకపుడు వ్యవహారమునఁ గూడ నుండి యిపుడు గ్రంథస్థమై మాత్రమేయుండి వ్యవహారమునఁ జించుభాష సంస్కృతభాష యొకపుడు వ్యవహారముననుండెడిదిని వారియాశయమైయుండవచ్చును. కాని సంస్కృతభాష యెల్లపుడును గ్రాంథిక (గ్రంథస్థ) భాషయే కాని వ్యవహారమున నెప్పుడునుండలేదు. సంస్కృతయొకపుడును వ్యవహారమున నుండకపోవుటచేతనే యీ భాషకు సమగ్రమగువ్యాకరణము వ్రాయవీలుకలిగినది వ్యవహారముదేశకాలాది భేదములచే మూలుగుండు స్వభావముకలదియగుటచే వ్యవహారమునఁ గూడనున్న భాషకు నియమబద్ధముగఁ జేయ నవకాశములేదు. కావున నేవ్యవహారమునందును, గ్రంథములందునుగూడ నున్న భాషలకు సమగ్రమగు వ్యాకరణము లేకుండఁ బోయినది.

వ్యవహారమున నున్న ప్రతిభాషకును లిపియవసరము. భాషకులిపిలేనిచో వ్యవహారము జరుగుట దుర్బలము. సంస్కృతము వ్యవహారమున లేకపోవుటచేతనే శక్తివ భాషలకువలె వానికి లిపిలేదు. సంస్కృతగ్రంథములన్ని

యు నన్యలిపులలోనే వ్రాయఁబడి ముద్రింకఁబడుచున్నవి. మఱియేవాఙ్మయమునట్లన్య లిపులలో వ్రాయఁబడుచుండలేదు. ఒకప్పుడు సంస్కృతము వ్యవహారమున జీవించియుండినచో నిపుడు వ్యవహారములేనందున నాశముకలిగినదని చెప్ప వీలగును. కానియొకప్పుడును వ్యవహారమున నదిలేదే? మొదటినుండి యును వ్యవహారమునందే లేనిభాషకుఁ జాపుపుట్టువు లేమి? కాన సంస్కృత మెన్నటికిని మృతభాష కాఁజాలదని యెఱుంగవలయును. అది యెల్లప్పుడును జీవించియుండుభాష. ఇప్పుడు వ్యవహారమున నున్నభాష లెప్పటికైనను వ్యవహారమునఁ జచ్చిన నన్నితాబ్దముల కైనను జావ వీలుకలుగును. కాని సంస్కృతమునకు మార్తమా చావుకలుగ నేరదు. అనేక వేల సంవత్సరములనుండి యు వ్యవహారములో లేనిభాష, గ్రంథస్థమై యనేకభాషలఁ గనిపెంచినభాష, యింతటి దనుక నెట్టిమార్పును బొందకలొట్టితిరీతినేయున్నభాష, గీర్వాణభాష మున్నందు నామమాత్రవశిష్టమై యుండుననట కాధారము లేమి యులేవు.

ఒకసభలో నొకభాషావిశారదులు సంస్కృతాంధ్రములకుఁ గలభేదములను ముచ్చటించుచు సంస్కృతమ దీర్ఘసమాసభూయిష్టమై కర్ణకతోరముగ నుండుననియు, నాంధ్ర మట్లుకాక సమాసరహితమై విననింపుగొల్పుననియు నుపన్యసించిరి. వారద్దాని కుదాహరణముగ దీర్ఘసమాసభూయిష్ట మగునొక సంస్కృతిశ్లోకమును సమాసరహితమగు నొక తెలుఁగుపద్యమును జదివిరి. తెలుఁగుపద్యమునఁగల పదము లన్నింట మూఁడువంతుల ముప్పాతిక సంస్కృతపదము లేకలవు. అందుచే నచ్చతెలుఁగుల యల్లికసమాసరహితమనియు, సంస్కృతరచన దీర్ఘసమాసయుత మనియుఁ గర్ణకతోరమనియు వారియభిప్రాయముకాదనియు, సంస్కృతిశ్లోకరచనము దీర్ఘసమాసయుత మనియుఁ, ద్రివిధమగు నాంధ్రమయొక్క రచనము సమాసరహితమనియు వారి తలంపని నేనిశ్చయించితిని. వారియభిప్రాయమునే గలిగినచో వారియభిప్రాయము యు కమెనది కానేర దనిమాత్రము విన్నవించుచున్నాను. పద్యమయొక్క మూఁడుపాదము లొక్కేమాసమ నుగిలిగి, పద్యనయ్యెడను నిలువ వీలులేక చివట నొక తెలుఁగు ప్రత్యయముకల సంస్కృతి సమాసములు తెలుఁగునందే కలవు. లెక్కకు మిక్కిలిగఁ గలవు సంస్కృతిశ్లోకము లందెంతటి దీర్ఘసమాసములు న్నిను రుద్రపాదములకంటె మించియుండవు. ఆసమాసములను మొదటి

రెండుపాదములకుఁ గాని, చివటి రెండుపాదములకుఁ గానియుండును. కాని రెండవపాదము, మూడవపాదము కలిసి సమస్తములైయుండుట సంస్కృతమునం దెచ్చటను లేదు. ఔలుఁగున నట్టి సమాసములు చాలచోట్లఁ గలవు.

భాషాంతరీకరణములఁ బరిశీలింపుడు. మూలముగు సంస్కృతమున మాసరహితమై సుబోధకముగనున్నను, దానియందలిభావముల నిముడునట్లు దీర్ఘసమాసములఁ బెట్టుకొని సులభముగ నర్థముగునట్లు రచింపక మూలముకంటె భాషాంతరీకరణమే యర్థము చేసికొనుట కష్టతరముగనుండుట సర్వజనవిదితమైయున్నది. “తపనీయదండైక ధవళాతప త్రిశోద్దండ తేజఃకీర్తిమండలుండు, నిర్మలజకథానిమిషకల్లోలినీత్యాళితాఘల జగత్తల్లఘండు.....” (శృంగారనైషధము) అను నీభాషాంతరీకరణము మూలముకంటె దీర్ఘసమాసములుకలదియో కాదో తెలియనగును. భాషాంతరీకరణములకంటె మాతృక లేరసవత్తరములుగ నుండునని యిదివఱకు నిరూపించితిని.

మఱియొక మహామహులు కొన్నిసభలలోఁ బెలుఁగునందుఁ దత్సయముగు సంస్కృతపదగుంధన యుండుటయుఁ బాగులేదనియు, సంతయునచ్చతెనుఁగు కూర్చేయుండవలయు ననియు, నదియే ముద్దులొల్లుఁ నియు, సంస్కృతము రసహీనమైనదనియుఁ జెప్పుచుండిరి. వారొసంగిన యుదాహరణమును వ్రాసికొంచెము విమర్శింతము. వారు “సహసానఖిలచ సన దత్తపరిరంభ మామూల పరిదుంబితాధరోష్ఠ” మను మనుచరిత్రమునందలి కద్యభాగము నుదాహరించుచు నట్టి రచనము మిక్కిలి కష్టతరముగ నున్న దనిరి. వారు చదువునపుడుకూడ నొత్తక్షరములను, తక్కుంగల కదములను నొక్కినొక్కివలికి తమనైపుణ్యమును జాలవఱకు వినియోగించి లేనికష్టతఁగూడ దానియందుఁ గల్పించిరి. ఇవి కొంతకఠిన సమాసములే కావచ్చును. కాని దీనింబట్టిసంస్కృతమంతయు నిటులనేయున్నదని పలుకుట యుచితమా? అచ్చతెనుఁగైనంత మాత్రమున సమాసరహితమై సులలితమై యుండగలదా? తద్భవాదికమగు నాంధ్రమున నొకవిశేష నామవాచకమును దెల్పునడ క్లిష్టత్వదోషము సామాన్యముగ నుండితీరును. చూడుడు. కమలాసనః=తెలిదిమ్మిగడ్డియఁగొలుపుండురాయఁడు; హిరణ్యగర్భః=ఁడుపుబుఁగారుబొక్క సముచేసినమేటి. ఇట్టియెడ గుణముమూటయటుండ దోషముంగల్గుచున్నదే. వారు “సహసా.....” అనుదానికి సరియగు నచ్చతెలుఁగు తద్భమాచేసిరి. అది పాగుగ నేయున్నది.

కాని యచ్చతెనుఁ గంతయు నట్లుండుట దుర్ఘటము. బ్రహ్మాండభాండ మనుటకుఁ బలుకు వెలందిమగని గుడ్డుగమియరుట యెంతటివిరసముగ నున్నదో చదువరు లూహింపకపోదు. ఈశ్వరగారఘట్టమున “సహసా.....”అను దీర్ఘసమాసఘటనము కేవల విరసమనియు, రసావకర్షకమనియుఁ దలఁపరాదు. శృంగారరసవిషయమునఁగూడ దీర్ఘ సమాసములుఁడవచ్చుననునంశము సర్వాలంకారికొరరీకృతమే. సమాసములకును శృంగారమునకును బాధ్యబాధక భావము లేదు. ఇచటరభసము వర్ణింపఁబడుటచే సమాసము యుక్తమే యగును. సహసా యను కద మావేగ సూచకము కాన సమాసమిచ్చుకఁ గాణించును మాఘుఁడుకూడ

హృదయమరిఁధోదయాదుదూశ

ద్రఢిమ దభాతు పునః పురందరస్య

ఘనపులకపునోమజాకుచాగ్ర

న్రుతపరిరంభః పీఠనక్షమత్వమ్॥

అని శిశుపాలవధమున శృంగారము నావేగసహితమును. గోరి సమాసముతోఁ జెప్పియున్నాఁడు. కావున సంస్కృత సమాసము రసవత్తనయే నాతలంపు.

ఇట్లు వాశక్తికొలంది సంస్కృతభాష తెలుఁగుబాసను దీసిపోఁజాలదని యుఁ, దెలుఁగుకంటె నుత్తృచ్ఛమైనదనియు, నిరూపించితిని. కావున భాషాభిమానులెల్లరును యథార్థమును గుర్తెఱిగి సంస్కృతభాషను నిరసింపకుండురుగాక! ఆంధ్రభాష పఃకిమాలినదని నాతలంపుకాదు. దేశభాషలలోఁ దెనుఁగునుమించిన భాష లేదనవచ్చును. రచనము చుద్దులమూఁట గట్టుచుండును. అక్షరముల నన్నింటిని బలుకుటకు వీలుగల దేశభాష తెలుఁ గొక్కుటియే. లిపి ముత్యాలకోవ. భావము గంభీరము. కావుననే ఆంధ్రేతర రాష్ట్రములందుఁ గూడ నాంధ్రోద్యమము ప్రబలి మిక్కిలి రాణించుచు, బ్రతికలను నెలకొల్పుచు భాషాసేవఁజేయుచు నాంధ్రవ్యక్తిత్వమును గాపాడుచున్నది. ఆంధ్రసోదరులందఱును గలకాలమునుండి వన్నెకెక్కి భాషాప్రపంచమున మేలుచేయువదలిన యాంధ్రవాణిని తకుత్తర్నతకు మూలమగు గీర్వాణవాణిని సేవించుచు విజ్ఞానమును సంపాదించురుగాక !

తెనుఁగుకవిత.

జాస్తి శ్రీరాములుచౌదరిగారు.

ఉభయభాషాప్రవీణ

మ. విలసద్భావరసాద్యలంకృతులచే విప్పటిగీర్వాణభా
వలకబ్బులుల కెన్నిమంచితనము ల్పంధిల్లు నాచందమై
వలియుం బ్రాసము నంత కగ్గలములైవర్తిల్లు సత్తావ్యముం
దెలుఁగంచుం జెవిఁజెల్లవేమియునుపందేఁగ్గునే మందిలక.

తే. గీ. తెలుఁగు దేశభాష తెలియుఁబా మ్మనఁబోక

తెలియవలయు మించు తేటవడఁగఁ

దొడుపుగాక వసిఁడిఁ దొడిగిన నొప్పునే

కనక మింట నెంత కలిగెనేని

విన్నకోట పెద్దయకవి

కావ్యాలంకారచూడామణి.

ఆన్యంతములు తెలియరానిది ప్రకృతి. కాలమును నట్టి దయ. కాలము
ముందా! ప్రకృతిముందా! యను ప్రశ్నకుఁగూడ సమాధానము లే దనుకొని
యెడ. కాలమున కాది ప్రకృతి. ప్రకృతి కాది కాలము. కాలప్రకృతులరెం
టికిఁ జెప్పవలవికాని విశేషసంబంధ మున్నది. కాలములేని ప్రకృతియుండదు.
ప్రకృతిలేని కాల ముండదు. కాలచక్రము తిరుగకున్న ప్రకృతిరథముసాగదు.
ప్రకృతి రథముపైనలేకున్న కాలచక్రము నిలువడను. కాఁగాఁ గాలప్రకృతులు
రెండు నాదిరహితములు సంతరహితము లనిగదా తేలినది. ఆన్యంతములు
తెలియరాని యట్టి కాలప్రకృతులలో నేవేళభాషలువుట్టెనో? యందుల
వాఙ్మయము బయలుదేఱిన ఘడియయేనో! నిశ్చయించెత్పట్ల కీపాటి యా
పాటివారికి నలవిగాని వని యన్నపుడు నాబోటివా రందులకై వనిఁబూని య
త్నించుట కూడనివనియని యనకతీరదు. ఈ నా వ్యాసము తెనుఁగుకవితయును
విషయమున నాధారపడియుండుటచే మున్ముందుగ నీతెనుఁగుకవిత యన నే
మియో విచారించఁబడును. తెనుఁగుభాషలో వ్రాఁబడిన కవిత్వమునకుఁ
దెనుఁగుకవిత్య మనియుఁ దెనుఁగుకవితయనియు మన మందుము. తెనుఁగుదేశ

శపుజరులు వ్యవహరించుకొనుభాష తెనుగుభాష. తెనుగుదేశ మననేమి యో? నేడియో? మనమిప్పు డా గోచింపవలయును. తెనుగుదేశమునకు సరిహద్దుల నప్పకవి యీక్రిందివిధమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

కం. శ్రీశ్రీతిధరకాశేశ ద్రా

తొరాయులు లనఁగ దనరానెను నీ

శ్రీశ్రీత్రంబులలింగము నీ

శ్రీంపఁ ద్రిలింగసృజ్ఞ నన్నిక శిష్యున్.

శే. గీ. తత్త్రిలింగనివాసమై తనరు కతన

నాంద్రదేశంబుఁ దాఁదిలింగాఖ్యమయ్యె

దెలుఁగుఁడుఁ దద్భవము దానివలనఁబొడమె

వెనుకఁ గొందఱు దానినే తెనుగు వంశు

అని త్రిలింగశబ్దమునుండి తెలుఁగు అనునది పుట్టెననియు, తెలుఁగు రూపాంతరమే తెనుఁగనియు, త్రిలింగము లేనియనఁగా శ్రీశ్రీలము, ద్రాక్షారామము, కాళహస్తి యనియు వీరి మధ్యదేశము తెనుఁగుదేశ మనియు నప్పకవి చెప్పినాఁడు. ద్రాక్షారామము గోదావరీమండలమున నున్నది. కాళహస్తి చిత్తూరుమండలమున నున్నది. ఆస్థానముననే వడమటగా శ్రీశ్రీల మున్నది. ఈముచ్చోటులకు మధ్యనున్న భూమియిది తెనుఁగుదేశ మని యప్పకవికాలము నకుఁ బ్రసిద్ధియుండినటుల మనకుఁ దెల్లినగుచున్నది. 1350 ప్రాంతమువాడగు విన్నకోట పెద్దయకవియు నీవిధముననే తెనుఁగుదేశలక్షణమును జెప్పి యున్నాఁడు కాని మనకాలమునకుఁ దెనుఁగుదేశ మేమియని పరికింప నప్పకవి చెప్పినలక్షణమును పెద్దయకవి చెప్పిన లక్షణమును జాలవు. వీరివక్షమున విశాఖపట్టణమునుండలివారిని తెనుఁగువారు కా దనవలసివచ్చును. గంజామండలములోఁగూడఁ మనతెనుఁగువారు నివసించియున్నారు. కనుక గంజామండలము మొదలుకొని చిత్తూరు నెల్లూరు మండలములప్రాంతముల వఱకుఁ గల భూమిని తెనుఁగుదేశ మనియు, నిందలిజరులు వ్యవహరించుకొను భాష తెనుఁగుభాషయనియు మనము లక్షణమును గ్రొత్తగా గల్పించవలసి యున్నది. త్రిలింగశబ్దమునుండిగాక త్రివగళబ్దమునుండి తెనుఁగనునదివచ్చిన దని కొందఱు అన్నారు. తెనుఁగుభాషస్వరూపమును గొంతవఱకుఁ గాంచితిమి. ఇతను గవిత్వమన నేమియో తత్త్వ మెఱుంగవలయును.

కవియొక్క ధర్మము కవిత్వము లేక కవిత్వం. అనగా, గవి చేయవలసిన పని. కవియైన నెవడు? అప్పుకవి చెప్పిన లక్షణమును విలకింపుడు.

కం. ధరణీసురుడు ప్ర శాంతుడు

గురుభక్తుడు శుదియుఁ గల్పకుడు పూర్వ కవీ

శ్వర వాక్రయోగదత్తుడు

కణకానుతి యెవ్వఁ డతఁడు గవి యనఁబరగున్.

కవుల లక్షణములలో, గవి బ్రాహ్మణుడై యుండవలయునను నియమ మున్నకవి క్రొత్తగా సృష్టించినటులు, గనఁబడుచున్నది. బ్రాహ్మణులు దప్ప నితరు లెవ్వరును గవులుగా రను నభిప్రాయముగలవాఁ డగుటచేతనే అప్పుకవి కృష్ణ రాయ రచితమగు నాముక్తమాల్యదను బెద్దన రచితమని జెప్పటకు సాహసము చేసెను. ఇదియెంతయు సక్రమము. కనుక నప్పుకవి చెప్పిననే లక్షణముగాదు. మహమ్మదీయుఁడైనను సరియ మహీసురుఁడైనను సరియ కవితాశక్తిగలవా రం దఱు కవులే. కావున నేటి ఉగ్రా జలీషా మొదలగు మహమ్మదీయసోదరులు సయితము కవు లనఁబరగుచుండిరి. అంతాకవులముగామా, అంతంతగ కంద పద్య మల్లగలేమా? యిది వెను కెవరో యన్నట్లెట్టో యతులకు జతలు గూర్చి కద్యము లల్లగలవా రందఱుకవులు గారు. సంస్కృతమున నాలుగు నిఘంటులు తెలుఁగున నాలుగునిఘంటులు దగ్గఱఁబెట్టుకొని గొప్పకయి యెవ రికిఁదెలియని పదిమారుమూలపదములను గాగితములపై కెక్కించినవారు గవులు గారు కవులనగా సమస్త శాస్త్రముల నెఱిగి యుండవలయును. విద్య లన్నిటియందును బారంగతుడై యుండవలయును. అన్నికళలను గుర్రెఱిగి యుండవలయును. ప్రకృతిభిత్తమును బాగుగా గఱిపెట్టవలయును. అన్నిటను ననుభవశాలియై యుండవలయును. తనవనోభావములను బాతకుల మనో ఫలకములందు ప్రాసి దిద్దగల శక్తియుండవలయును. మాఖ్యముగా కవులైనవారు భావతాత్పరీ జూపించుట కేర్చుకొనవలె. ఉత్తమకవుల లక్షణము లివి. ఇందుల కుదాహరణీయులు తిక్కన, పోతన, పెద్దన, శ్రీనాథుఁడు మొదలగు కవి మహాత్ములు. కవులలో మొదట లెక్కింపఁదగినవారు. ఇట్టివారు చేసిన పని యేదియో యయ్యదియ యుత్తమకవితకు లక్ష్యమని యెఱుఁగవలయును.

తెనుగుకవిత్వపుట్టుక.

మొట్టమొదట తెనుగుభాష లోకమున వ్యాపించినప్పుడు నందుఁ గవిత్వముముందుగా పాలలరూపమునఁ బ్రారంభింపఁబడియుండవచ్చునని నాయూహ. అప్పటికి లిపిగూడఁబుట్టియుండకపోవచ్చును. అప్పటి మనవాని కులాసాగా నున్న వేళలలో కూనిరాగములతో నేవితో తమకువచ్చిన మాటలను నామగైదు కలిపి లయకుదురునట్లుగా పాడినట్లును నియ్యడియ మొకచిన్నపాటగా మారుచు అప్పటికి యీకీప్రాసముల నిర్భాధములేదు. అయినను భాష యందు నొకశబ్దమువంటి వాటియొక్క బిరుదు వేంటనే బలుకుట యుచ్చారణ సౌలభ్యము, వినుట కిపుతనయియుండుచుగదా? కనుక నాకాలపువారికిఁ దలవని పనిగా కూనిరాగములతో పాటు తమపాటలయందు యక్షరములు (మొదటఁబ్రారంభించిన యక్షరములే మరల) పడియుండవచ్చును. అట్టి చిన్న చిన్నమాటలను మనవారిండ్లకడఁ గూరుచుండినవేళలలో నొకరి కొకరు చెప్పుకొనసాగిరి. అవియే నానాటికిఁ జేరి పెద్దలామెను తమపాట లట్లు పెద్దవయినను నాకాలమున కింకను యాద్రులిపి యుండనందన నా రెండును వానిని వ్రాసికొనలేకపోయిరి. ఇప్పుడు మన మూఁకుడుకథల (ప్రియకథలు) నొక మారు విని జ్ఞాపక ముంచుకొనువిధముననే యాకాలపువారు పెద్దపాటలను సయితము మరచిపోవక జ్ఞాపక ముంచుకొనెనువారు. ఇందులకుఁ గొంతకదర్శనము గననగును. మనయిండ్లలో స్త్రీలయందుఁ జదువురాని ముడునలులు కొందఱు కుచ్చలకథ, లంకాయుగము మొదలగు పెద్దపాటలపై నను ప్రారంభమునుండి చివరవఱకు వప్పజెప్పఁగల్గుటను జూచుచున్నాముగదా! ఇంతయేల! జంగమపాటలు, వీరగీతములు, మొదలగువానిని దాసరులును పిచ్చుగుంటులును, పోలమునందు వరిమొక్కలనాటునపుడు మాలవనిత లూడ్చు పాటలు మొదలగువాని నారంభమునుండియు నంతమువఱకు వప్పజెప్పఁగలగుటలేదా! వారి కక్షరములుసయితము రావుగదా! అట్టివారిని ప్రతిసంవత్సరమునను మనము చూచుచునే యున్నారము. కనుక లిపిపుట్టకపూర్వమే కవిత్వము లాలిపాట, పెండ్లిపాట మొదలగు పాటలరూపమునఁ బ్రారంభమయియుండునని తోచెడిని. లిపివచ్చినప్పుడు పిట్టిపాటలు గ్రంథస్థములయి సుస్థిములగును. లాలిపాట, పెండ్లిపాట మొదలగువాని నప్పకవి యధస్తులొగూడఁ జేర్చియున్నాడు. కొంతకాలమునకుఁ బాటలరూపముగ నున్న కవి

త్వము మారి మధ్యాక్షరలు మొదలైన యక్షరలలోనికిని సీసపద్యములు మొదలైన జాతులలోనికిని మారివది. ఆనాటికే యతిప్రాసముల నిర్బంధము కవిత్వమునకుఁ గల్గియుండవచ్చును. ఆతరువాతికాలమునఁ గవిత్వము వృత్తములలోనికి మారివది. కనుకనే వృత్తములను జేయుటకంటె జాతులను జేయుట సులువు. జాతులను జేయుటకంటె బాటలను జేయుట మఱియెసులువు. నన్నయకాలమున కాండ్రవాఙ్మయము వెల్లివిడిసినది పదిమందితోళ్ళతోఁబడ్డది. నీచెల్లని నేను నొకదానినుంటిని యాంధ్రభారతి సంస్కృతభారతి ముఁదలు తప్పటమగులు వైచుట సాగించిన దాకాలముననే. ఇంతియకాని నన్నయభట్టు నకుఁబూర్వ మాండ్రవాఙ్మయము లేదనుమాట విమర్శనములేనిది. భట్టాచార్యులకుఁ బూర్వమందు వ్రాయఁబడిన యుద్ధ మల్లునిశాసన మొందు బెజవాడ యందుఁ బరిశోధకులు గాంచిరి. అందు మధ్యాక్షరలుగలవు. మఱియు నన్నయకుఁ బూర్వము నన్నెచోడుని కుమారసంభవము, బద్దె భూపాలుని నీతిసారముక్తావళియుఁ గలవని విమర్శకులు చెప్పుచున్నారు. కనుక నన్నయకంటెఁ బూర్వము చాలకాలమునుండి తెనుఁగు కవిత్వ మారంభమైయుండెననుట నిర్వివాదాంశము. వాగనుశాసనుఁ డను బిరుదము నన్నయభట్టున కాండ్రవాఙ్మయమునకు మొట్టమొదటివాఁడగుటచేత రాలేదు. ఆంధ్రశబ్దబింలామణియను చెనుఁగు వ్యాకరణముచేయుట కారణమున నాతనికాబిరుదము వచ్చియుండవచ్చును.

భారత కవిత్వము.

“తిన్నా గారెలే తినాలి, విన్నా భారతమే వినాలి” అని మనతాత ముత్తారలు చెప్పుకొనుచుండఁగా మన మెల్లరము వినియే యుందుము. నిజముగా గారెపంటదే భారతము. భారతకవిత్వమువంటి కవిత్వ మిప్పటికిని బుట్టియుండలే దనుట సత్యదూరముకాదు. భావకవిత్వము, భావకవిత్వము అని ఘోషించు పరమాధునిక కవులలోఁ గూడ నెవ్వరును భారతము కవిత్వమువంటిభావకవిత్వమును జెప్పియుండలేదు. విశేషించి నన్నయ, ఎత్తా ప్రగ్గడ లకవిత్వముకన్న తక్కువకవిగారి కవిత్వము మిగుల భావభూయిష్టమైనది నిగూఢము. భావకవిత్వమనునది యిప్పుడు పుట్టెనని మనము తలంచుచున్నారము. కాని యయ్యది మొదట తిక్కనగారిగంట కలముక్తిందనే పుట్టివెడిగినది. తిక్కన కవిమిత్రుఁడగు, రాజ్యాంగములనెల్ల నెఱిగినధీశాలి, మంత్రిపుం

గవుడు. లోకానుభవముగల సుప్రసిద్ధుడు. పాఠకుల మనోఫలకములందు
దన మనోభావములను వ్రాసి ప్రకటించువాడు. ఆంధ్రకవితావధూటిని బెట్టి
పోషించినతండ్రి. ఈతనికవిత్వమందు సంస్కృతభాషకంటః తెనుగు భాష
యెక్కువగా వాడఁబడినది. తెనుగులోనైనను గేవలము కఠినభాషగాక
యాకాలపు జను లాశుకొను వ్యవహారభాషయే ప్రయోగింపఁబడినది
మధ్యమధ్య సందర్భానుసారముగ నందఁజెఱిగియుండిన చిన్నచిన్న లోకో
క్తులు చొన్నఁబడి యున్నవి. సంస్కృతాలంకారికులు చెప్పిన కావ్యములందుఁ
జేయఁదగిన వర్ణముల సీతఁడు బాటించినట్లగుపడదు. వానిఁ బాటించినట్లయిన
నిజముగా తిక్తనకవి వంటివాని కవిత్వముగూడఁ గథాశుచిత్వము చెడిపోయి
యిత ప్రశంసాపాత్రము కాకపోవునేమో? యని వాసందేహము. తిక్తనయొ
కఁడే యైనను దనకవిత్వమందన్ని పాత్రములను ధరించివివిధవిధములుగాఁగన్ప
డును. ఇందులకాతని యుద్యోగపర్యమంతయు సాక్షియే. ఇత భారతమునందలి
యుద్ధపంచకమునేసంవర్ధమున దీసి చదివినను వీరరసావేశముచేఁ బరవశులమ
గుదుము. మనచేతిలోని భారతము, మనమనస్సులను, గూడమఁ జదివోవుదుము
కన్నులమెదుట భారతవీరులు యుద్ధము చేయుచున్నట్లే గాంచెదము. వీరరసము
నఁబడి మునుకలువైతుము. రక్తప్రవాహమునఁ దడియుదుము. మేనుజలదరించు
ను. ఒక్కమారుగా వావేశపరవశుల మగుదుము. తరువాత నేమిజరుగునో? య
నియుఁబుకులాట. వీరులెల్లువరాక్రమింతురో? యనియుఁబ్బరము. ఈభావనాశ
క్తినిఁ గన్నులఁగట్టి భారతవీరులచే యుద్ధముచేయించి చూపునది యెవరు?
తిక్తన మహాకవి. ఈకవికే యిట్టి సంపూర్ణ భావనాశక్తిగలదు. కనుకనే తిక్తన
మహాకవులకు మొదటివాఁడని మొదటనే బేర్పొనియుంటిని. తిక్తనకవిత్వ
మందున్న భావగుంథనము నన్నయకవిత్వ మందులేకున్నను నాంధ్రవాఙ్మయ
మున కాదిభూతుఁడుగ కాన్పించుటను నన్నయ, తిక్తనవలెనే పూజ్యుఁడను
జెప్పుకోఁ దగినవాఁడును. వీరిద్దఱి మహాకవులమధ్యఁజేరియుంటచే “తన్వధ్యేవకీ
తంతద్గోవాణేన గృహ్యతే” యనువైయాకరుణులన్యాయమున నెఱ్ఱావైగ్గః
యను గౌరవనీయుఁడే యగును. ఎట్లయినను నీమగ్గురి మహాకవుల కవిత్వము
ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు మొదటఁ బెట్టిన బిచ్చము.

శ్లేషకవిత్వము.

శ్లేషయనుశబ్దము మొట్టమొదట నలంకారములలోఁ బుట్టినది. అలంకారములలో శ్లేషాలంకారమని యొకభేదము. ఈశ్లేషాలంకారము శబ్దశ్లేష, అర్థశ్లేష, ప్రకృతిశ్లేష, అప్రకృతిశ్లేష, యని యిట్లనేక యవాంతరభేదములచే నొప్పారినది. సంస్కృతాలంకారికులు శ్లేషాలంకారమును గూర్చి యనేకాభిప్రాయములు వడియున్నారు. వాని కన్నిటి కిదిచోటుగాదు. కవులు మొట్టమొదట నీ శ్లేషాలంకారమును దమ పాండిత్యప్రభావప్రదర్శనమునకయి కావ్యములందుఁ దఱచుచుగా వాడసాగిరి. రానురాను గవులు శ్లేషయందు రెండర్థములందును దుల్యబలముంచి కావ్యమంతయు శ్లేషతోనే చెప్పసాగిరి. వీనిని శ్లేషకావ్యము లందుము. ఇట్టిశ్లేషకావ్యములందొకయర్థము ప్రకృతిమనియు, వేటొకయర్థమప్రకృతమనియుఁ జెప్పరాదు. రెండును బ్రకృతములే. ప్రతియొక్కొకద్యమందును రెండర్థమంతో రెండుకిథాభాగములును నడచుచుండును. ఇట్టి శ్లేషకావ్యములు మొట్టమొదట సంస్కృతమునఁ బుట్టుకఁగాంచినవి. 9 వ శతాబ్దమువాఁడగు కవిరాజును నాతఁడు రాఘవపాండవీయమను శ్లేషకావ్యమును వ్రాసెను. వేములవాడ భీమకవి దానిని జూచి తెనుఁగున రాఘవపాండవీయమను కావ్యము రచించెను. అయ్యది యాంధ్రునిరాభగ్యవశమున నాంధ్రలోకమునకుఁ బ్రసరించెను. ఈశ్లేషయమునే మరల రాఘవపాండవీయమును రచియింపఁ దలంచిన పింగళి సూరనకవి తన గ్రంథపీఠికయందు దిట్లు చెప్పెను.

ఉ. “భీమనత్తోల్లి చెప్పెనను పెద్దలమాటయె గాని యందునొండేమియు నేయెడ

న్నిలుచు తెవ్వరుగాన రటుండనిమ్ము.....”
 తెనుఁగులో శ్లేషకావ్యములకు ముందుఁజెట్టిన భిక్ష యీరాఘవ పాండవీయము. దీనిరచయితపింగళి సూర్యనార్యుఁడు. కృష్ణరాయ యాస్థానకవి యగుట నీతనికాలము 1500 వ ప్రాంతమనినిర్ధారము. కవిరయందు భావనాశక్తిని జూపుటగా నీసూరనార్యుఁడు తిక్కనగారి యవరావతారుఁడని జెప్పవచ్చును. పాలకైరాలు మోసెను విధమున రెండర్థముల కావ్యమును జేయవలయునను నియమమును బెట్టుకొనినవాఁడగుటచే నీరాఘవపాండవీయమున మాత్రము కవి భావనాశక్తిని జూపలేక పోయెను. కానియీతని కళాపూర్ణోదయకవిరయందు మాత్రము భావనాశక్తి సుపూర్ణముగ గలదు. ప్రకృతి

వర్ణనము కన్నులగట్టిన ట్లగవటమును. అట్లని రాఘవపాండవీయమునఁ గవిత్వము బొత్తుగా నీరసమును జెదియుండలేదు. కథాశుభిత్వము చెడనీయలేదు. రాఘవపాండవీయమునఁ గవిత్వము కఠినము, నిఘాఠమును గాక సరళముగా నుద్భాప్తవాహమువలె బరువెత్తినది. రామాయణభారతార్థములలో నే దాని మన ముద్దేశించి చదువుచునో స్పష్టముగా నాకథార్థమే స్ఫురించుచుండును. అందుల కుదాహరణము స్థానీపులాకన్యాయమున నీ పద్యమును జూడుడు—

చ. ధరణిపుఁ డుండె నంత బహుధాముని నస్తమహూరుమానుండై
పరమ సమృద్ధిఁ బర్వెడు విభావసుచందను మాపకాంతి ని
ర్భయఁ గొదలెల్లి దూరముగఁ బాము సభాజన శౌరవానమ
క్షర ఘనుమెక్లని బ్రదుదశౌరవ మొప్పుగఁ గాంచి సన్నిధిన్.

శ్లేషకవిత్వముతో బయలుదేరిన కావ్యములలో రెండవకుసుమము హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము. దీనిని రచించినది పసుచరితము వ్రాసిన రామ రాజభూషణకవి. ఈతనికాలము 1560వ ప్రాంతము. తెనుగున శ్లేషకవిత్వమందుఁ బ్రసిద్ధిగన్నవియుఁ బ్రథమములైనవియు నీరెండే నీవికే దనువారె ఎలకూది బాలసరస్వతి యనునాతఁడు “రాఘవ యాదవ పాండవీయ”మను నొకకావ్యమును వ్రాసెను. ఇయ్యది మూఁడుకథలతో నడుచుచుండును. కవియొనరో తెలియదు గాని తెనుఁగున “నల యాదవరాఘవపాండవీయ” మను మఱియొకశ్లేషకావ్యమున్నట్లు వినియున్నాను. ఇయ్యది నలునికథ, యాదపునికథ, రాఘవునికథ, పాండవకథ, యచునాలుగుకథలతో నడుచును గాఁబోలు! ఎంత యసందర్భము ! తెలుఁగుకవులు పద్యము లల్లనపుడు యతిప్రాసముల నిర్బాధమువలననే కొన్ని అసంగతములు, అవ్యంశములు, అసర్థములు, నైన పదములు పడుట తప్పదు. అట్టితటి మూఁడు నాలుగర్థములతోఁ బద్యములు చెప్పఁదలఁచుకొనెడి వారి కవితయం దెన్ని యవ్యంశములు అసర్థములు నైన పదములు పడునో వేఱే చెప్పవలయునా ? ఇట్టి శ్లేషకవిత్వముతోఁ గూడుకొనిన కావ్యము లాంధ్రవాఙ్మయమున కెక్కువ యుపయోగ్యములు కావని చెప్పట సాహసముగా దని నామతము. తెనుఁగుకవిత్వమందు శ్లేషకవిత్వ మనునది యొకరస్తా, రెండవరస్తా అచ్చతెనుఁగు కవిత్వము.

అచ్చ తెనుగు కవిత్వ.

అచ్చ తెనుగు కవిత్వను గూర్చి చెప్పడలంచు కొన్నపు డచ్చ తెనుగున నేమియో కొంత యోచింపవలయును. విన్నకోట పెద్దయ్యకవి యీయచ్చ తెనుగును గూర్చి యిట్లు చెప్పెను.

కం. ఈమూడు తెలుగులలో

నేమిటను దొరలకున్న నెల్లజనులకు

లో మిగులఁ దేటవడియెను

సామాటల నచ్చ తెనుగులననెగదొందుక.

చ. ఎరుములు గుట్టముల్ మొదపులెట్లు బుడులు వండు లుక్కవ
వృన్దుములు కొల్లులాముదము లాకులు పోకలు నేయునానె యే
పునఁ బెరుపొందు విశ్వవిభుపోల ననందగు విన్నవారికిన్
మనమునఁ దేటగాఁ దెలియు మాటల యచ్చ తెనుగునాఁ జనున్.

అని యీమూడునఁగా వెరుక తత్సను, తద్భవ, దేశ్యముల, లక్షణముల ను జెప్పియున్నాడు. కనుక నామూటికి విభిన్నములయి నిత్యము మనగృహములలో వాడుకొను పదములేవియో యవియే యచ్చ తెనుగుపదములనను. అచ్చ తెనుగులు దేశ్యములకంటె భిన్నములని యీతనియతము. కేతన ఆంధ్రభాషాభూషణమున “ఆంధ్రదేశపురస్థాయులైన సకల జనములకును మఱుగుదేశంబు లేక తేటతెల్లమిగాఁ బుచ్చుమాటలెల్ల నవని శుద్ధాంధ్రదేశ్యంబు లనఁగఁబడు” నని చెప్పియున్నాడు. కాని వీరికి విరుద్ధముగ సుహృదు నూరు సంవత్సరములక్రితమువాడగు చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణమున “సంస్కృత సమేతరమైన యీ భాష యచ్చయనంబడు” నని సూత్రించి తత్సమేతరమైన దెల్ల అచ్చ తెనుగునఁ చెప్పెను. అనఁగా వీరిమతమున “ఆకసము, చంద్రుడు, మొదలగు సంస్కృత భవజన్మములును, అగ్ని, గారవము, మొదలగు ప్రాకృత సమములును, అచ్చర, అచ్చెరువు, మొదలగు ప్రాకృతభవపదములును, ఊరు, పేరు, ఇల్లు, ముల్లు, మొదలగు దేశ్యపదములును, తవర, తీసి, తేపు, తాపు, ధాక, మొదలగు నన్యదేశ్యములును నచ్చ తెనుగుభాషలో జేరును.” మనకు లభించిన యచ్చ తెనుగు గ్రంథములలోగూడ నీసూరి మతముచొప్పుననే యచ్చ తెనుగు భాషవాడఁ బడినది. విన్నకోట పెద్దయ్యకవి నాటికిఁ గేవలయచ్చ తెనుగుతో వ్రాసిన గ్రంథములు లేవని కావ్యాలంకారచూడామణిలోని యీ పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

తే. గీ. వరగసంస్కృతంబువై డెనుంగు విభక్తు
 లునుబడి పాసంగి యుండెనేని
 తత్సంబు వాఁగఁడగు నంధ్రసుకవులు
 తద్విహీనకావ్యతతియులేను.

ఈనట కచ్చ తెనుగు కవిత్వములేదనిగదా యాకద్యా వ్యచరణము వలనఁ జెలియుచున్నది. ఈకవిత్వమునకు మొట్టమొదటివాడు పొన్నగంటి తెలగన్న. ఇక్ష్వి కేవలము శుద్ధాంధ్ర దేశ్యభాషలో “యయాతిచరితము”ను వ్రాసెను. ఈతని కాలము 13 వ శతాబ్దమనియాంధ్రవాఙ్మయ చరితమున వం గూరినుబ్బారావుగారు స్థిరపఱిచిరి. సుబ్బారావుగారి వ్రాతయేవాస్తవమైనచో 1350 వ ప్రాంతముఁడగు విన్నకోట చెర్లయకవి 13వ శతాబ్దమువాఁడగు తెల గన్న వ్రాసిన యయాతి చరితమును జూడక “తద్విహీనకావ్యతతియులేను.” అనిచెప్పియుండవలయునవలయు. లేదా పొన్నగంటి తెలగన్నకాలము సుబ్బా రావుగారు చెప్పినట్లుగాక 14వ శతాబ్దమనియైనవిశ్వముచకోవలె ఎట్లయిన నేమికిలచ్చ తెనుగు కావ్యము 13-14వ శతాబ్దములమధ్యబుట్టియుండవచ్చును. అచ్చ తెనుగులోనిరెండవకావ్యము “అచ్చ తెనుగురామాయణము”. ఇట్లుండి కవిసార్వభౌముఁడు కూదిమంది తిమ్మకవిది. వీరభక్త విరచితములగు గ్రంథము ల నేకములుగలవు. అందు ‘నీలాసుందరీపరిణయము’ “అచ్చ తెనుగురామాయణ ము” అనునవి కేవలము శుద్ధాంధ్ర దేశ్యభాషలో వ్రాయఁబడ్డవి. ఈతిమ్మకవి 1715 వ ప్రాంతమువాడు. ఉత్తమకవులలో లెక్కింపకున్నను నీతఁడు భాషా స్వాతంత్ర్యముగలవాఁడఁ యే చెప్పవలయును. అచ్చ తెనుగు భాష బాగుగా నెఱిగినవాఁ డగుటచేతనే యందు రెండుగ్రంథములను వ్రాయఁగలిగెను. వీ యందుఁ దత్సమపదము లెచ్చటను వాడియుండలేదు. అట్టి నియమమునుబెట్ట కొనినవాఁ డగుటచేతనే యిక్ష్వి కవిత్వముగూడఁ జెడినదనకతీరదు. ఈత ఁడు ‘వాల్మీకి, శూర్పణఖ, అగస్త్యుఁడు, మొదలగు సంస్కృతనామములనుగూఁ నచ్చ తెనుగుభాషలోనికి మార్చినవాడు.

గాలిమేవరుల నట్లు పుట్టువమేటి తపసి= వాల్మీకి.

మఱువకందుజోగి తెఱవాయిమెకము = అగస్త్యయోగిసింహము.

మంది మెడకోనదిమరిమన్నెగాఁడు = సుగ్రీవుఁడు.

అని యిట్లు కొన్ని సంస్కృతనామముల కర్థముఁబోసియక తెనుగులో

కి నూర్చెను. కొన్ని సంస్కృతనామముల ననర్థకములైన తెనుగు పదముల నొనికి మార్చెను. శూర్పాఖిను సుప్సనకయనను. శూర్పాఖి యనగాచేట గోళృది యని యర్థమున్నదిగాని సుప్సనక, యనిననర్థమేది. కనుక శూర్పాఖి తద్భవమగు “సుప్సనక” యనుపదమునకుఁ గూడ నాయర్థ మున్నదని చెప్పు కొనవలయును. శ్లేషకవిత్వమువలెఁ గేవల మచ్చతెనుగు కవిత్వమును నాంధ్రవాఙ్మయమున కంతగా నుపయుక్తము కాదనుకొనియెద. అచ్చతెనుగు కావ్యములు పాఠకులమనముల కింపునింపవు. కాని యచ్చతెనుగు భాష మృతి నొందకుండుటకుఁ గారణములగును. ఈయచ్చతెనుగు భాషకు “ఆంధ్రనామ సంగ్రహము” మొదలైన నిఘంటువులుగూడఁగలవు.

వచనకావ్యములు.

కేవలము గద్యమువ్రాయుటయే కవిత్వముగాదు. అనన్వయములేక నాలుగుమాటలు పొందికగా నొకచో వ్రాసినను కవిత్వమేయగును. కందము వ్రాసినవాడే కవి. వందని బొడిచినవాడే బుటను లోకోక్తినిబట్టి కవి కిలక్షణము గద్యమువ్రాయుటేయని యనరాదు. నిర్వచనోత్తరరామాయణ ముమొదలగు నేవియో కొన్ని గ్రంథములందప్ప మొదటిపండియు మన యాంధ్రవాఙ్మయమునఁ బద్యకావ్యములందు వచనము వచ్చుచునేయున్నది. కేవలము వచనముతో వ్రాయఁబడ్డ గ్రంథము 15 వ శతాబ్దములోఁ బుట్టెనని యాంధ్రవాఙ్మయము చెప్పుచున్నది. 15 వ శతాబ్దమున “ఎల్లకవి నరసింహుఁడనువాఁడు భారతనావిత్రీ యను వచనగ్రంథము నొండు వ్రాసెనట. ఆ తరువాతనుండి గద్య గ్రంథము లాంధ్రవాఙ్మయమునఁ బ్రబలినవి. రావుబహుదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారి కాలమునుండి మిక్కిలవఱకుఁ దఱచుగా బయలుదేలుచున్న గ్రంథములు గద్యగ్రంథములే. నవలారూపములగు గ్రంథములెల్ల వచన గ్రంథములేగదా?

ద్విపదకావ్యములు.

వచనగ్రంథములవలె సంతయు ద్విపదలోఁ జెప్పిన గ్రంథములును మనకు మొదటిపండియు నున్నట్లు తెలియరాదు. ద్విపదకావ్యములలో మొదటిది బసవపురాణము. తరువాతరంగనాథరామాయణము, కల్నాటి వీరచరితమును వెలువడినవి. వీఁపిమ్మట ననేకద్విపదకావ్యములను మనతెనుగుఁ దల్లి కనినది. ప్రతివత్సరమునను దసరాయత్సవదినములలో బడిపిల్లలు పాడుకొను “అయ్య

వారికిఁబాలు అయిన వరహాలు." మొదలగు పాటలు సముదము ద్వీపదలతో నే వెలసియున్నవి.

దండకము.

వచనద్వీపద గ్రంథములవలె సంతయు దండకముతో వ్రాయఁబడ్డ దండకగ్రంథము లేమియు నాంధ్రవాఙ్మయమున మొదట నుండినట్లగపడదు. కావున పురాణములు మొదలైనవానియం దీశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమైనపుడును కావ్యప్రసన్నయైనపుడును స్తుతిరూపమున సీదండకములు కవులు వ్రాయఁజొచ్చిరి కాని ప్రస్తుతకాలమున "అంజనేయ దండకము, అశరఃస్పదండకము" మొదలైనదండకగ్రంథము లనేకములు భూతవైకృత్యలదగ్గఱకు రాలి జొచ్చినవి.

ఆశుధారాకవిత్వము మొదలైనవి.

తెనుగుకవిత్వమున నాశుధారాకవిత్వము, శతావధానము, అష్టావధానము, అని మఱికొన్ని భేదములు గలవు. ఆశుధారాకవిత్వముననది యానందియు వచ్చుచున్నది. శతావధానము, అష్టావధానము అనునవి యిటీవలవి. ఆశుధారాకవిత్వ మనాలోచితముగఁ జెప్పవలయునుగాన దీనియందీర్ఘసౌచిత్యము, కథాశుచిత్యము, భావనాశక్తి, మొదలగు కారణములుండి టకుఁ గారణము గనుపట్టదు. శతావధానమందును సష్టావధానమందును గొకనేకవిధములుగ మనస్సుండవలయును గాన నాపద్యములును నెక్కువరసవలయులు కావేమో ?

అట్లని యాశుధారాకవిత్వము మొదలగువానిని జెప్పఁగూడదనికాద అట్లు చెప్పినకవిత చప్పనైయుండుననియే నాయాశయము.

తే. ఆశుధారా కవిత్వంబులందు శయ్య

లుకమ లుత్పేక్షలునులేక యుండుఁగాన

సంతయోజించినను పద్య మంతసార

వంతమగుఁగాన నిలకడ వలయుఁగృతికి.

అప్పకవి.

ఈకాలపు భావకవిత్వము.

ఇదవిత్తముని నిర్ణయించుటకు వీలుకాని దీకాలపు భావకవిత్వము "భిన్నరుద్ధిలోక" అన్నట్లు ఒకరికవిత్వ మొకరికి వచ్చదు. ఒకరు భావకవిత్వముని తలంచినది వేఱొకరు పాడుకవిత్వముగా దలంతురు కొందఱు ;

మూరి సుబ్బారావుగారి యెంకిపాటలలో భావమున్నదనిరి. మరి కొందఱు రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి గీతములలో భావమున్నదనిరి. ఇంకొకరు విశ్వనాథ సత్యన్నారాయణగారి కిన్నెరసాని నడకలలో భావమున్నదనిరి. వేటొకరు అర్థములేక భావము తెలియని కవిత్వమందే భావమున్నదనిరి. ఏది భావకవిత్వమైనను యెవ్వరిది భావకవిత్వమైనను నీకాలమునందలి కవులలో “భావకవిత్వము, భావకవిత్వము” అని ఘోషలుమాత్రము బయలుపెడలినవి. కనుక మన మనసునకు నచ్చి యెద్దానియందు భావనాశక్తియున్నదని మనకు స్పష్టమగునో యాకవిత్వమును భావకవిత్వమునుగాఁ దలఁపవలయును. అంతయుగాని యియ్యదియు భావకవిత్వమని యుండఁకుఁ జెప్పట పెట్టిపనియని నాయూహ. ఈ భావకవిత్వమును రెండువిధములుగా మనము విభజించుకొనవలయును. శుద్ధగ్రాంథికభాషలో వ్రాయునది యొకటి, శుద్ధగ్రామ్యభాషలో వ్రాయునది యొకటి. మొదటిదానికి రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి గీతములు దాహరణములగును. రెండవదానికి “ఎంకిపాటలు” మొదలగునవి యుదాహరణములు కావచ్చును.

ఈ రెండువిధములయిన భావకవిత్వముకన్న తిక్తనగారి భారతభాగమునఁ జె యెక్కువభావమున్నదని నాయాశయము. చదువగ నే రసమును జలుకరించుచు భావములను మనములకెక్కించి ప్రతిబింబములను గన్నులఁగట్ట ప్రపంచమును మరపించునది భావకవిత్వము. ఇద్దానికి తిక్తనభారతభాగము పెట్టిన పేరు. ఇట్లని ఇప్పటివారి కవిత్వమందు బొత్తిగా భావములులేవనిగాదు. కొందఱి కవితలున్నవి. అవ్వారి కవిత్వములందలి భావరసములు దృఢమనస్థుల గట్టిమనములను సంత మిగురు పెట్టింపఁగల సామర్థ్యము గలవియే. కాని వారిని గొనియాడుట కిది సమయముగాదు. ఇయ్యది చోటునుగాదు.

తెనుఁగుకవిత యందలి విశేషము.

ఆంధ్రకవితయందు మఱియొక విశేషము చెప్పవలసియున్నది. సంస్కృతభాషను తదితరభాషలను గూడ దీనియందనుకరింపవచ్చును. మధ్యమధ్య సంస్కృతము ననుకరించిన తెనుఁగుపద్యములను మనము తఱచుగాఁ జదివి వినుచునే యున్నారము. పెద్దనకవి యీ తెనుఁగుపద్యమున హిందూస్తానీభాషను గూడ సంత సొగసుగాఁ జూన్చినోచూడుడు.

మ సమరక్షోణిని గృష్ణరాయల భుజాశాలాసించే బడ్డను
 ర్దమదోద్గండ బెడదకోట యవనవ్రాతమ్ము సప్తాశ్వ మా
 గ్గమునం గాంచి “సైబాసహా హరిహరంగా ఖాబుకో డాకితే
 తుము కీభాయిల భాయిదేములికి” యం మర్పిటికిన్ బోవుచున్.

కవితాఫలము.

కవితాఫల మందఱిసోటను నూడిపడునది గాదు. చేతిలో నదృష్టగీత
 లుండవలె ముఖమున బ్రహ్మ వ్రాయవలె. అట్లని కవిత్వముచేయుటకుఁ గడంగ
 కుండుటయు నుంచిది కాదు. “యత్నేకృతే యది నసిధ్యతికోఽత్రదోషః”
 పూర్వవాసనలేక యున్నను యత్నించినట్లయినఁ గవిత్వము సిద్ధించున
 నియే దండికవి చెప్పియున్నాడు “నవిద్యతే యద్యపి పూర్వవాసనా గు
 ణానుబంధి ప్రతిభాసమన్భవతః, శ్రుతేనయత్నేనచ వాగుపాసితాగ్రమంకరోత్సే
 వకమవ్యన్ గ్రహం” అని ప్రయత్నించి పెనగులాకి యెట్లాయతులకు జతపెట్టి
 చెప్పకవిత్వమునకును, బ్రయత్నింపక స్వతస్సిద్ధముగాఁ బుట్టు కవిత్వమునకును
 భేద మున్నది. చెట్టుననే పండినపం డెంతరుచిగా నుండునో? పచ్చికాయకోసి
 మాగవేసినపం డెంతరుచిగా నుండునో? మనశ్శెల్లలకుఁ దెలిసిన విషయమే
 గదా! “పనితయుఁ గవితయుఁ దానై చనుచెంచుట గలుగునేని సరసంబగు”
 అని అప్పకవి. “నైసర్గికీచ ప్రతిభా శ్రుతంచ బహునిర్మలా అమృదశ్చాపి
 యోఽగోఽస్యాః కారణంకావ్య సమ్మదః” అనిదండి.

కవులను వారికవిత్వమును గొనియాడుటకు సుస్ఫుటమున “సుకవితా
 యద్యస్తి రాజ్యేనకిమ్” అను మొదలగు లోకోక్తులును, దెనుఁగున “కవిగా నని
 చో రవిగానఁడే కదా” యను మొదలగు లోకోక్తులును, సనేకములు గలవు.
 వేయేల! భగవానుడగు శృష్టఁడు సయిత మర్జునునకు గీతలను బోధించు సం
 దర్భమున “కవయోఽవ్యత్రమోహితాః” అనివాడు. అనఁగాఁ గవులఁ
 గూడ నీవిషయమున బొరబడిరని గదా యాభగవానుని గీతాభిప్రాయము.
 దీనిచేఁ గవుల గొప్పతనము ఘనతశ్చక్షదా ?

ఈపక్షకే వ్యాసము చాల విఠివియ్యినది. కాన నీశ్లోకముతో విరమిం
 చుచున్నాడను.

శ్లో. స్వస్థానవేషభాషాభిమతాస్సంతో రసప్రలబ్ధధియః

లోకే బహుమన్యస్తే వైకృతకావ్యాని చావ్యదకహయః.

విభీషణశరణాగతి.

కరి నారాయణాచార్యులుగారు.

(అంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యపరిషత్తు)

(విభీషణుడు సుగ్రీవునకుఁ దనవృత్తాంతముఁ చెల్పుట.)

- మ. వినుమోయీ ప్లవగావతంస ! నను నావేదిపుమీ ప్రేమమీ
రసయజ్ఞుండగు రామచంద్రునకుఁ గ్రూరాచారుడౌ రావణు
డను రక్షఃపతికేను దమ్ముడను మూఢాత్ముండ నన్ను స్వీభీ
షణుఁ డంచున్ సరి రక్తసుల్ పిలువ దోషాటుండనై యొప్పితిన్.
- శా. ఆదమ్మండగు రావణుడు జనకత్తోధీశుపుత్రిన్ సుమ
ర్యాదాతి క్రమమేవగింపకును భర్తంబాపి గొంపోయి పెం
పేదఁ గ్రూరనిశాచరీపరివృత్తి భీతిల్ల గోవ్యంబుగా
సౌదామిన్యవమాంగిలంక నిడి యేచక సాగఁ గీశాభిషా.
- కం. అదిగాంచినది మొదలుగా । మది నోర్వఁగ లేకయుండి మనలక నేనా
పదితలలరక్కసింగని । పదిలముగా మాటలాడఁ బనిఁ బూనియటక.
- మ. ధరలో సంభవమొందు జీవతతికిఁ ధ్యాతవృథుం దండ్రియా
మురజిద్దేవుఁకంటె వేయిమడుగుల పూజార్హయుం దల్లియా
ధఃణీపుత్రినిగొన్న పాపమతితో దైతేయుతోఁ బల్చితిక
వరసందర్శనహేతుసద్గతములౌ వాక్యంబులీరితిగక.
- శా. ఆకర్ణింపు దశాస్య ! మత్సుహితవాక్యంబుల్ మహాశ్రద్ధతో
సాకేతాధిపుకత్తి సితను మదిన్ సామాన్యబుద్ధి మను
స్యాకారంబుగఁ జూడఁబోకు రమయే సాక్షాత్తుగారాముడక
వైకెఁతుండయటంచు నిశ్చయముగా స్వాంతంబునక నమ్ముమీ !
- ఉ. రాముని ధర్మకత్తిని జలంబులఁబాపిన మీనుకైవడిక
రామునిబాపితెచ్చితివి రావణ ! నీకిది నాయమే ? పరం
ధామిని సొమ్ముఁ గ్రమ్మటఁ దదర్పణసేయుము పాపశాంతికై
రాముని రామపంగటను బ్రార్థనఁ జేయుము భక్త్యుదారతక.

- ఉ. కాలికి మ్రొక్కు మర్రిజనక ప్రభునందనకుఁ సుహాంగిక
ఖాలకురంగలోచనకు భాగవతోత్తమ హృత్పరోఽమ
త్రాలికి రామచంద్రపద తామరసాస్తమరందపాన మ
త్తాలికి నేలచూలికినటంచు వచించితి నానరోత్తమా !
- ఉ పాదకుశేకయంబులకు భక్తిని వందనమాచరించి మ
ర్యాదను మాతరో ! మదపరాధము లెల్ల త్నమించికావుమీ
యాదటనంచువేడుకొను మంటిని నాహితరాక్యరాశిలో
నాదరభావ మొక్క యణువంతయుఁ జూపకపోయె నీశపా !
- గీ. ఆదరముఁ జూపకున్నను నఖిలజీవాఁ గులు శ్రియఃపతికి శరీరభూతములు
నుకదశాస్త్వఁడుభగవంతుని కనుకూలమందవలెననుగడనిట్లంటి వినుఁ
- మ. దశుజేంద్రా ! రఘురామునన్నిధికి సీతఁ వేగఁగొంపోయి య
ర్పణభక్తిఁ శరణొందిచేసినయెడఁ రాముండు నీనేరముల
వెనుకంబెట్టి త్వదర్పితక్షీతిసుకఁ స్వీకారముజేసి నిఁ
దనుచా ! రక్షణజేతు భీతిలకఁడఁ దధ్యుబహు కాపురఁ.
- ఉ రాముని భక్తికిల్బిషనిరాముని భూలనామనీపు తా
రాముని దుష్టదానవవిరాముని భాగవతోత్తమాశిష్యా
ద్రాముని ముక్తిదాడిపురధాముని లోకతమోఘ్నతాకళా
సోముని భానునాశనదసోముని భక్తినినాశ్రయించుమీ.
- కం. అనినేనిటు వచ్చిగ రా ! వణు డవి యహితంబులనుచుఁ బరదిదురా
విను రాము నీచునీనికఁఘనముగ నామెఱుటఁ బొడఁ గడగకుమెప్పుడ
- శా. ఓరీ ! రాత్రి చరాధమా ! యిటుల నీప్రవృత్తుతుల సేయుటల్
సారఁ మానుము మాధవాబ్జభవహృజ్జఞారి జంభారులె
వ్వారు న్నాశనగారు రాఘవుఁ డనఁ వాఁ జూత ? ఘోరాజితై
వే రానిమ్ము మదీయబాహుబలముఁ వీరత్వముం జూపెడఁ.
- ఉ. కింబహునా ? మదీయకరకీలితకర్ణశఖిశతీప్రహ
తంబున శత్రుసైన్యమును దాశరథిఁ బటుభీరశోభము
ద్ధంబున సహరించెద వృధాకథనంబులవేటికింక రో
లంబనమానకుంతల నిలాసుకఁ గ్రమ్మఁజనీయనమ్ముమీ.

మ. అని యాకండు కఠోరముల్వలుక నే నాలించి సామోక్తులం
దనుజుండితయు ధర్మముగవడు కానక రాముఁడొంటునక
దనుజవ్రాతముఁ గెల్పుటల్ నుడివి భీతస్వాంతుఁ గావించు నీ
తనియంచున్ మగుడక వచ్చించితి మహాధైర్యావ నీరీతిగక.

సీ. సరమాంసశాల్యసంచరిత శృంగాటకక ఘనలలాటకఁ దాటకనువధించె
ఘోరమాయావేష ధారణదక్షునిక మారీచ దనుజుని మన్నిగొనియె
బాహులసద్బల సాహసికుండౌసుబాహుపలాశిని వధయొనర్చె
విపులబాహువాండ విజితగదాదుఁడుడగు విరాధునిరూప మడగఁజేసె

గీ. నట్టి యుద్ధపటిష్ఠకౌ జెప్పెలెల్ల । నెందఱో తమబలముల నెల్లవిడి
రాముబాణాహతిని జచ్చి రుతకంఠౌనధికమా? నీమదోర్బల మసురనాథ.

సీ గర్వవిక్రమ కళా ఖర్వశౌర్యవిఖలుక ఖరరాక్ష సాగ్రణీఁ గండదంచె
దూషితసత్త్వనిం దురితప్రసక్తునిం దూషణదైతేముఁ ద్రుళ్లడంచెఁ
గతివాట్టహాససంఘాత వేధోకునిఁ ద్రిశిరునియుసురులఁ దీసివైచెఁ
గందరసకాశ కంధరుం డగునాకబుధపలాంధునిక బట్టిచూపె

గీ. నిన్ను జంకఁజెప్పి నీరధులు దెల్ల । మూచి యసముమించు కాంచనాంగు
వాలినొక్తకోలఁ దూలనేపించెంగ । రాముమించు శౌర్యరాశికలడ ?

కం. ఈవిధముగ నే జెప్పినఁ । దానికృతాకృతినిబూని దారుణరకఠో
పానిలమానసుడై । పరావారధ్వనిని బ్రజ్ర గ్రక్తున నిలులక.

శా. ఛీ దుర్తార్గ! ఖలాగ్రణీ! తులువ! యక్షీణామరారాతివం
శోదవ్యదృఢబాగ్ని! పుణ్యజనసంతోభక్రియాదత్తు । నీ
వాదోద్దేశమహాహముల్ దెలిసె సర్వబుక వెనక బొమ్మికక ।
గాడేని న్నినుదాడ్డఁ జేసి మఱి నీగర్వా బడంతుంజుమి.

చం. అని యతఁ డట్లు దాసువలె సత్వసమానితు నన్నుజేయఁగాఁ
గని సహాయుపలేక నిజకాంతను బుత్తులనెల్లటా బురం
బునఁద్యజియించి రామునెడఁ బూర్ణదృఢాధ్వససాయబుద్ధితోఁ
డనుకరణొందవచ్చితిని దాసునిదెల్పుముకీక నాయకా !

చం. పురమును మిత్రులం ధనసమాహమును న్నిజదారసంతతిక
వరరథకుంక్తియు దురగవర్గమునుంగరిసంతతిక లఫ

త్తరనిలయులు విడిచి దాశరథి శరణొదవద్దితిం
గరమనుకంఠతోడ బ్రవగాధిప! తెల్పుము నాదుదైవ్యముగా.

(సుగ్రీవుడు విభీషణుని రాముని సన్నిధికిఁ దోడ్పానిపోవుట)

ఉ. భీమచలంగ నిట్టుల విభీణుఁ డాత్తచరిత్రఁదెల్పుచా
నాతనిపట్టుల దలి యథార్థములన్ సుమిమర్శజేసి సా
ప్రీతిగ నీయకొంచు వెన శ్రీరఘరామవదాబ్జరేణుసం
పూతునిగా నొనర్ప నల భూరమణేంద్రనిమ్రాలఁ జేర్చినన్.

(విభీషణుడు రాముని శరణుజొచ్చుట.)

మ. శరణార్తావన! రక్షకా! శరణ! శశ్వగ్రక్షణావక్షిణా!
శరణాదిత్య సయానతేజ! శరణాశాధీశసంపూజితా!
శరణు జొచ్చితిఁ గావుముచుఁ దనదొచారిత్రమందెల్పుచుం
జరణద్వంద్వమునంట భక్తునిమనస్తాపంబుఁ జల్లార్చుచున్.

(రాముడు విభీషణున కభయ మొసంగుట.)

ఉ. రాముడు రాక్షసేశ్వర! మరాత్తులు నిన్ గనఁజాలరంచుఁ డా
ప్రేముడిరావణానుజని బే రురమందునఁ జేర్చి నీకికన్
బాములు కల్గబో వనులభావమునందుము వేయి కేల? సు
త్రాముని రీతిభోగములఁ దప్పయు నందెవవంచుఁ బల్కుచున్.

(విభీషణ వట్టాభిషేకము.)

శా. శ్రీరాముం డభయం బొసంగి యనుజుగ్గ షీరాభిరత్రోయముగా
దేరంబువఁగ లక్షణుడు వెనఁదత్తిరంబుఁ దే నంతలం
కారాజ్యంబు : భీషణాశ్రయకు సుకల్పించి మోదావని
శ్వాసాధ్యాతి శుభంబుగా నొనరించు బట్టాభిషేక క్రియగా.

అలంకారవిషయము.

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు, కొప్పుడు.

లక్ష్యప్రకంచము వలువిధముల వెలసి శాఖోపశాఖలతో విస్తరించు చుండునట్లున దానియొ దెప్పువయనభవము గలవరిశీలకులచే లక్షణగ్రంథములు నిర్మితబహుమాదును. లక్షణవిజ్ఞానము లక్ష్యప్రకంచానుభవము శీఘ్రముగను సుఖస్రగను గలిగించుటకు సుసాధనమై యుండును. చిరకాలము లక్ష్యవరిశీలనము చేసి యలవరించుకొను జ్ఞానమును లక్షణసూత్రముం గ్రహించి సారనే విద్యాధి పడయఁగలఁడు.

ఛందోలక్షణములు, కావ్యనాటకలక్షణములు, అలంకారలక్షణములు నాయికానాయకులక్షణములు, రసభావాదులలక్షణములు, వాస్తులక్షణములు భాషాలక్షణములు (వ్యాకరణములు) మున్నగునవి పెక్కు. వీనియం దెల్ల యిది యిట్లు చేయవలె నని కొన్నిటిని విధించుటయుఁ గొన్నిటిని నిషేధించుటయుఁ గలిగియుండు.

మాటలు లయతోఁ బల్లఁబడుటలోని యందమును గమనించిన విమర్శకులాయందము నవిచ్ఛిన్నముగా భాషతోఁబాడుకొల్ప నెంచి వృత్తములకు లక్షణములు గట్టిరి. వానితో యతిప్రాసములు సంస్కృతములో లయకుసూత్రమువయోగించునవియై యుండిన వర్ణావృత్తిరామణీయకపక్షపాతవశీకృతమతులైనయాంధ్రకవులచే శబ్దాలంకారములలోనికిఁ దీసికొనఁబడి యక్షరనియమమునకుఁ దావులైనవి. కాని పద్యములుగనే వ్రాయవలె నని లాక్షణికులు పట్టుకట్టక గద్యకవనమానకు సైత మవకాశము ననుగ్రహించి యుండుటంబట్టి యీఛందోలక్షణములచే శృంగారబంధము కవులకుఁ దయారుచేయఁబడలేదు.

కావ్యములనుగూర్చి వేనవేలు లక్షణములు గలవు గాని యవి యన్నియుఁ గావ్యములయందమును గూర్చిన విభిన్నాభిప్రాయములను సూచించుచు సత్తనికి వేసిలికనిచ్చి వానిప్రజ్ఞ సైవరవిహార మొనరించుటకుఁ గొంత యాకాశమును సృజించినవిగ నున్నవి గాని కవిమనోయాత్రకు దారిలోనిటుకుఁ గలిగించునవిగ లేవు. ఇష్టార్థాలంకృతకదావళి కావ్య మున్నను, రమణీయార్థకభ్రము కావ్యమనినను, నిర్దోషసగుణశబ్దార్థములు కావ్యమనినను, రసాత్మకవా

కృము కావ్యమనినను వారిరుచిభేదములను చెల్పెడినిగాని కవియాగోచనకుఁ గాని సరసదృష్టిప్రచారమునకుఁ గాని సంకోచము గల్గవలసినయావశ్యకత గన్పట్టకు గదా.

నాటకలక్షణమును దశరూపకమున ధనంజయుఁడు విపులముగ వ్రాసెను. ధనికుఁడు దానికి వంతఁబాడి గ్రంథమును జెంచెను. అందు నాంది, ఆముఖ విశేషములతోఁ గూడి భారతీవృత్తి కాశ్రయ మైనస్థాపన, విష్ణుభాదులైన యర్థోపక్షేపకములు, అంకిములలోని యసూచ్యకథావస్తువు, మున్నగువాని కెల్ల నొక్కదానినైన వదలకుండ నవయవశః విభజనము చేసి లక్ష్యాశ్లోకము లేర్పఱుపఁబడినవి. కవి నాటకము వ్రాయవలె ననుకొని కలమును గాకితమును దీసికొని నాంది వ్రాయఁబోవుచున్నాఁడనుకొనుఁడు. అప్పు డతఁడు నవనవో స్తేషశాలిని యగుప్రతిభతో నే దేని గ్రొత్తరకమును గల్పవలతోనో మఱిదేని తోనో సృష్టించి విద్యార్థిలోకము కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁ డగుటకును, బూర్వ చమత్కారనిర్దాత యగుటకునుఁ బ్రాప్తిలేదు.

అష్టకదనాందియా? ద్వాదశపదనాందియా? శంఖచక్రములు అబ్జములు చంద్రుఁడుం బద్మములో వచ్చిరా? యని లాతలనాటినుండియు వచ్చుచున్న సాగసులు సమకూర్చు బాటుపడవలెను. అట్లు నిర్ణితమైననాంది ప్రాతరకములోఁ జేరక యపూర్వరచన యెట్లు కాఁగలదు వాఙ్మయమునకుఁ గ్రొత్త మింత విలాసపుసాములును యెట్లు తయారు గాఁగలవు. నూతనప్రియు లగులోకులహృదయముల నాఁర్పించి యప్పటప్పటి కావశ్యకము లగుచుండు నూతనోద్బోధములను జేయుట యనువిధియం దెట్లునాటకములు కృతకృత్యములు కాఁగలవు. నాంది మైనపిమ్మట స్థాపకుఁడు ప్రవేశించి రంగప్రసాదనమునో రంగప్రసాధనమునో చేయవలె నని ధనంజయుఁడు విధించుచున్నాఁడు. శ్రుతి బాగుగ నున్నది. సంగీతము బాగుగ నున్నది. మద్దెల బాగుగ నున్నది. యని చెప్పుటయే యిది యనికొంద టుదాహరించుచున్నారు. ఏవద్యపుగణములలోనో వారుచెప్పినవి వెనుకటివానికిన్న కొంచెము విలక్షణముగనో అట్లో వ్రాయుటయే కదా కవి పని. ఇత నీతనిప్రతిభకుఁ బ్రయోజన మేమి. అడ్డులులేని నిరామయాకాశమునఁ గొంతసేపు దూరముగ దృష్టినిగుడించి సృష్టిలో వస్తుప్రకృతులయందు నిగూఢములై యుండురహస్యముల నుద్ధరించి తనబొదరు లగులోకులకుఁ బంచిపెట్టెడిభాగ్య మెవ్వడు సమకూడును? భారతీవృత్తి నాశ్రయించుట యని స్థాపకుని పని యొకటి.

అనఁగా — సభ్యుల నిచ్చకఁపుమాటలతో నున్నటులను జేయుట, వీధ్యంగములను బ్రహ్మసాంగములను బ్రదర్శించుట, కథోద్ఘాతము ప్రవర్తకము ప్రయోగాతిశయము ననడియాముఖాంగములలో నొకదానిచే బ్రదర్శింపఁబోయెడి కథను సూచించి విరమించుట. ఈస్థావనలోని యాముఖాంగము లను నవి ధ్వజప్రధానములుగను శ్లేషప్రధానములుగను నుండి యొక్కొకరీతి చమత్కారము నొసఁగునవిగనే యుండెడివి. కాని యట్టి కథతులను జూపి కవి యిట్టి చమత్కారములను గ్రంథము కోలుపోకుండునట్లు జాగరూకుండు కావలెనని సలహానిచ్చుటలో లాక్షణికులు విరమించి యుండిరేని సత్తవి తనకాజన్యసిద్ధ మగుసంస్కారము ననుసరించి యేదో క్రొత్తపోకడకుఁ బ్రాకులాడుట తటస్థించుచుండెడిది. అప్పుడు క్రొత్తక్రొత్తఫలములను గవితావృత్తశాఖలపై మనము గాంచఁగల్గెడివారము. అప్పుడే పాడినదే పాటగాఁ గవితాప్రణాళిక విసువు గల్గింపకుండెడిది.

కథకు మొదట బీజమును, జవర ఫలమును, ఎల్లలుగాఁ దీసికొని యీలోపలికథ నైదుభాగములు చేసికొనవలె ననినారు. ఈఅయిదుభాగములకును ఐదుసంధు లనిపేరులు పెట్టినారు. మొదటిది ముఖము. రెండవది ప్రతిముఖము. మూడవది గర్భము. నాల్గవది విమర్శము. ఐదవది సర్వహాణము. వీనిలోఁ బర్యవసాన మైనఫలమునకుఁ గారణము లయినయైవంశములను అర్థప్రకృతులని చెప్పి కథారంభమునుండియు ఫలసిద్ధి యెట్టియెట్టిపరిస్థితులతో సూచిత మగుచున్నదో అర్హస్థితులను, అర్థావస్థలను గాఁ జెప్పిరి. ఒక్కొక్క యర్థప్రకృతి యొక్కొక్క యర్థావస్థతోఁ గలసి నొక్కొక్క సంద్భియగు. అవాంతరిత్రయోజనములను జూపించుచు నైదుసంధులను బూర్తి చేయుటచే నుపక్రమోపసంహారములు సూత్రంబున ట్లుండి శ్రోతలకు విశ్రాంతి గల్గుచు, ఆకాంతోపూర్తియగుచుఁ బైకథపైఁ గుతూహలము గలుగుచుండునని లాక్షణికులదిగింపు. ఈరచనానైపుణి యిట్టినిబంధనములవలనఁ గవి కేర్పడునది గాదు. బహువిధ లక్ష్మ్యగ్రంథరామణియకపరిశీలనమున కలవాటుపడినవానికి జన్మాంతరసంస్కారము గలిగి కావ్యజ్ఞశిక్షన బొందినసువి కుపక్రమోపసంహారముల నేకరేఖమీద నడపింపఁగల శక్తి యిలవడును.

ఇంకను విచిత్రము కలదు. నాటకకథ నైదు భాగములుగ విభజింపఁబడినదాని నేఁబది చిఱుతున్నలుగా నెఱిగివైచినారు. అవి సంద్యంగములు.

ఈపేలికలను సరిగ నంటించుకొనుచు సంధియను గంఠను బూర్తిజేయుచుండు కవి నాటకమునఁ గావలసినయంశములను గూర్చుటయు గోప్యము లగువానిని బ్రచ్చన్నములు సేయుటయు బ్రకటన సేయఁదగువానిం బ్రకశింపజేయుటయు రక్తిముఁ జనుత్తారమును గథ పెరుఁగుటయు స్వయముగ నెలకొనఁ గలవని చెప్పి మనకు మార్గదర్శక లక్షణగ్రంథకర్తలు కృతజ్ఞతాపాత్రు లగుచున్నారు. కాని యిది మఱియే యస్వాభావికముగా నున్నది. ఒకసంధిలో వీని వరుసను మన మనుసంధానము చేసితిమేని యిది తెల్ల మగు.

మ.ఖ.సంధిలో—బీజన్యాసము, బీజబాహుళ్యము, బీజనిష్పత్తి, గుణాఖ్యానము, ప్రయోజననిర్ధారణము, సుఖప్రాప్తి, బీజముమరలవచ్చుట, సుఖదుఃఖములు గల్గుపని, అన్యతావేశము, గూఢమగువిషయమును బ్రకటించుట, ప్రకృతము మొదలిడుట యనువివిధ కూర్చవలసిన సంధ్యంగములు. ఏద్రావిధ ప్రాణాయామములచేతనో వీని కాయాయువుస్తకములలో ధనికుఁ డుదాహరణములు సూచియుండెను ఈపేర్ల కర్థములు గూడ బలాత్కారముగ లక్ష్యముల నన్వయింపఁజేసికొనవలసినవే. ఏకాళిదాసాదులైన నీజాబితాను ముందుంచుకొని నాటకాదులు వ్రాసినవా రున్నారేమో యని చూతమన్న శాకుంతలాదులలో నెచ్చటను వరుసగా నీచిటుతపేలికల కుట్లు కన్నట్టవు. ధనంజయుఁడు గారును గొన్ని రత్నావళిలో గొన్ని వేణీసంహారములో గొన్ని మతాకచోటను అక్ష డక్షడ నుదాహరించెను గాని యొక్కచోటఁ బ్రణాళికగాఁ జూపలేదు.

ఈసంధ్యంగములదాఁకఁ బోనేల? సంధులే సుప్రసిద్ధనాటకములైన యుత్తరరామచరితానులసరిగాఁ గన్నట్టవు. రామాయణకథలో సుగ్రీవకథయు విభీషణకథయు బతాకాప్రకరులక్రిందఁ గన్నట్టుచున్నట్లు ఏశాకుంతలములోఁ గన్నట్టుచున్నది? ముద్రారాక్షసమున రాక్షసవిరాధగుప్తసంభాషణము పతాకయని వ్యాఖ్యాతలు విజిచినను ఏమిసరసముగా నున్నది? వేణీసంహారములోఁ గర్ణాశ్వత్థామలకలహముకన్న వృషసేనయాధముకన్ననుఁ బతాక యనఁదగినదేదికలదు?

ఉత్తరరామచరితములో బీజకార్యములనుగా వేనిని నిర్ధారణ సేయవలనుపడెడిని? సీతాప్రాప్తి ప్రథమాక్షరంభమునండియు నాయకునకు సిద్ధమైయుండు నది కార్య మగునా! దాని కొకబీజమును పెదకికొనవలెనా? రత్నా

వలిలో, సాగరికా రాగమును బీజమనియు యశాగంధరాయత్నమును, బీజమనియు ధనికుడనును. చిందువు ప్రతిసంధిని బ్రతియంకమున సన్వయించును. ఇవియన్వయించని తావుల రక్తికిని జమత్ప్రతికిని సహృదయహృదయాకర్షణమునకును గోఱతయేమివాటిల్లియున్నది. ఉత్తరరామచరితములో స్థాపనయందలి స్థాపకుడే యయోధ్యలోనివాడైపోయి శ్రీరాములవారిసగరున వైతాళిక కృత్యములోనికి దిగినాడు. వేణీసంహారములో స్థాపకుడున్నట్లేయుండి శ్రీకృష్ణులవారి హస్తినాపురాగమనోత్సవములో మేళగాండ్రలో జేరుటకు విదురాజ్ఞను దనవారితో జెప్పుచు గథలో వాడుగుచున్నాడు. ఇవి యన్నియు లాక్షణికులు గిరిగీచి నట్లు నడచు కవులచెయ్యవలె? ఈ బంధనములు మార్గదర్శనము కొఱ కేర్పడిన పని గురుశిష్యసంప్రదాయములలో నుపదేశప్రణాళిక యవిచ్ఛిన్నముగా వచ్చియుండిన నవనవోద్యమశాలికవిప్రతిభావిలాసములచే నింక నన్నిప్రయోగాతిశయము లెన్నిచిత్రగతులతో నాటకసృష్టిలో నేర్పడియుండునో ఎన్నిరకముల కథోద్ఘాతము లుద్భవించియుండునో మతయు నన్నికౌత్తరచనలు వీనితాతలవంటివి కవికోకిలరుతములై యుండెడివో.

అలంకారలక్షణములు:—వీయలంకారముల లక్షణము లెక్కడ నన్వయించునో ఆయలంకారము లచ్చట గలవని చెప్పుకొనుచు దృష్టిపడుట మనవిద్యార్థుల కలవాటు. లక్షణములు సమన్వయించినంతమాత్రమున నలంకారము లెల్ల సమానములు కావు. అయ్యెకపుల కల్పనలలోని తారితమ్యములంబట్టి యందము లెచ్చుతగ్గుల గాంచుచుండును. అట్టియందములు మనస్సుల కెక్కినప్పుడే చదువరిచదువు సార్థక మగు. ఆచమత్తారము ననుసంధానము చేయఁగలుగువాడే మరల దనరచనలో నయ్యందము సప్రయత్నముగఁ బడినదానిని గాంచఁగలడు. చమత్తారజనకత్వ మలంకారసామాన్యలక్షణ మనునిరూపణమునకు ఫల మప్పుడే కలుగును. ఉపమాదులు కాళిదాసాదుల సూక్తులలో నుండును. సాధారణకవులమాటలలోఁ గూడ నుండును. లక్షణములు సమన్వయించును. అంతమాత్రమున నవియు సమము లగునా?

కొన్నియలంకారములు లోకోక్తిరూపములై యత్యంతహృద్యము లగు. బానివలె నప్రసిద్ధము లైనవియు గ్రంథమాత్రదృష్టములు నైనవియు మంజుళములు కావు.

హరిః జాడం బడసి లోచనము లమృతం బానినమా
 ధీ..... నెట్టవ నిట్టియల్లుమదినిల్పితి రక్తసతాల్లిజిమ్మి
 దింగట్టిం ముట్టు

} ఉత్ప్రేక్ష

కొంతి యింతకుఁ బడుగయి పాలలోబడిన బల్లినిధం
 బున నుండకుండునే?

} ఉపమ

ఈమున్న రాజులందఱు | వాయుసుతున కొక్కమొత్తు
 వాడలిగిన శూలానుధుఁడు వడకు

} అతిశయోక్తి

సాండు కుమారులు నీతోడిపొత్తు మనియెదమనఁగా
 శ్రీరా మోకాల్లాడ్గిన వారివిధముకాదె?

} ఉపమ

ఇల్లలికినఁ బండు గగున దొంగ లానల్ పొడిచినఁ
 గోల్ విడుతురె?

} అప్రస్తుత ప్రశంస

వీ.యందము వేటు. “సింగం బాకటితో గుహంతరమునం జేద్వాట్లు
 మైచుండి మాతంగస్ఫుష్టితయూధవృక్షమహాత్మాహంబుతోవచ్చునోజం
 గాంతారనివాసఖన్నమతి నన్న స్నేహితి వీడ వచ్చెం గుంటిసుతమధ్యముండు
 హంసీన కృష్ణ జేక్కిరి స్వర్గం గ మవగామాతే.

అను నుపమలవంటి యలంకారములయందములు వేటు. కావున నలం
 కారవిశేషములును సమన్వయంపఁజేయుటచేతనే విద్యార్థులపరిశ్రమయు
 సమాప్తివందక చతుర్థారజనాశ్రయ మనుసామ్యాధ్యరూప మెచ్చట చేరితిగ
 భాసింపుచున్నదో పరిశీలించి గ్రహించునంతకుం బ్రసరించినగాని కవితా
 తారతమ్యవిధారణమున న్నానకావస్థగో బాహ్యవలేకపోవుదురేమో యు
 భీతి. దీనికి లక్షణప్రకరణ మనపేక్షితనిగానరాచే సంకోచమందవలసి యు
 డునేమో?

రసభావాదులలక్షణములు :— విభావాన భావసంచారిసంయోగము
 వర్ణించినంతనే క్రొంచవక్షిచావుచూచి కలంగిపోయిన వాల్మీకివలె నార్ద్రహా
 దముండు గానివానివలుకుల రసము పొసగనకన్దును రసభావలక్షణములు
 యోజనము లన్నదప్పేమి? రసనిరూపణము హృదయ శృంగారమునకుఁ బోలె
 రసాంతరమునకుఁ బట్టాభిషేకముఁ జేసినట్లు గన్పట్టును. మానస మనుభద్రా
 ముయొక్క మార్పులు మున్నగువానిని బాగుగఁ బరిశీలించి మానసవికారము
 లనుఁ బట్టి కల్గెడి కాయకవాచికవికృతులను నివరింపునని యారసవిమర్శము.

కాని శృంగారములోని విశేషములను జెప్పినట్లు వీరాడులలోని భేదములను మనలక్షణకర్తలు నిరూపింపరైరి. సంచారిభావముల ననుభావములను జెప్పి యుఁ బునరుక్తిం బోలునట్లు హావభావాదులు మున్నగునాని నెన్నిప్రణాళిక లలోఁడనో వివరింతురు. ముఖ్యముగ నిది గమనింపుడు. ధీర మున్నగునాయి కలు ఇతరనాయికలఁ బ్రేమించి సావరాధు లగునాయకులమీఁద నెట్లు కోప పడుదురో రతికేసుల నెట్లుందురో అనువిషయముల నాలంకారికులు నాయికా నిరూపణమునఁ జెప్పుదురు.

ఖండితుల ననునయించుపట్ల నాయికానాయకుల చెయ్యులను బ్రతు చింతురు. వీనికన్న నాయికలకు లాఁతిసేత లేమియు నుండవా? అట్టిచేష్ట లెల్ల నాయికాస్వభావపరిశీలనమువచ్చున నుపయోగించవా? శృంగారావస్థ లలో మాత్రము నాయికానాయకులను తెగవణ్ణించియుంట కేవలభోగవరా యులు లగురాజుల యాస్థానములకు దాసులై యుండుట యనెడి కవులదుర్ద శను వారివిమర్శస్వాతంత్ర్యము నవహరించిన దానిని సూత్ర కారులకాలములో వలె స్వతంత్రపరిశీలనగ్రంథముల నిర్మాణమును భరతఖండములోఁ గల్గకుండఁ జేసినదానిని సూచింపదా?

కం. వేడికొని కృపణులై కను, పోడిమి యదియేల? రాజపుత్రులు దయమై వాఁడిమిఁ దప్పిన నిప్పులు, వేడిమి నెడినట్లు జరులు విని యులుకుదురే గీ. కొడుకుఁగాంచు రాచకూఁతు రెద్దానికి, నట్టివనికి నుచితమైన సమయ మొదవఁ దడయు టింక నెవ్వడు జనములు, నట్లుగాని పురుషు లనరుమిచ్చు.

కం. భుజబలమున జీవించుట, నిజధర్మము మెత్తఁబడుట నింద్యము మాద్రీ ప్రజలకుఁ జెప్పము ద్రువదా, త్తజఃగార్యంబుగుమనుము లగనందఱతోఁ.

అని కొడుకులకుఁ జెప్పిపుచోఁ గొంతి యేనాయికగా నుండనో వివరింపవలదా? ఈక్రిందిచోట్ల ద్రావడి మాట లేభావముల నెట్లు సూచిం చెడినో నిర్ధారణసేయవలదా.

“అంతనయూఁగులేవురకు నైదు సుయోధనుఁ డిచ్చునొక్కఁ యీ కంఠకృపావిహీనమతి నారఁడు నొంచునా? యన్నదమ్ములఁ.”

చ. తనమునుపడ్డబన్నములు దమ్మునిపైఁ గలకూర్చిపేర్చి నీ జనపతి నైఁపకున్న యదిపళ్లున రాజ్యము పాలులేకతి

ఋణ కొడఁబాటు గల్గిన నఋణము వెట్టరె చాలరైరి వీ
రసరొకొ నానలేమి యని యాడరె లోకమువారు కేశవా!
“అచ్చోటన సంగరంబు లగుచొప్పులు పుట్టివనై నఁ బాండవుల
పోటున కిచ్చగింతురొగొ పోదురొ కానలనుండ నచ్చుతా.”

చ. అరయుమిఁజేసి కొడలన కన్నడు దాసిగఁ జేసె నమ్మహా
పురుషునిచాలికిం బతులు వోవఁగ వీరలతో న యేచు జె
చ్చురఁజని కోటరంబు దగఁ జేయుదునో యటుగాక పాడిమై
వరపుడ మోసి చేయుదునొ వాడికి మాధవ! నిర్మయింపుమా!

నత్యభాష సరకాసురయుద్ధములో నెట్లు మా తెలు. అయ్యవస్థ యెట్టి
దని నాయకాలక్షణగ్రంథకర్తలు గ్రంథములు వ్రాయవలదా?

తెలుఁగులో సంస్కృతముం జూచి కావ్యరసభావనాయకానాయకా
నుల లక్షణములు వ్రాయసమకట్టినవారిని విన్నకోట పెద్దనను మూర్తికవిని
మనమెఱుంగుదుము. వీరు మత్తిత యాస్థానదాసులు, రసముయొక్క సిద్ధింపు
టను గూర్చి సంస్కృతమున వేసవేలు విమర్శములు గన్నట్టుచుండఁ గావ్యా
లంకారచూడమణిలోఁ గాని కావ్యాలంకార సంగ్రహమునఁ గాని తాదృశవి
మర్శములు ముందునకైనఁ గన్నట్టువు. వ్యంజనావృత్తి యావశ్యకమా? కాదా?
యనుగాఢవిచారణ ధ్వని, అలోకము లోచనము కావ్యప్రకాశిక రసగంగా
ధరము సాహిత్యదర్పణము మున్నగు పోతములలో సంపూర్ణముగఁ గన్నట్టు
చుండ వాని విచారణ లేకమైన సరసభావాలీయ కావ్యాలంకారచూడమణు
లలోఁ గన్నట్టుకుండుట దుష్ఫలి శోచనీయము.

దశరూపక మీమధ్యకాలమున నాంధ్రీకృత మయ్యును ఏతాదృశదశకే
పాత్రమైనది.

చతుర్థప్రకాశములో ‘విరుద్ధై రవిరుద్ధైర్వా’ అనుశ్లోకమును స్థాయిభావ
లక్షణముగా ధనంజయుఁడు వ్రాసెను. ధనికుండు దనయవలోకమున విపుల
ముగ విమర్శించి విరుద్ధభావసమావేశమునం దెట్లు బాధ్యబాధకభావనిర్వా
హమునఁ గవి సమర్థింపవలెనో అవిరుద్ధములగు భావములు గలసినపు డంగాం
గిభావముతో నెట్లు సుతరించుకోవలెనో సమానాలంబనవిభావవిరోధము
అసంతర్కవిరోధము మున్నగునవి యేసందర్భమున నెట్లు పోసఁగింపవలెనో తె

లిపినాడు. ఈ ప్రశంసయే తెల్లదశరూపకమునఁ గన్పట్టదు. మఱియు “వా
చ్యాప్రకరణాదిభోజ్యబుద్ధిస్థానా యథాక్రియా వాక్యాన్తః కారకై ర్ముక్తా
స్థాయిభావ స్తథేతరైః” అనురసనిచారణమున కావ్యనాటకాదులలో రససిద్ధి
వ్యంజనాధీనమూ తాత్పర్యాధీనమూ? ఏలకాదు? అనువిషయములు పూర్వ
పక్షసిద్ధాంతములతోఁ జక్కఁగా విమర్శించఁబడినవి. చివరభావ్యభావకభావనా
బంధము కావ్యరసముల కని మిమాంసనతోడి నిర్ధారణతో విచారణ పూర్తి
కావించఁబడినది. ఇది యించుకయుఁ దెల్లదశరూపకమునఁ గన్పట్టదు.

ఇట్లు విచారణావిహీనములై బంధక, లక్షణవిధానములచేత మాత్రమే
పూర్తి యగుచున్న లక్షణగ్రంథములు తెలుఁగున నేర్పడుట మఱింత హానికర
ము. మూర్తికవి గాని విన్నకోట పెద్దనగాని కృతినాయకుల వర్ణనలయందుఁ
దత్తగల్గెనట్లు కావానికారలక్షణ నిర్దేశమున దత్తదృష్టులు కారు. కృతి
భర్తలను వర్ణించుట యచుపనిష్ఠకొని యప్రధానముగా నలంకారాదుల
లక్షణములను బ్రతాపవర్తీయమును జూచి చెప్పటకుఁ బ్రారంభించినవా
రీకపులు. వీరియన్నిష్ఠలక్షణముల ననున్వయించుకొనుటయందలి క్షేత్ర ముపాధ్యా
యలోకమున కవిదితముకాదు ఇట్టిలోపములు తెల్లువాఙ్మయమునఁ గవులకుఁ
గట్టివ్రాసిన నుండక మార్గదర్శిత్వమున వికలములు గాని లక్షణగ్రంథము
నేర్పడుటచే దీఱఁగలదు.

సాధనుకల్పికులగు వారలకు (అభ్యాసావస్థలోనివారికి) లక్షణగ్రంథ
ములు చేయూత. అట్టివారి కాగ్రంథముల యాశ్రయము గోల్పోదగినది
కాదు. అభ్యాసావస్థను దాటినశబ్దబ్రహ్మవేత్తలు మహాకవు లనంబడుదురు.
శబ్దబ్రహ్మవేత్తృత యనఁగా, ఏశబ్దము లేనదర్శమున నేయగములో నుపయో
గించఁబడి యెట్లు రసభావచ్ఛక్తిస్థానములు కాలగలవో యెఱింగినవారు “యం
బ్రహ్మణ మియం దేవీ వా గ్వశ్చైవా న్నవర్తత” అని భవభూతియు “హతా
దాకృష్టానాంకతివయపదానాం రచయితా జనః స్పర్థాభుశ్చేదహహ కవినా
వశ్యవచసా.” అని బాణుడును “యేన మాద్యంతి ధీమంతో మధునేవ మధువ్ర
తాః” అని దాడియు, “శబ్దబ్రహ్మవిదః కవేః పరిణతాం” అని మురారియు “య
తానరస్వతవై భవం గురుకృష్ణాపీయూషసాకోదభవం తల్లభ్యో కవినైవ” అని
మఱియొకరును బరిశీలించి చూచి చెప్పియుండిన యొకమహాకవిహీనము కలదు.

దానినధిష్ఠించినవారే మహాకవులు. వేరే కవీశ్వరులు. ఈశ్వరపదముంజూడుదు. కవులనేస్తానముననిల్పెడినో వీరివాక్కులే యశాచిత్యుడిసంపన్నములై లోకము నాకర్షించుగలవిగ నుండును. ఇట్టివారికి లక్షణము లాశ్రయణీయములు గావు. దేశకాలములనుబట్టి వర్ణనరణీయము లైనఁ గావచ్చును. ఇట్టిమహాకవులెప్పుడును బుట్టుచుండుదురు. ప్రాచీనులలోనే మహాకవులుండి యిప్పటివారిలో లేరనుకొనవలసిన పనిలేదు. “పురాణ మిత్యేవ నసాధు సర్వసంచాపి కావ్యం నవమి త్యవద్యం” అని కాళిదాసుఁ డనెను. కొందఁ టిష్టుహాకవులకుఁ గూడ లక్షణబంధము లఙ్ఘకొనుచుండవలె నందురు. అట్టి సిద్ధాంతసంప్రదాయమును నగనలోకము నిరిసించుట దొసఁగు కాదు. సర్వసామాన్యముగా లక్షణనిరసనము కార్యమనుట హానికరము. లక్ష్యవిషయబాహుళ్యకూపమునఁ బ్రవేశము లక్షణములయూతలేక యొడవదని మనవిచేసియుంటిని. ఒక మహాకవి యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. “ప్రవేశఫలములు చిన్నిచిన్ని వ్యాకరణపుఁ బాత్రను లో గొణిగి కయ్యము పెంచకుడయ్య వాగ్విదుల్.”

కాలిలో విడిగినముల్లుఁ దీసివేయుటకు మఱొకముల్లును కేకొనవలెను. ముల్లు పైకివచ్చిన పిమ్మట రెండుముండ్లును దూరముగఁ బాటవేయవలెను. వేదాంతమునఁ జెప్పుచుండఁడి యియ్యదాహరణము ప్రకృతమునఁ గూడఁ బసకి వచ్చునట్లున్నది. లక్ష్యప్రపంచవచిత్యము దార్ఢ్యము నందునంతకును లక్షణముల నుపసించవలెను. లక్ష్యప్రవాహమున గాలాని నిల్కడఁ గాంచిన పిదప లక్షణప్రామాణ్యదృష్టి యనుబంధమును వదల్చుకొని స్వతంత్రుడై వాఙ్మయ స్రవ్యయై కవిబ్రహ్మ యుగపించుకొనవలెను. వాఙ్మయమును బట్టి జీవలోకయాత్ర మాలుచుండును. కాన వాఙ్మయస్రవ్య లోకస్రవ్య యగుచున్నాఁడు. కనుక కవిబ్రహ్మ యనఁబడెడి. అట్టిబ్రహ్మత్వము దేశకాల పరిజ్ఞాన పురస్కరముగానే కాలమున కెట్టివాఙ్మయ మెట్టిరీతులతో నవసరమొకని పెట్టి గ్రంథసర్వణకార్యభారమునఁ బాల్గొనినఁగాని సార్థకముకాదు కదా చూడుడు. మఱుట భట్టుగారు వ్రాయుచున్నారు. “నియతికృత నియమరహితాం హృదయాయా మనన్యవరతంత్రాం.....నిర్దితి నూదధతి భారతిక వేర్జయతి.

సారాంశము:—ప్రాచీనలక్ష్యములలోని యందములను సంగ్రహముగ ను నులుపుగను చెల్పుట కేర్పడినవి కాన లక్షణగ్రంథములు భావిలక్ష్యప్ర

మంచ నిర్మాతలగు కవుల స్వాతంత్ర్యము నవహరించునది గాక మార్గదర్శకమై యుండవలయును. బౌద్ధత్యవిదులగు బహుసద్గ్రంథకర్తలయు మహాకవులయు గొప్పపండితులయుఁ బోకడలు లక్షణ పరిష్కరణక్షమము లొకప్పుడు కావచ్చును. తెలుఁగున లక్షణగ్రంథములు లేకున్నవి. సంస్కృతప్రతాపరుద్రీయ సాహిత్యలక్షణగ్రంథములు, కావ్యాలంకారసంగ్రహము, కావ్యాలంకార చూడామణి, వేదము వేదకటకాయశాస్త్రీగారి కావ్యాలంకారమును గలవు. కాని సంపూర్ణములు కావు. కాన సంస్కృతమునుండి యాంధ్రులు లక్షణగ్రంథములను దీసికొనవలసినవారై యున్నారు. ఇట్టియెడ సంస్కృత లక్షణములను దూచాపోకుండ నాంధ్రీకరించుకోవలసినదా? సంస్కృత లక్షణగ్రంథముల నవలంబనములుగఁ జేసికొని కొత్తపద్ధతులతోఁ బెల్లన లక్షణములు నిర్మించుకోవలెనా? అని పరిశీలనము చేయవలయును. కావున దేశరూపకము మున్నగు నాటకలక్షణములలోనను గావ్యాలంకారాదుల లక్షణములం దెల్పడి లాఁతిగ్రంథములయందును గొన్నిచోదీనవలసినవియుఁ గొన్ని విడదగినవియుఁ గన్పట్టెడివి. వానిని బహిష్కరించి విచారణలమీఁద నే దోపద్ధతిని నిర్ధారణ చేసికొని యాంధ్రవాఙ్మయమున సముచిత గ్రంథనిర్మాణ మునకై కవులు గడంగవలయు ననుకొనుచున్నాను. నానేర్చుకొలది లక్షణ గ్రంథములలో స్వల్పముగఁ జేసినపరిశీలనమున హేయోపాదేయ విషయ విభాగము నాకుఁ దోచినట్లు మనవిచేసికొనుచున్నాఁడను. దీనిపర్యవసాన మేమనఁగా- ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ సంస్థల ననుసరించి దేశభాషలలోఁ బరిక్షలును శాత్యగ్రంథములును నిర్ధారణ చేయవలసినవచ్చినపుడు సాహిత్యలక్షణ స్థానమున నెల్లప్పుడును ముద్రణాదిలోపములవలనఁ దప్పులతడకలుగా నుండి లక్షణవిశేషీకరణమునకై వ్రాయఁబడియుండని యేకావ్యాలంకార చూడామణి నో యేసరసభాషాలీయచు నో తేపతేపకునుబెట్టి విద్యార్థులతోపాటుసాధ్యాయులనుగూడ విసికించెడి దుర్దశ మనకుఁ దొలగునట్లుండ్రకవులు లక్షణ నిర్మాణము చేయవలయును. అట్లు చేయునప్పుడు సంస్కృతములోనివానినెల్ల దెచ్చిపెట్టక ద్వీపాంతర సాసగ్రాదులచే బహువిధవిజ్ఞానముల కాటకట్టుపైన మేధావుల కనుమతములగు సంస్కారములఁబడసి పురోభివృద్ధి కడ్డునదిగాక యుండు లక్షణసంస్కారములచే నాంధ్ర భాషాయోషకు సొగసుసేయుదురు గాత యాంధ్రలోకాభిమానులు అని.

గంధస్వీకారము.

1. స్వప్న సందర్శనము—కర్త- కవిభూషణ కవిరాజ శ్రీరాజా
వత్సవాయ వేంకటసీలాద్రి రాజుగారు, తుని.

వెల రు 0.2.0 చిన్నిపొత్తము. చక్రనిబోధ. మచ్చునకు రెండుకద్యములు.

చ. నిగమకథంబు సద్గతికి నిచ్చెన దానికి మెట్లు నాలుగై
తగు; దగ మూడిట న్నడచి తత్వమసీత్యుపదేశవాక్యమై
మిగిలి తనర్పుచున్న తుది మెట్టుపయి బడమూడి యెన్నఁడు
మగుడనిచోటు గానదగు మానవులై జనియించువాఁకి.

ఉ. వేయును మాటలేల? కలవిత్తము చిత్తము నప్పగించి నా
రాయణపాదపద్మ శిరణాగతి సేయుఁ డటన్న నంత కృ
ష్ణాయని పాటుతెంచి గగనంబునకేగె విహంగరాజము
త్యాగతనవ్యకక్షమున నల్లన వంగి పునఃపులకంబున.

2. త్రిపురసుందరీస్తవము—కర్త- సత్యవోలు సుబ్బారావుగారు,
ప్రకాశకులు- కేసాప్రగడ సూర్యవారాయణగారు.

సుమారు 30 కద్యములుగల చిన్నిపొత్తము మచ్చునకు రెండుకద్యములు.

చ. ఇల నినుఁగొల్చువారలకు నెప్పటికైనను నీదు సత్త్వపం
గలుగక పోవునా సుగతి క్రన్నన నింతకు నీప్రీతార్థముల్
నిలుచును మంచిచెడ్డలను నిల్చునె ధాత్రిధనంబు మేను ల
జ్ఞులఁగను మమ్ము యోత్రిపురసుందరి శాంకరి యోమహేశ్వరీ.

ఉ. స్నానము సంధ్యముం దవము సత్యము నిత్యము తీర్థయాత్రలుం
బూని యొనర్చుపుణ్యులకు మోక్షము నిత్తువుగాని యేలనీ
ధ్యాన మొకప్పుడు సలుపనట్టి జడాత్తుల కెందుకిత్తు వీ
క్షోణిని మోక్షమో త్రిపురసుందరి శాంకరి యోమహేశ్వరీ.

3. శ్రీ వేంకటాద్రి శ్వరిశతకము—కర్త- సత్యవోలు సుబ్బరాయకవిగారు,
ప్ర శాశకులు- బుద్ధవరపు జగ్గరాజుగారు.
శార్దూలములు మత్తేధములు (జేరి ౧౦౫ వద్యములు. రెండు మచ్చుపద్యములు.
మ. స్థిరతం గీర్త్యుపకీర్తులైనందు బృథ్వి దేవ యెవ్వారీకీ
మరి కర్తల్ నెరవేర్చుగాదగిన జన్మ బిద్ధి యద్వైత
సిరియో సంతతి బంధుమిత్ర లెపుడన్ జేరంగరా రేయ సు
స్థిమా నీపదభక్తి, ముక్తి, నిడుమా శ్రీ వేంకటాద్రి శ్వరా. ౨౦
శా. ఈవేరాముడవో ధనుర్ధరుల మం దీవెమృగేంద్రుడ వో
దీవే పావకుఁ డీవే కర్వతములం దీవే గనస్తేనువో
దీవే మత్స్యములందు మెల్లొసలివో దీవే గదామస్త్రకు
దీవే వాసుకి బుడితుం బవనుడీవే వేంకటాద్రి శ్వరా.
రెండుపుస్తకములలో నచ్చు తపాలు మెండుగ గలవు.
ఈపుస్తకములు కాకినాడలో కవిగారియొద్దనే దొరకును.

4. ఆంధ్రమేఘసంక్షేపము—కర్త- పద్మాది సుబ్బరాయకవిగారు, (1931
సం॥ బి. ఏ. పరీక్షకుఁ బఠనీయము.) ఇందు మొదట (1) కీ॥ శే॥ పదము
వేంకటరాయశాస్త్రిగారును (2) కీ॥ శే॥ సత్యవోలు సోమసుందరకవిగారు
ను, (3) కీ॥ శే॥ ఉన్నాల సీతారామబ్రహ్మశాస్త్రిగారును నీపుస్తకముంగూర్చి
వ్రాసిన సదభిప్రాయములుగలవు. మొదటిపద్యము.
మ. ఒకయత్తుండు ప్రమత్తుడౌటను నిజోద్యోగంబునం దద్విభు
డొకయేఁ డింతినిబాసి యుండు మనఁ శాపొద్వృత్తిఁ బొపేది జా
నకి నీరాదిన పుణ్యవారి సురపున్నాగావనీజాళిదృ
ష్టికిఁ బాత్రం బగుచిత్రకూటమున నుండు దద్వనివాటులగా.
మెల రు 0.8-0 కవిగారియొద్ద రాజమహేంద్రవరములో దొరకును.

5. అచ్చతెలుగు ఋతుసంహరము—కర్త చింతకల్లి రామకృష్ణ
మూర్తిశాస్త్రిగారు (ఈమని-గుంటూరుజిల్లా) దీని తిరువాయిని పచ్చు 6, 7,
పుస్తకములును నీకవిగారు రచించినవియే. ఇది సామ్రాజ్యఋతుసంహరశ్లోకముల
కచ్చతెలుగుపద్యముల పుస్తకము—రెండు మచ్చుపద్యములు.
6. విరిగయశీలెల్ పలపుపెల్లు గుబుల్దొను కీలుగంటులుగా
గరముఁ దనర్చు నల్లగిరుగండము నెల్లెడఁ బూముమేనులుగా

బరంగు మిటాల్లు తే మొదల మాటికి నుబ్బల నద్ద లాలకిం
 చురవడిఁ బెద్దవా రిరవుమండి తొలంగిరి సెజ్జగీముకుఁ. వన్నద్ద- ౪౦
 చ. అడటున బద్దకంబుగల యల్ల మిటారపుఁదీఁగఁ బొండ్లచేఁ
 గుదురగు కొరుగుబ్బలను గుంకుమపూపునఁ బ్రేంకణుబుచేఁ
 బదనుగ స్త్రావివమునను బల్లెగువంబకు మేలికస్సుఁ
 గదిసిన మంచిగండముఁ దగఁ గులుకంబకుమండె నెంతయుఁ. వసంతద్ద-
 విప్రుల్గొన్న స్త్రాభావములను కరిమిశస్సు వ్రాంత్ర నదములగోనికీఁ దెచ్చుట
 యిచ్చాలమునఁ బొగడఁదగినవిషయము. వెల రు 0.8-0

6. ఆంధ్రస్మృతమణిత్రయి. ఇందు (1) శ్రీశ్రీవృషసింహస్తోత్రము-
 (2) గోవిందద్వాదశకమంజరికాస్తోత్రము. (3) గోవిందచతుర్దశకమంజరికాస్తోత్రము
 ననునవి మూఁడుగలవు. శ్రీశ్రీవరసింహస్తోత్ర మంతయు నకారస్రావేయుతము
 లగు 25 ఉత్పలములు. అంబొక్కపద్యము.

7. ఆవిభలేంద్రియాహ్వాన మహాబలచోరులచేత రాగసం
 ధానత నఁదుఁ జాటచు హృతప్రవివేకమహాధనుండ న
 జ్ఞానదురంధనంతమనన త్తిరుహావినిపాతితుండ ల
 శ్రీవరసింహ నాకొనఁగుమీ మహనీయక రావంబయుఁ.
 తక్కినరెండును దేటగీతములతో నిండినవి. మచ్చనకు-

8. ఎవతెసికాంతనీపుత్రుఁడవఁడునీపు, నెవరు? యెటనుండివచ్చితియునియుమిగులఁ
 జగతరమైనసంస్కృతి చెడక శ్రద్ధతోన తత్త్వబెఱుంగు భ్రాంతుఁడవు కాక
 మరణకాలమురా దుక్కొక్కరణమింత, బ్రోవదయ్యతుభజియుంపు మూఁడుబుద్ధి!
 (ద్వాదశకమంజరి.)

9. అగ్నిరవులగ్రస్యమంబులందుఁగలిగి, చుబుఁయుతజాచుఁడై రా త్రివొళ్లు చున్న
 గరతలపుభిక్ష వానంబు తరుతలమున, నైననాశామహాపాశ మతనివిడచు.
 ఈపుస్తకము వెల రు 0-2-0 సుబోధుఁడు

7. ఆంధ్ర బాలరామాయణము- కర్క-పైవారే- వాల్మీకిరామాయణము
 లోని మొదటి యధ్యాయమునందలి సంతేనరామాయణమున కిది తెనుఁగు
 అన్నియు గీతపద్యములలో నిమిడ్చిరి. మచ్చనూరుఁడు.

గీ. యావరాజ్యాభిషేకత సలరఃజేయ, నిచ్చయించెను దశరథవృథతిప్రీతి
 నటు జరుగుటెంచి సతి దేవి యొనకైక, రామునిభిషేకసాభారరాశిజాది
 పూర్వపరిదత్తవరయాటఁ బూనితాను, దశరథేశ్వరుఁగనియివిధమునఁగోరఁ
 జనుట రాముఁడువననివాసంబు సేయ, భరతునకునభిషేకంబుజరుపుటయని
 పైమూఁడుపాత్రములును సంస్కృతశ్లోకములతోఁగూడఁ బ్రకటించి
 యుండినచోఁ జనువుకొనువారికి భాషాంతరీకరణాదులు సులభముగ బోధ
 పడుచుండెడివి.

8. ఆత్మార్పణము—కర్త- తుమ్మల సీతారామమూర్తి చాదరిగారు.
 కావూపు, గుంటూరుజిల్లా. ఇందలికథ భారతము శాంతిపర్వములోని లుబ్ధక
 కపోతచరిత్రము- ఇది యొకవృక్ష భారతీపత్రికలలోఁ బ్రకటింపఁబడినది.
 దానిని ప్రత్యేకముగాఁ బుస్తకరూపమునఁ బ్రకటించిరి. ఇదివఱలో నీకథ ననే
 కులనేకవిధములఁ బద్యరూపమున రచించిరి. వారిలో వీరి దొకత్రోవ. చక్కని
 కాగితములమీఁద మంచియచ్చున ముద్రింపఁబడినది గాని, పద్యములపేళ్ళు
 గాని, సంఖ్యగాని చూపఁబడకపోవుట కొంతపాఠకులకు శ్రమను గల్గించును.
 మాకుఁ బుసినప్రతిలో ముద్రణమునందు గొన్నిసవరణ లున్నవి. ముఖవత్తము
 లేదు. వెల లేదు. దీనింబట్టిచూడ నింకను బుస్తకములు ప్రచురింపఁబడలేదని
 తోచుచున్నది. కవిత్వము భారాళముగానున్నది. సాధ్యమైనంత నిర్దుష్టముగా
 నున్నది. ఒక్కపద్యము చూడుడు.

సీ. శబ్దార్థములభంగిఁ జంది కాచంద్రుల ట్లనోన్మద్యమైత్రి నొప్పారుచున్న
 మనకాఁపురంబుఁ గన్గొన మాలవిధికెంత కన్ను గుట్టెనొ జగత్తంటకునకు
 అడవి మేఱల మేసి పడియనీకులఁ ద్రావి పరులసొమ్ముల కాసవడక యొకుల
 కొకకీడుఁజేతయు గొనరింపక మెలంగు మనజీవితము దైవమున కదెంత
 భార మయ్యెనొ పాపంబు పండెనిట్లు
 విధినిధానంబు నెదిరించువిధము గలదె
 కటకటా నేటి కెట్టిసంకటము వచ్చె
 నెట్లు దీని భరింతు దిక్తైవ్వ రబల.

9. శ్రీవైష్ణవతరుమార్గ-కర్త- కీ॥ శే॥ ఎఁ-కూరత్తాళ్వారు అయ్యంగార్- (తిరిచినావల్లి సెంజోసెన్ కాలేజి తెలుగుపండితుడు) “ఇదియొక భారత సంప్రదాయ గ్రంథము. ఇందు యజమానుని దినచరి, ఇంటియందలి వారల తనయుష్టానువర్తిగ నడచునటులఁ జేయుట, విద్యాభివృద్ధి శ్రీ బాలవృద్ధివత్తుల తేక అందఱును సకలక్రమముగ నభ్యయసముచేయుట మొదలగువిషయములచే మృదుమధురశైలియందు వ్రాయఁబడియున్నది. భారతవిలక్షణమును దెల్పును. ఇది భారతీయు లందఱుఁ జనువదగిన గ్రంథము. అందఱికి హక్కు గలదు” అని ప్రకాశకులు వ్రాసిరి దీనివెల రు 0—2—0 ఎఁ. కే. పకుభా భరణముగాదు, 22 పచ్చయపు మొదలిపేధి, కోమలేశ్వరముపేట, చెన్నపురి లోదొరకును.

10. కతివ్రతావిభవము- ఇదియును బైకూరత్తాళ్వార్ అయ్యంగారిచే రచియింపఁబడినదియే. వెల రు 0-6-0 “ఇది మహాకతివ్రతామహాత్మ్యము. ఇందు కతిభక్తిని ప్రధానముగా గొని ఆవ్రతమును ఏలోపములేక ఆముక్త్యంతము జరిపి శ్రీపురుషుల కిరువురకును బ్రహ్మగోకపదవిని సాపించిన యరు వదినాలుగు కతివ్రతలచరిత్రలను శబ్దకాశివ్యము వదలించి అన్యాయకాశివ్యము ను, కష్టము లగు సంధులను మాన్చి నవరసభరితము లగు శబ్దాలంకారములతోను ప్రసిద్ధలఘుసమాసములతోను దీర్ఘసమాసములను దప్పించి చదువు వారికిని రుచికరముగాను మనోహరముగాను విరచింప యత్నించితిని... ఇందు శబ్దదోషములు సాధ్యమైనంతవఱకు రాకుండునట్లు సమర్థింపఁబడును... ఇందలి చరిత్రలు “వేదవేదాంతభారతరామాయణపురాణ గ్రంథములనుండి యేర్చికూర్చబడినవి” అని కవిగారు తెల్పిరి.

11. బ్రహ్మసూత్రసారసంగ్రహవిమర్శనము:—కీ॥ శే॥ ముట్నూరి గోపాలదాసుగారిచే రచియింపఁబడినది. దీని పీఠికలో గోపాలదాసుగారు “శ్రీవేదవ్యాసవిరచిత బ్రహ్మసూత్రములకు శ్రీశంకరయతీంధ్రులవారును, రామానుజాచార్యులవారును భాష్యమును వ్రాసియున్నారు... వేదాంతతీర్థ వేదాంతవాచస్పతి... శ్రీమార్క కందాడై శేషాచార్యులుగారును, రాయబహదర్ శ్రీరద్యల్లూరి జగన్నాథరావుగారును సరిఅయిన ఆంధ్రవ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు. వాటిని నేను కొంతవరకు చూచినాను. అందు రామానుజాచార్యులవారు

ప్రాసిన వ్యాఖ్యానములో ఏదినక్కోపనిషత్తులచేతను వరబ్రహ్మ మని ప్రతిపాదిం
కఁబడి అద్వైతముచేత కొనియాడబడుచు అనేక గ్రంథగాజములందు ప్రాయబడి
యున్న ప్రత్యక్షేత్యమును చేతమైనను అనంతదుఃఖములకు పాశుడై దా
దాపుగా ఒకమిరుగుడుపురుగువలె ఉపమాన మిచ్చి ప్రత్యక్షేత్యమునకు
వరబ్రహ్మమునకును సంబాధములే దని ప్రాసినారు. జీవేశ్వరులకుగల భేదభు
తు లన్నియు యీప్రత్యక్షాత్తపరమాత్మలకు నన్యయ్యిచి ప్రాసినారు. చాలావిప
రీతము తోచబడి నేను యీమాత్యములకు తగిన అర్థమును శ్రుతిస్తోతుల
చేతను ప్రాసించున్నాను.” అను మొదలైనవి లిఖించిరి. గోపాలదాసుగారు తమ
రు రచించిన యీగ్రంథము ముద్రణములో నుండఁగనే కాలధర్మమునొందు
టకు మేమెంతయు చింతిల్లుచున్నాము. కాకినాడ ముట్నూరి చిదంబరశాస్త్రి
గారియొద్ద దొరకును.

దీనివల దు ౦—౮—౦.

12 రామనిర్యాణము. నాటకము. గ్రంథకర్తలు బ్ర॥ రామకృష్ణసుబ్రహ్మ
ణ్యకవులు. (గౌరావర్ణ్యుల రామకృష్ణశాస్త్రిగారు, అక్కవెల్లి సుబ్రహ్మణ్య
శాస్త్రిగారు) వీరు తిరుపతి వేదపీఠాధ్యక్షుల శిష్యులట. వీరిగో సుబ్ర
హ్మణ్యకవిగారు సంగీతసాహిత్యములను, అవధానప్రజ్ఞను గడించినవారు,
చిత్రపుకాశితపుటనులు, అష్టావియములు, వేణుగానము, మొదలగునవి గురు
శుశ్రూష చేయఁజేసి నేర్చిరట. ఎంతటికవికవద్యమైనను వినివంతనే మరలఁ జరు
వఁగలనేర్పుగల్గినవారట. ఇట్టి మేధాశాలి క్షీణేషులయినట్లు తెలియుచున్నది.
ఈనాటకము 5 అంకములు గలది. ప్రత్యంకమున రంగవిభజనము చేయఁబడి
నది కథ పేరువలననే తెలియవచ్చును. ఉత్తరరామాయణము. ఇంద్రాదిదేవ
తలు శివుఁడు మొదలగువారు రామునినైకుంతమునకుఁ గొనిపోవ యత్నించుట.
యముఁడు మునివేషమున రామునికడకువచ్చి బ్రహ్మరహస్యమును జెప్పట.
ఆమాట లితరు లెవ్వరు వినఁగూడ దని ముని చెప్పట. రాముఁడు—

చ. శరణు దేవదేవుడసారసముగ్ధును నంటుగాక సా

గరమునఁ గ్రుంకుఁగాక సురకాండమె యడ్లము వచ్చుఁగాకమే

మిగుతర మామమాటలు నొకించుక విన్నను గన్నవాని మ||

ప్రగనిశి తానిధానలను ఖండనఁజేతు ద మునిహీనతః.

అని ప్రతిజ్ఞ చేసి లక్ష్మణుని ద్వారముకడ నెవ్వరును రాకుండుఁ గావుం
చుట. అంతలో దుర్వాసముని వచ్చి రామునిఁ జూడఁగోరుట, లక్ష్మణుడు
మునికోపమునకు వెలుచి రామునొద్దకు రహస్యసమయములో నేగుట మొదలు
గాఁగల కథ యిందువర్ణించఁబడినది. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు రచించిన సుందర్భో
చితములగు కీర్తనలు తుట్టతుడఁజేసినారు. కవిత్వము సుందర్భోచితముగ నున్నది.
“పాటలాధరరంభఁ బూర్వగావలె నాదుపడకకనుచు” రాక్షసుఁ డన్నను మో
టుగానే కనఁబడుచున్నది. “తనవిడిదికి రంభ ననుపవైతి” అని కిగ్గాడియసుర
చేత సూరన్యగారు గూఢముగాఁ బల్లించిరి. అభిప్రాయభేదము లుండ
వచ్చును. శ్రీరామనిర్యాణము విషాదాంతము కాకపోదు.

డి. తమ్ముడవైతి పుట్టుకను దాసుఁడవైతివి సేవచేరిఁ గా
ర్యమొసరించుపట్లఁ బరమాపుండ్రవైతివి రాజనీతి వా
క్యముల నాలకించుటకీ నైతివిశిష్టుఁడ వట్టిసిదుకం
తమ్మును జేతులార నకటా వధియించి సుఖపనేర్తునే.

ఇందుఁ గంతమ్మును వధియించి యనుటకంటె “తెగ వ్రేసి” అనుటయుక్త
మేమో.

మ. హరకోడఁడవిఖండనోద్భవజయశ్యామామనోహరభా
స్వరహస్తగ్రహణోత్సుకాయ విభవే సద్భక్తవ్యాద్వాసినే
ధంజీబాకుచకుంభలిప్తవిలసత్తస్తూరికాసౌరభో
త్తరసంవాసితవక్షసే నమ ఇదం కల్యాణసాధాయినే.

చ. వయసు గలించె నీధరణిభారముఁ దాల్చుగళక్తిలేదు ని
ర్దయ నిదె మృత్యుదేవత కరాళము విప్పి గ్రసింపనుండెనా
ప్రియమగు తమ్ముడా మడసఁ బెద్దలుగూడ నసించి రింకినో
నయవిదులార యేలఁడగున్యాయము దక్కుక కోసలావళి.

మ. అదియే కోసలదేశభూమిఁ మయోధ్యాకట్టణోత్తరము
ల్లదియెరామనివాససౌధ మవె రిభ్యటే వాంలే పౌరు ల
ల్లదె మత్తేభతురంగగోష్ఠ మదె క్రిడారామ మయ్యారె నా
కిది దర్శింపుటకన్న భాగ్యమింక వేరేలేదు త్రింకుగళ.

“బలిమి ధన్వంతరిని బాధించు” “ఏనుచు రాత్రి బవభుప్రశంస సేతురు” ధన్వంతరి యనియు రాత్రిందివములు అనియు నుండిన బాగవి తోచుచున్నది. “క రాశము విప్పి గ్రసింపనుండె” క రాశమును విశేషణముగా జేయుట మాకిష్టము. “మత్తేధతురంగగోష్ఠము” మత్తేధములను దురంగములను గట్టినవి గోష్ఠములనుట ప్రాశమేయి కాని స్థగోచితముగానుండునా! “తారక తేరసబుడ్లు గాఁగ” ఇందు బ్రమాదముండవచ్చును.

కవులు “మేమీ పొత్తమును వ్రాసినవెటనే యచ్చొత్తిపుట తటస్థించినది. దానిచే దీని నితరకవులకుఁ బండితులకుఁ జూపి లోపాలోపములను సవరించుకొను నవకాశము లేకపోయిన దనిరి. కావున మాకు సందేహములు గానున్నతావులు సూచించితిమి.

ఈగ్రంథము కావలసినవారు గుంటూరుజిల్లా, అనంతవరము, రామ కృష్ణ సీతారామకవులకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

వెల 0—12—0.

విజ్ఞాపనము.

ఈసంచికతో, బాతకలకు 18 వ సంపుటములో మూడుసంచికలందియుండును. దయచేసి తాము కంపవలసిన చందాలను వెంటనే పంపుదురని కోరుచున్నారము. అందఱుచుగూడ నొక్కొక్క సంవత్సరముచందా తప్పక పంపినచో, దత్తాలమునగల యిక్కిట్లుగొన్నిపాయను. పాఠకులభాషాభిమాన మిశమయమున విశదము కావలయును.

కల అ

ముసలముద్గరశూలములుమాన్విచకుము కీబందూఖులుధరింపఁ జాటిసేయు
వరుస గీర్వాణము ల్పదలించి వేవేగఁ దురకమాటలు నేర్పు కటకు మీఱ
మీరు దేవత్వము వహించి మీఱఁజేరు

*మీరలునునొండువిధమున రాదు, భద్ర. గౌ

సూకరహంబు సూచనవినిగదా విడిచిపెట్టిరి మిమ్ము వెరవెటింగి

బలి బిచ్చమెత్తిన బాఁబండ పని కదా విడిచిపెట్టిరి మిమ్ము వెరవెటింగి
డిల్లీశ్వరులైన యల్లుండ పని కదా విడిచిపెట్టిరి మిమ్ము వెరవెటింగి
పాటిపోయెడిచారి బట్టరాదని కదా విడిచిపెట్టిరి మిమ్ము వెరవెటింగి
కాకయుండినఁ దురకలఁ గడచిపోవ

గలరెమీవంటివారలు క్రమముతోడ, భద్ర. గౌ

శేషావతారవిశేష మెక్కడఁబోయె లక్ష్మణార్యునకు సలక్షణముగ

శంఖచక్రాస్వయంసంభయెచ్చటఁజెల్లె భరతశత్రుఘ్నుల కరయ భువి
లోకమాత్రాఖ్యయేలోకంబులకుఁ జేరె భూపుత్రికిని నెన్న భూమిలోన
నాదినారాయణాస్వామి మఁదెదులకేగె రామాఖ్యగలమీకురమణతోడఁ
దురకలెల్లను దొరపని సరకుగొనక

మండపాగారముల మట్టుమసలి రహహ, భద్ర. ౬౦

చెక్కులు నిమరక సీతోర్తికాదులఁ గని యూరకుండురే మనసునిలిపి

పాటిపోవఁగనైనఁ బట్టెలు నాకక విడుతురే నైష్ఠవవితతిన్ల
బుదూకులు బుజాలపై నల్పి కొనిపోక (యరుగ) నిత్తురె వసిష్ఠాదిమునుల
ముక్తులుగఱవనీ మునుమొనగట్టి పోనిత్తురే కపినాయకోత్తములను
మొగలుబచ్చాల కగపడఁదగదటంచుఁ

దొంగిపోయితి రికనేటిదొరతనంబు, భద్ర. ౬౧

పురలక్ష్మీ నురవడిఁ జెఱవట్టి గీడులో వనలక్ష్మీ కరకల్పవములు నులిమి

గంగను గదిసి వేగమె ధైర్యలక్ష్మీఁ జేకొని ధనలక్ష్మీ చెట్టవట్టి
రాజ్యలక్ష్మీని సంగరము నఁ బెండిలియాడి ధాన్యలక్ష్మీని సరదార్ల కిచ్చి
ఘనగజాంతర్లక్ష్మీ గైకొని వేవేగఁ గీర్తికాంతకుఁ గులగిరులొసంగి
నట్టి“దంసాను”శిక్షింప నలవిగాక

యదుగుకొంటివి శృపతులఁగదుపుకొఱకు, భద్ర. ౬౨

హరువిల్లు విటువక వరపుత్రి నియనన్న జనకరా జేమి విచారవడెనొ
 వరశురాముని భంగపటుచుగా నొచ్చిన దశరథుఁ డేరీతిఁ దల్లడిలెనొ
 మిముఁ గాపుచేసి యాగము పూర్తిచేసిన కాశికుఁడేమివ్యగ్రతగొనియెనొ
 వనరాశిఁ గట్టి రావణుఁ ద్రుచుఁగనిన విభీషణుం డేరీతి వెగడువడెనొ
 తురకబలకోటి(గాంచి) యాతురతఁ బోల
 వరమువేంచేసినట్టిదుర్వార్త వినిన, భద్ర.

౬౩

వరుసఁ గోడలి దురవస్థలు విన సారఁ గానల్య యేగతి గాంచెనొక్కొ
 మీశ్రమ మెల్ల సుమిత్ర యాలించి గాసిలి దుఃఖవారాశిఁ జేరెనొక్కొ
 కలకాల మీరీతిఁ గడపఁగాఁ గాలంబు విని విందు లేమని వెఱచినొక్కొ
 గతకాలమునఁ జండ్లు కానుక లిచ్చిన శబరి యేగతిఁ జింత సలిపెనొక్కొ
 యహహ భద్రాద్రినుండిమీరరిగి పోల
 వరమువేంచేసినట్టి దుర్వార్తవినియు, భద్ర.

౬౪

అదిభిక్షునిఁ బెండ్లియాడిన పార్వతి కన్నవస్త్రముల కేమాపదయ్యెఁ
 గోరి బాఁచనిఁ జేసికొన్న సరస్వతికిదుములు వచ్చెనే యిల్లులేక
 కాళ్ళు లేనిఫణీంద్రుఁ గట్టికొనిన య్యి కూరు లేదాయెనే యుండటకును
 దనువు లేని వయారిఁ దగిలిన రతిదేవి సుఖవడ దాయెనే సురలు మెచ్చ
 బలిరె మీవంటిప్ర భుచెట్టవట్టి సీత
 సకలవెలలకు లోనయ్యె సరవిహాస. భద్ర.

౬౫

పొరుగిండ్ల వెంబడిఁ దిరుగుచునుండులక్ష్మీదేవి కేమకకీర్తివచ్చె
 సభలలో నేపొద్దు సంచరించుచునుండు వాణి కేమవవాద వచ్చెజగతి
 వేలార్లు మనువుల కాలయమెయున్న భూదేవి కేమితవ్వలు ఘటిల్లె
 శివునిఁబాసి సముద్రుఁడెందిన పార్వతీసవతి కేమాడిక ల్పంభవించెఁ
 దోడు నీడయి మీవెంట గూడియున్న
 సీతదురవస్థ లేమని చెప్పుదరము, భద్ర.

౬౬

జనకుఁ డిచ్చిన బన్నసరి మటంచును జాపితెల్పు సీతామహాదేవి యివ్వ
 జనులతో నూర్తిళ తనతిల్లియొసఁగిన పచ్చలతాళని పల్లుఁ బ్రాణ
 నఖులతో మాళవి సరివిఁగెంపులనత్తు గని మురియు, బంధు
 వర్గఁబుగో జాళువావల్వ శ్రుకీర్తి మేనమామయొసంగె విఁఖిలయందు
 ననుచుఁ గొనియాడుఁ బుట్టింటిఘనత మెఱయ
 వారి నేరీతి నోదార్పవశముమీకు, భద్ర.

౬౭

గజరాతికంపులకుంట్లు చెవుల ధరించదాయెఁ గదయ్య వాంఛదీర
 వరుణదేవుఁ డొసంగు వజ్రలకన్తులు పెట్టదాయెఁ గదయ్య ప్రేమదీప
 నలకు బేరుఁడొసంగునద్దాలవికపైఁ దొడుగదాయెఁ గదయ్యయొడలునిండ
 గట్టు మింద్రుఁ డొసంగు గంటల మొలనూలుకట్టదాయెఁ గదయ్య కాంక్షదీప
 వేడ్తదినముల నడవులవెంట (మీరు)
 ద్రిప్పితిరి సీత నూరకె తప్పులేక, భద్ర.

౬౮

తెచ్చితికీర్తిఁ గీర్తివిశారదులగు నిత్యైకువంశోద్భవఘనులకెల్ల
 నేలితి వవనిలో నెలమి శంకరగిరి హాసనుబాదాలు మహాకృతముగఁ
 దోలితి వరుల హద్దులు దప్పిరాకుండ భక్తకోటికి ముగ్ధభావ ములర

 ఏమి వర్ణింతు మీతాత్ర మేనునెంతు
 లోకులెఱుంగంగ నీమూ కుశోకములను, భద్ర.

౬౯

అలపాకశాసను నైననుయూచించి చేయుచు ముత్యాలచేరుచుక్త
 రమణతోడుత ధర్మరాజుకు దయపుట్ట నడిగి చేయుచు ముత్యాలనత్తు
 వరుణదేవునినై న వరుసతోఁ బ్రార్థించు కలకొద్దిఁజేయుచుఁగన్మజోడు
 రాజరాజును (వేడు)తేజంబుతోడను నిప్పించు సవరపుఁగొప్పె మూడు
 పేదపోలుము లివిమొరఁ జెల్లకున్నఁ
 జూపరులకెల్ల నత్యంతచులకఁదనము, భద్ర.

౭౦

ఇట్లు నత్తులగంప యిల్లాలు చలచిత్త పాన్పునాగులపుట్ట వదినె జెప్త
 గొల్ల పెంపుమతల్లి కోడలుతాఁగ కూతుగుపాటుఁబోతునాతురుఁడుసఖుఁడు
 మనుమఁడుతండ్రి కామకుఁడుకుమారుఁడుక్షయరోగినుఱఁదివంచకుఁడుతండ్రి
 యన్న పాసఘనుండు సరయనిష్ఠుఁడు పేడి వేసదారివి నీవు వేయునేల
 యిన్నియును నాదునెప్పుడి నెఱిగియుండి
 కొలిచితిని మిమ్ము విశ్వాసగుణముదలచి, భద్ర.

౭౧

పన్నీరుసీసాలఁ బరఁగ నించినరీతి నెనయఁగప్రపుమూ రెత్తుభాతి
 వరుసముత్యాలకోవలు గ్రుచ్చినక్రమంబుమల్లెపూసరములుమలఁపుమాడ్చి
 విరజాజివై సుధావృష్టి దోఁగినగతిఁ గస్తూరి వీణియల్లలుపుపోల్చి.
 పరఁగనవదాతు (?) గంపలు పఁపినవిధంబు తేనె బానలుతెరల్దీసినట్లు

నీను నామామృతంబు నానేర్పినంత

కొల్లలాడెద భక్తులు నుల్లసిల్ల, భద్ర.

29

సర్వమొఘాసాలు చాలని మీ కిలఁ గట్టడి నేరీతిఁ గడచెనయ్య

బహువసరముల భక్షించు మీరెట్లు లొక్కప్రాద్దున కోర్చి యుంటిరయ్య

సంగీతసాహిత్యసద్గోష్ఠిగలవార లొంటి మీ రెట్లొడిఁ గుంటిరయ్య

తిరువీధులెడవక తిరిగెను మీరెట్లు కడపదాటకప్రాద్దుగడపితిరహ

వాహనంబులపై నుండువారి కకట

యోడవై నెక్కఁగానెట్లు గూడెనయ్య, భద్ర.

23

పదిమురెండేడుల ప్రాయంబువాడవై మించుతాటకను శిక్షించు పెఱిగి

రణశూరు లగుదైత్యగణములఁ బరిమార్చి కొశికు జన్మంబు గాచుపెఱిగి

తరములఁబట్టి యెత్తఁగరాని హరువిల్లు చెఱుకుకైవడి నట్లు విఱుచుపెఱిగి

సంగరరంగవిశారదుడైన భార్గవరాము నవలీలఁ గడపుపెఱిగి

దూఱితిని మిమ్ము రోషంబు దొట్టి రిపుల

మదమడంగించునట్టి నన్నదమెలర్చ, భద్ర.

24

ప్రారబ్ధ మనుభవింపనిభక్తజనముల యాతనల్ త్రుంకుఁగ మీతరంబె

కారణహేతువికారము ల్తప్పించి యధికులఁ జేయ మీ మయ్యతరమె

మిముఁ దొల్లిపూజించి మీవరంబులు గొన్న ధంసాను గెల్వమీతాతతరమె

గతజన్మమునఁ బెట్ట గతిలేకపుట్టిన దీనులఁబ్రోవ మీదేవుతరమె

యనుచు జనులెల్ల మిము నాడ విసఁగలేక

దూఱితిని నాదు నేరముల్ తొలఁగఁజేయు, భద్ర.

25

ఈతనా ధంసాకు నెదిరి పోరఁగలేక పాఱిపోయిన రామపార్థివుండు

ఈతఁడా యికి వెన్నిచ్చి పోలవరంబు దారిఁజూపిన సుమిత్రాతనూజుఁ

డీవిడా కలసొమ్ము లిచ్చి మ్లేచ్ఛుల బాధ పరికిడప్పించిన వడఁతిమిన్న

యీతఁడా పగదళం చిదె వచ్చె ననిచూపి భయముపుట్టించినపాపనియని

వల్లుదుగుసామి మిముఁ జూచి ప్రజలు కార్య

వరుస యెఱుంగక కోపింప వలదులండ్రి, భద్ర.

26

పిఱికివాఁ డంటిఁగా కఱుగుదానవులను గర్వమడంచిన ఘనుడ నిన్ను

లోభివాఁ డంటిఁగా లోకంబు లెఱుంగంగ లంకదానముసేయు రాజ నిన్ను

బలహీనుఁ డంటిఁగా బలిమి నముద్రుని బాణాగ్రమునఁబల్కుజాణ నిన్ను

వెట్టివాఁ డంటిగా వెరవెఱుంగని క్రోతిగములచే వాడిధి గట్టివట్టి
మిమ్ము లోకోపకారార్థ మెత్తెఱబూని,
దూఱితిని గాక మీవంటి దొరగలరా, భద్ర.

22

అలకుచేలుని చేరఁ డడుకులు భక్షించి సంపద లొసఁగిన సకలగుణుఁడ
గజరాజ మొసలిచే గాసిలి మొఱవెట్టఁ గాది రక్షించిన కమలనాభ
కలఁడన్నఁ బెన్నుక్కుఁగంబులులోనుండి వెడలి బాబుని గాఢవీరఁ గుఁడ
తలఁచిన ద్రావడితలపు వెఱబడి మానభంగంబు గాచిన క్రభువశేష్య
లోభివంటిని బగరకు లోగితింటి.

బిఱికి వంటిని నేరక యుఱికితంటి, భద్ర.

23

వగతుఁడై బహుభక్తార్థటిఁ జేర వచ్చిన కాలియదైత్యుని గావలేదె
సీతను జెఱిగొన్న పాతకాగ్రేసరుననుజుని శరణన్న మనుకలేదె
మీశరణానియై మెలఁగి కాపు మిటన్న కాకాసురునితప్పు గడవలేదె

* * * * *

వృధిని శరణాగతత్రాణ బిరుదుగలుగు

దొరవనుచు మిమ్ముఁ బలుమాఱు దూఱినాఁడ-భద్ర.

24

పితృకార్యమునకు నై పినతల్లి కోరికి వెఱవక తీర్చిన వేల్పు నిన్నుఁ
బదలేఱువ నహల్య పాపంబులెడఁజూపి విభునిఁ గూర్చిన సత్యవిభుఁడ నిన్ను
దగఁ గన్నఁ బగవాసిత్తుని లంకలోఁ బట్టంబు గట్టిన క్రభుఁడ నిన్ను
ఘను సుబాహుని బట్టి ఖండించి కొశికుసవముఁ గాచిన సర్వసముఁడ నిన్ను
భక్తలొకోపకారార్థపరుఁడనగుచు

దూఱితిని నాదు నేరంబుఁ దొలఁగఁజేయు-భద్ర.

25

చిలుకకు మాటలు చెప్పు రామాయని చేడియ మోక్షంబు చెఁదలేదె
వరుస దానిలుదోచి వాల్మీకియు మరచురాయని మీఁకృపఁ బ్రబలలేదె
పతిశాపగతినుండి పాదలేఱువ్రసోకి పాపాఃపిండియై కరఁగలేదె

* * * * *

వృధిని శరణాగతత్రాణబిరుదు సీదె

కాక యితరుల కెందైనఁ గలుగఁ గలదె-భద్ర.

26

కందెనేమో నాదుకఠినచిత్తమునందు నిలిపిన సీతదసీరజములు

అంటెనేమో నాదునఘలేశ మార్త్యలో సంచరింపఁగ మేనఁ జమటలూరి

సోఁక నేమో నాదుచుఱుకులోఁజూపులు చూచుచుండగముఖమందరంబు

* * * * *

సామి యిఁక నేరములు నీరసంబు చేసి

కాచి రక్షించు నశ్శత్రు గడలుకొనఁగ-భద్ర.

౮౨

కొల్లలాడితివని కోపించు బోకుఁడీ యవని మీదివ్యనామామృతంబు

వీటి బుచ్చితివని విఠగాఁగనకుఁడీ కృతులందు మీగుణకీర్తనములు

కాదు చేసితివని కంటకపడకుఁడీ మీఱి మీదివ్యకథారసంబు

ఎఱుంగఁబట్టితివని యెఱుఁగాఁ గనకుఁడీ మహిమిమాన్యుక్తగ్ధంబులెల్లఁ

బాచి పెట్టితి నని కోప గించవద్దు

సరస మీపద్యముల్ చెప్ప సుతరంబు-భద్ర.

౮౩

వేయికన్నులుగల్గు వేల్పుఁడేనికిఁజెనఁ గనుఁగొనరాని శృంగారరూప

వేయినోరులుగల్గు వీరులకంటికైన వచింపరాని యనంతనామ

వేయిచేతులుగల్గు వేడివేల్పునకైన (బోల్పు) రా నబ్బవి పుణ్యమూర్తి

వేయిరీతులుగల్గు వేదంబులైనను బ్రస్తుతిసేయ నేర్పడనిచరిత*

తగును నని నాదు మాఘచిత్తమాన నిన్ను

నిల్ప శక్యంబె నావంటి యల్పనకును-భద్ర.

౮౪

పనివెక్కితేనొక్క పనసుండు చనుదెంచి యరిబలంబులను జన్మాడలేదె

సెరివిచ్చితే నొక్కబలిమిని నీలుండు నని విరోధులఁ దెగఁగార్పలేదె

యాసతిచ్చిన స్నేహయంగదుఁ డెదురేగి పగతురయసువులు పాపలేదె

* * * * *

స్వామి సాత్త్వికరూప విచక్షవరుల

†నోప్పితిగిన తురకల యుడుటదెఱ-భద్ర.

౮౫

సలసిలకుమ దసేనానాయకోత్తముల్ బలసి ముంగల బరాబరులు సేయ

హనుమ యు జాంబవ దంగదాదులు నిల్పి యంచలంచలను జోహారులిడఁగ

వరుస సుగ్రీవగవయగ వాఱు నలు నొరసి మిన్పంటి చామరలువీవఁ

బరమభాగవతభేదరసిద్ధచారణుల్ జయజయశబ్ద...ములు నుడువ

సురలు విరులు గురియఁ బోలవరమునుండి

భద్రగిరి కేగు వేడ్తను బ్రస్తుతింప-భద్ర.

౮౬

* నాల్గవరణము—నిష్ఠానుతికై యరాని ప్రాజనువులనుకుకైనను నెప్పడనిచరిత్య. అని.

† మోప్పితిగాక తుక్కల మెరుతికల్ల-మూ

అంగ వంగ కళింగ బంగళ నేపాళరాజుల కెల్ల శ్రీరాములార్జు
 గూర్జరకర్ణాట కుకురతుంకణచోళరాజులకెల్ల శ్రీరాములార్జు
 చోళసింధుమరాటలాటమత్స్యవిదర్భరాజులకెల్ల శ్రీరాములార్జు
 పాంచాల సౌరాష్ట్ర బర్బరమగధాధ్రరాజుల కెల్ల శ్రీరాములార్జు
 దివ్య తిరునాళ్లకు సమస్తదేశవరులు
 రావలయు నంచుఁ జాటింకఁగా వలయును. భద్ర.

౮౭

శ్రీరామచంద్రులు సీతాసమేతులై వచ్చిరి భద్రాద్రివాసమునకు
 జయనామవత్సర చైత్రశుద్ధాష్టమి తరవాతిదినమందుఁ దగవివాహ
 మరయమార్గమునందు నెరయస త్రములుబల్చులువకుండినులువెచ్చఁ జలములు
 శీతోదకంబులు చిక్కిని మజ్జిగల్ మృపండ్లరసంబు నీరుచల్ల
 లాదిగాఁగిల్లుద్రవ్యంబు లమరఁజేయ
 వలయునని వేగఁబుచ్చుడి వాయసుతుని, భద్ర.

౮౮

తిరిగి రాముఁడు భద్రగిరికేగువార్త లాలించెనా వస్త్రతాళీలొసంగు
 నవనిజాధిపుఁడు భద్రాద్రి జేరుట వినఁగల్గెనా జముఁడు చౌకల్లొసంగు
 దశరథాత్మజులు స్వస్థానంబు కరుగుట వినియెనా వరుణుఁడు మణులొసంగు
 భరతాగ్రజులు నిజపురము కేతెంచుట లెఱిఁగెనా ధనముధనేశుఁ డొసంగు
 ననుచు నలనీలజాంబవదాంగదాదు
 లమరి యున్నారు శుభవార్తలరసిచెప్ప, భద్ర.

౮౯

కలిమిచే విబుధులఁ గాననరనివారి వారించు గుణశాలి వదినెగారు
 నెఱిఁ జేద నెనను నిల్చి చేపట్టియు ధీరునిఁ జేయుపత్నీలలామ
 కతితాత్తు నెనను బావనుగాఁజేయు గుణవతి ముద్దులకూతు రరయ
 నవివేకు నెన విద్యావంతునిగఁ జేసి గురురూప మొనరించు కోడలెన్న
 నిట్టిసంపత్తి గల మిమ్ము నెఱిఁగి భక్తి
 గొలిచితిని వేగ నాకెమి కొదవయింక, భద్ర.

౯౦

దయశాలిలలి యదారసాహసుఁ డప్ప భూభారకుఁడు శయ్య పుష్పబాణు
 డరియఁబుత్తుఁడు శీలకిరుఁడు మఱుది వాసవసూను డిష్టుఁడైశ్వర్యముతుఁడు
 నచ్చెలి దేవమాస దలంప మనుమఁడు రత్నాకరం బిలు రమణనెన్న
 రణశూరుఁ డెన్ని సారసనెత్రి ఎల్లింతు నవతారమూర్తి వీవవనిలోన
 నిట్టి మిముఁగొల్చునామది కిరింబుడు
 లమర నెచ్చునె యెన్నిజన్ముల నెన, భద్ర.

౯౧

వరుస విద్యలు చెప్ప వదిలె సరస్వతి యాయపునయసేయ నన్నయజుడు
ముదమియ నక్షత్రములు మేనయత్తలు మాకిష్టమిదఁ జందనూమనూమ
యరసిపావహఃశావ నప్పు దివిజగంగ యైశ్వర్య మొసంగ శ్రీహరుడు బావ
మాతల్లిముల్లోకమాత కల్పవృక్షసపోషకుడవు తాడి పొసంగ నీవు
ఇన్నియును నింట గలుగుట యెఱిగియితర
దైవములవేడనాకేల దైవరాయ, భద్ర.

౯౨

బలుసాకుపైకి న్రావడిచేరి వనముగోతాడనావలిని గాసాడినట్లు
సరసిదెచ్చినవ న్న సారంబుచుభవించి చెంచుమద్దియును రక్షించినట్లు
అడిగితెచ్చిన మక్కుబుచుకలు భక్షించి చెలఁగి బాఁకుని ధన్యుఁ జేసినట్లు
పెట్టఁగానని తోటిర్పొత్తుకు బలిమాలి ముసలియవ్వకుఁ గీర్తి యొసఁగినట్లు
పూసపాటిన్పూసారఁ బ్రోవఁదలంచి
తెచ్చుకొంటిరా మీఖిన్ను చెచ్చుములకు, భద్ర.

౯౩

గోతికు లని పాలు కొట్టిపోలేక మీయంశభూతులటంచు నడిగినావొ
పేరుమోసినకట్టు మారసికొంటివో నూరులనుచు నంజఁజేసినావొ
మీనాఖరులలోన మోక్షి ముచ్చుటుఁదెచ్చె నని చూపివ్యయమున కలిగినావొ
స్థలము వంశంబు మీ రొకసేపొలికఁ బలుకవ్వునుభులుఁ దెలిపినావొ
యెట్టదయచేసిరయ్య మీకట్టుమీకుఁ
బూసపాటికులొద్దవు బాసయెఱిగి, భద్ర.

౯౪

రవికులొత్తను దశరథ గజఁదన తాటకామదవిమగ్దన మనీంద్ర
వఖిసరిపాలన, మరీచహర, యహల్యాశావమోచన, హరిశరాస
నవిభంగజాఁకీనాయక భాగవరామ గర్వాపహర సుగణాధ్య
పితృవాక్యపాల విహితైలసూచారక కురంగభంగక కపిపపాల
వాలిమదభేద వాఁగిబంధన.....

దశమఖిలవనదావ త్రిదశవంద్య, (?) భద్ర.

౯౫

సద్ధర్మచాత్ర.....శ్రీధరపుణ్యగాత్ర సీతాశత్ర

కరణాలవా శ్రీధరధత్తపాల సన్నుతిమాంబాల యంచితసుఖీల
వరముపవిత్రశంబునైతిత్ర వాసరమాన్యగోత్ర విశాలశత్ర
రఘుకులదీన సర్వభివశంకర చావ సుందరయాన శ్రుప్రతాప
రణజయాలాప దైత్యమర్దనకలాప
హానిమానససారసమిత్రమధుప- భద్ర.

౯౬

రణభీమ దైత్యమారణహోమ పుణ్యకారణనామ వినుతచారణలలామ
 వనచార కతితపావనశూర మానిభావనపూర వీరరావణక్షతార
 జనరతు కృతపుణ్యజనశితు వరభక్తజనవతు సత్ప్రియోజననిరీతు
 జితదోష మానిపూజితశేషశయన వారధిశోష పార్థసారథ్యవేష
 సరసగుణధామ రవికులసార్వభౌమ
 దశరథసుపుత్ర దేవ సీతాకళత్ర, భద్ర.

౯౭

వరదూహలావణ్య వైభవార్తశరణ్య దేవాగ్రగణ్య పార్థివవరేణ్య
 ఘనసీరదర్శిభాంగ ఖగనాయకతురంగ విజితహేమకురంగ వృజిభంగ
 మానిమానసభృంగ మధిత ఘోరభుజంగ వరిపాలితప్లవంగ ప్రణతగంగ
 భక్తవనజమిత్ర పావనచారిత్ర శతముఖస్తోత్ర కానల్యపుత్ర
 ధర్మగుణసాంద్ర రఘుకులతారకేంద్ర
 నవనసంరతు యాత్రితజనసువతు, భద్ర.

౯౮

జలజాతు ఘనరాతుసవిశితు మునికుతు రణశూర వనచార రఘుకుమార
 యరిశోష మునివేష సురపోష మృదుభాష రఘుపుంగవ భుజంగరాజభంగ
 శరచాపధర పావహర భూవకులదీప రతిరాజజయతేజ హితసమాజ
 మురభీమ సురసోమ వరనామ గిరిధామ సురపుంగవశుభాంగ సుప్రసంగ
 భక్తపరిపాల గుణజాల భవ్యలీల
 దివ్యమంగళవిగ్రహ దీనరతు, భద్ర.

౯౯

శరణు త్రిలోకరక్షణ మానిసన్నత శరణు సద్భక్తరంజనచరిత్ర
 శరణు విశ్వామిత్ర నవనసంరతుణ శరణు గౌతమకుత్స్నిశావహరణ
 శరణు మారిచభంజన వార్ధిబంధన శరణు ప్లవంగపోషణముకుంద
 శరణు వైకుంఠవాస విశాలలోచన శరణు ఇత్యోకువంశజ మహాత్మ
 శరణు వాసవనుత శేషశయన శరణు
 శంఖచక్రగదాఖడ్గశార్ఙ్గవాస్తవ, భద్ర.

౧౦౦

రామదాసాదుల రక్షించినట్లులు నెలమితోడఁ గుచేలు నేలినట్లు
 ప్రహేద వారిద ప్రథ్విఁ బ్రోచినట్లులు సౌమితో ముచికుందు సాక్షిసట్లు
 లలద్రౌపదికి వల్వలాదుకొన్నట్లులు గజరాజు నవనిలోఁ గాచినట్లు
 శబరివిందుకు సంధిసమ్ము నొందినట్లులు మహిఁ ఘంటాకర్ణ ముచినట్లు

నన్ను దయనీలు నేరము లెన్న కవని

మూఢచిత్తుడ నవివేకములు హరించి, భద్ర.

౧౦౧

సర్వధా రనుపేసంవత్సరమునను ధంసాకు వెఱచి యిద్దరికి వచ్చి

బోలవరంబులోఁ బాలుపొంద నైదేడ్లు వనవాస మొనరించి వరుసతోడ

కాక్తేయమతయుతు సంహార మొనరించి మంత్రాంగశక్తి యిమ్మహినివెలయఁ

దగఁ బూసపాటి సీతారామరాజు విజయరామరాజుల సరసముగను

విజయసంవత్సరంబున విజయముగను

భద్రగిరికీగి తొనయ్యభద్రముగను, భద్ర.

౧౦౨

మొదలఁ గావ్యము లేశమును బ్రతిపఁగలేదు శబ్దజాలముల వాసనయెఱుంగ

ధరవిభక్తిజ్ఞానసరణి యేమియులేదు లక్షణశక్తి చాలదు తలంప

గ్రంథశోధకుడను గాను వ్యాకరణసూత్రము లవలేశమాత్రము నెఱుంగ

నవని నీదివ్యనామామృతానక్తిచేఁ బూనితి నీకావ్యబూటకంబు

మున్ను నన్ను మరామరాయన్నఘనుని

కుగిది దయఁ జూడవలయు నాపదలు ద్రోలి, భద్ర.

౧౦౩

నదులు మున్నీటికై యదనిచ్చి పాటుచో నదురేగు మీనము ల్లుదులుగూడి

వనవసంతాగమదినములఁ గోయిల్ మొగమిచ్చి వల్లును వగలు గులుక

సరవి మేఘాత్పత్తిసమయంబున నెమిళ్ళు పురివిచ్చియాడు నంబరముగాంచి

సిరిగల్గవేళలఁ బరమదయాళులై పురిబంధుజనములు పూజచేతు

రితిరకాలంబులను వారి లెగ్గుసేతు

రేమి వివరింతు మాయల సామినేడు, భద్ర.

౧౦౪

రమణతోడుత నిభరాహిముఖానుని నేల పుట్టించెనో యిలను బ్రహ్మ

పుట్టించె గ క యీపుడమిలోపల నేల ఘోషబేగని వల్లఁజేసెఁ

బల్లఁజేసినవాడు కదవిచాలయొసంగి లీల జాల్తుంగు పేరేల తెచ్చెఁ

చెచ్చినవాఁ డేల దృఢచిత్తుఁడౌజేసి ధంసా యను కితాబు ధరణి నొసఁగ

నొసఁగి మిముగెల్పు సాహస మొనర నేల

చేసెనో యని మదిఁ జింతిసేయవలదు, భద్ర.

౧౦౫

రమణఁ గాండిన్యగోత్రకచిత్తుడను లింగనకుఁ బాత్రుడను పెద్దనకును బుత్ర

వరుడఁ బేరయనామధరుడ భల్లావంశ వార్ధిసోముడ బుధవర్గ మెలర

వలసమేచేసిన వరుస యాస్పదముగా మదిలోన భావించి ముదమెలర్చ
ఘనత వ్యాజస్తుతిగా నొనర్చితి నీనశతక మష్టోత్తరశతకము గాఁగఁ
జత్తగింపుము హంసంబు క్షీరములను

గ్రాహ్యమొనరించుచందంబు గడలుకొనఁగ, భద్ర.

౧౦౬

కేశవ మాధవ కృష్ణ హృషీకేశ నారాయణ ముకుంద నారదనుత
వద్దనా భాచ్యుత ప్రహ్లాదు శ్రీధర వామన గోవింద వాసుదేవ
విష్ణోనిరుద్ధ త్రివిక్రమా ధోక్షజ నారసింహ జనార్దన మధుసూద
న యుపేంద్ర సంకర్షణ పురుషోత్తమ హరే దామోదరానంత దానవాంత
యఖిల లోకైకనాథ దివ్యాంఘ్రిపద్మ
ములకుఁ బ్రణమిలెదను ముదమలరనేలు
భద్రగిరివాస శ్రీరామభద్ర దాస
పోషచిరుదాంక రఘుకులాంబుధిశశాంక.

౧౦౭

జయ రఘుకులదీప జయ దశావతార జయ భరతాగ్రజ జయ ముకుంద
జయతాటకాంతక జయనుఖపరిపాల జయహల్యాపోష జయయుపేంద్ర
జయ హరధనుఖుడ జయజానకీనాథ జయ భృగుసుతభంగ జయకృపాద్ధి
జయ వనసంచార జయ వాలిమర్దన జయ వార్ధిబంధన జయ మురారి
రావణాంతక సాకేతరమణ నీరు
వలస శతకము వినువారి వలస లుచుగు
భద్రగిరివాస శ్రీరామ భద్ర దాస
పోషచిరుదాంక రఘుకులాంబుధిశశాంక.

౧౦౮

శ్రీ

వ ర ద రా జ శ త క ము.

— 1 కృష్ణకవిప్రణీతిము —

దేవప్రాసముతచంపకమాలావృత్తములు.

సురనుత మంజుభాష వరసుందరవేష స్వభక్తహాష యా
సురమదశోష సర్వగుణశోభితభాష కృపావిశేష నే
శరణి వేడిన న్విసప్త సాహసమా చలమా యిదేమి మం
దరధర కుండసుందరరదా వరదా మురదానవాంతకా.

౧

హరిహాయుఁ దాదియకా సురల కందనివాని విరించి మానులు
స్థైర లిడువాని దాసజనమఖ్యులు గొల్పెడువాని దీనులక
సర్గునఁ బ్రోచువాని నిను నన్నుతినేతును నన్నుఁబ్రోవు మం
దరధర కుండసుందరరదా వరదా మురదానవాంతకా.

౨

స్ఫురదరవిందనేత్ర యతిశోభనగాత్ర గిరిశమిత్ర సా
గరతనయాకళత్ర వరగర్వమదాసురజైత్ర భారతీ
వరనుతవక్త్ర యోగిజనవందితపాత్ర నువర్ణవక్త్ర మం
దరధర కుండసుందరరదా వరదా మురదానవాంతకా.

౩

గరుడతురంగ శత్రుజనగర్వవిధంగ రమాంతరంగ నే
మొరలనిడంగ నీ కదియు ముద్దో భుజంగశయాన నీకు నేఁ
బరుడనె మానిసంగ రిపువద్దయతంగజ దోషహరి మం.

౪

సరసభ దైత్యైర్దళన వారదసన్నత యప్రమేయ శ్రీ
ధర కరుణాపయోనిధి సుదర్శనసాయక వాసుదేవ సా
దరమతి నన్నుఁబ్రోవఁగదె తాపసహృత్తమలాంతవాస మం.

౫

శరశరీ జూడ మేర యదిగాదు దయావర నీదునామ మే
నిరతము సంస్తరించెదను నిర్మలఁ డం చని ప్రోవకుండినకా
వరదుండ వన్నమాట కదివైదగునే రగునే రమేశ మం.

౬

సరసిజవాళ వామన ప్రసన్న నిను స్మరణంబు వేడినం
బరమకృపాకటాక్షమునఁ బారఁగఁజూడ వదేమిచోద్యమో
హరిహరి నీదుమానసము హా శిల యాట యెటుంగనె తి య్మం.

౭

- కరముల నొగ్గి వేడి వడకంజము లే మది నమ్మియుండి మీ
చరితము లాలకించుచును శౌరి యటంచని పాటపాడుడు
స్థిరమతిఁ గొల్చియున్న మదిచింతలు వావ వదేసె బాసు మం. ౮
- సరిసరి చాలురా యిటులు సాహసమేలర నమ్మినానురా
విరసము మానరా యింకను వేటుగ నొక ప్రోవవేమిరా
సురనుత రార నానునవి సొపుగ నింపుగ నాలకిపు మం. ౯
- చిరమతినై భజింప నను జన్మలఁ బెట్టియు స్తుక్కఁ జేసెనా
స్థిరమతి నెవ్వరయ్య యింకఁజేరిచిప్రోచెను వార లక్కటా
దొర పని నిన్న నమ్మితిని దోసిలియొగ్గితి నేలుకొన్న మం. ౧౦
- వరగుణసాంద్ర యోగిజనవందిత భోగసురేంద్ర నీవహం
బురుహయుగంబు నమ్మినను బ్రోవక వంచన నొచఁబోకు శ్రీ
హరిహరి నీకిజే యడెద నంజలి చేకొను మేరుధీర మం. ౧౧
- గురుఁడవు తల్లి దండ్రి వతి కూరిమిబంధులు దేవుఁ డంచు నే
నిరతము నమ్మయున్న నిక నీ విటుసేముట పాడియాన యో
వరద పరాత్పరా దురితవార్ధి మునుంగకయుండఁ బ్రోవు మం. ౧౨
- వరసతులఁ హరిచితిని బాశ్రమెఱుగక నిక్కి త్రుల్లితిం
బరధనము న్నెసంగొనితి బ్రాహ్మణముఖ్యుల నిందచేసితిం
బరహిత మెంచలేని బహుపాపిని స్వల్పనైనఁ బ్రోవు మం. ౧౩
- మురుగులు గొల్పూం బరకము ల్పాలత్రాళ్లును నుగరంబులు
స్మరిపెణలుం గిరీటములు పాలుపు లుత్తరజన్నిదంబులు
న్నరుభుజకీర్తు లే నడుగ నొక్కట నీకదభక్తి నిమ్ము మం. ౧౪
- హరులను గోరలేదు బిరుదావళు లిమ్మని వేడలేదు నే
వరదము లిమ్మటంచు నిను నడ్డముగా నరికట్టలేదు నా
మొర విని ప్రోవుమంటి నిక మోసము చేయకుమీ ముటంటి మం. ౧౫
- మరణము నొందు నానమయ మందునఁ గాలుని కింకరాళినా
సరసను నిల్య రోగములు చాలఁ జెనంగఁ గఫ బుగట్ట నే
స్థగ యొనర్తునోః సలువఁజాలనొ యిప్పుడె చేతుఁబ్రోవు మం. ౧౬
- శిరము సుదర్శనా మధుఁడుఁ జిదము నేదు గళ్లు నచ్యుతుం
దురము గదాధరుండు భుజయుగ్మము నాహరి నాభిఁ బంకజో
దరుఁడును బాదయుగ్మము ముదంబున శ్రీధరుఁ బ్రోవఁజేయు మం. ౧౭

- పురములు సంచరించు నెడ భూములు గ్రస్తురువేళ గ్రామముల్
 దిరిగిమనేళఁ బల్లెలను దీప్తముగాఁ జరువేళ రోగముల్
 గురుకొనఁగం విశాచగణపూర్వముగాదులఁ జేరనీకు మం. ౧౮
- దురితవిదూరుఁ డంచు మది దుఃఖములెల్లను స్తుతువంచు న
 స్తదగుభ్రాతువంచు నికఁ గష్టముఁబెల్ల వటంచు నమ్మితి
 న్నితరము దానుపై నెపుచు నీకృత్యంచుచు బిరానఁ బ్రోవు మం. ౧౯
- హరుఁ డచురాకి న్వరము న్ధినివేడ నొసంగి హస్తముకొ
 శిరమున నుంచిచూతునన శీఘ్రమె వర్షిడి దొండకాయలొ
 జొరఁబడ దానవుం దునిమి శూలినిగాచిన రీతిఁబ్రోవు మం. ౨౦
- సరసిజగద్భుక్త సకలసౌఖ్యద లెల్లను మాని యంచయె
 సరగున నృప్తికారణము సాహస మేర్పడ బోధనేయు నీ
 చరితము లెన్నఁగాఁ దరమె శౌరి మురారి హరియభూతి మం. ౨౧
- వరమదయాకరుండవట భక్తజనావళిఁ బ్రోతువంట నీ
 కరుణకు లోకము న్తునులుఁ గాచుకయుండెదరంట వేదము
 ల్యగున నుతించునంట యిటువంటి మహత్తుని జేరికొల్తు మం. ౨౨
- మొర విసలేవొ నీచెవులు మూసుకయూడవొ లేక విచువో
 కరుణఁ దలంపవో దురితకర్తృఁడు వీడని యెంచుకొందువో
 మఱపున నుంచువో తనమమర్తముగందువొ సాధ్యమార మం. ౨౩
- సరగున రావడే నను ససాధ్రమ మొప్పుఁగఁ జూడవేమదే
 నిరతము వాడె నాపయిని నేర మదే జగదేకవీర దే
 వరకును దానుఁ డంటి గదె వైరమదే మదిరాదె ప్రోవ మం. ౨౪
- దొరతనమా నమామి యని దోసిలి యొగ్గియు నిన్ను వేడినకొ
 గరువతనమ్మ ప్రోవఁ దత్తి గాదని యుండు టిదేమిక్రోధమా
 బిఱబిఱరచ్చు నాయెడల భేదమ కౌస్తుభధామ రామ మం. ౨౫
- వరుఁడను గానురా యిక నెవం బిడఁగ న్నను గావవేమిరా
 విరసము నూనరా యిటులు వేడుక చూచుట సాడిగాదురా
 సరసత నేలుకోర యిదె సాగిలి మ్రొక్కెదరా సుధీర మం. ౨౬
- మరుజనకా పరాక యిక మన్ననఁ జూడక రాక వేడుకా
 విరసముకా సరేకదర వేచుటకా ననుఁబ్రోవకుంటిగా
 మఱచుటకా నిరంతరము చుర్లము చూచుటకా చిరాక మం. ౨౭

- త్వర నిలు రమ్మ నామనవి తత్త్వణమే కృతః గొమ్మ వింతగా
దురితము లెల్ల జిమ్మ నను దుష్టుడటం చనఁబోకుసుమ్మ నే
నరులను వేడ నమ్మ నిను నానకలం బనియందు లెమ్మ మం. ౨౮
- శరణి యంటి నెల్లపుడు జక్తనిభక్తిని వేడుచుంటి నీ
కరుణకుఁ బాత్రుడంటి నిక గాసిని బెట్టకు మంటి చిన్న నే
మఱిమఱిఁ బాడుచుంటి ననుచూసము మానుమటంటి బ్రోవు మం. ౨౯
- పరుగున రా వడేమి నను బాధలఁ బెట్ట టిదేమి పిల్వఁగా
మొర విన వేమి ప్రోవకను మోసము చేసెనవేమి శౌరినా
సరసకు రా వడేమి నెఱసాహస మేయిర ప్రోవవేమి మం. ౩౦
- గరుకునిపై వసించి వరకౌస్తుభహరముఁ దాల్చి గట్టిబం
గరువలువకాధరించి సాబగై నకిరీటము నుంచి చక్రముగా
దరము నమర్చి దాసుని ముదంబునఁబ్రోవఁగవచ్చి నిల్వ మం. ౩౧
- త్వర ననుఁ బ్రోవకుండినను దాన్యుని యాన ఫణీంద్రునాన నీ
వరమపదంబునాన సిరిపంట వెలందులయాన యింకనీ
చరణములాన ద్వారకుల జంటలయాన నిజంబునమ్మ మం. ౩౨
- కరుణాను జూడరా బిరుదు గట్టితి వల్లది కల్లగాదురా
యరమర మానరా కలుషహరివి నాదురితంబు మాన్పరా
నిరతము నమ్మినార నను నేరము లెన్నకురా సునీర మం. ౩౩
- మఱవకు నన్ను నద్దుణుడ మృగిని ద్రోహిని నీచకృత్యుడ
బరధనదారలంగొనెను పాపిని గోపిని నీపదాబ్జమే
యిర పని నమ్మినాడ మది నిష్ఠముచేసుక ప్రోవుమయ్య మం. ౩౪
- వరమునిగేయ సర్వసురవందితకాయ సునామధేయ నీ
వరమరసేయ నెవ్వరిక హా నను జేరఁగఁ దీతురయ్య నా
మొర వినదాయెనా యిటులు మోసముచేయకు భాగధేయ మం. ౩౫
- పారునిఁ గృతార్థుఁ జేసితివి యబ్జజనిం ఘనఁజేసి తొర యా
పారివాయు కోర్కెఁ దీర్చితివి యుదఱకన్నను నన్ను నొక్క
గ్నిరసియుఁ బ్రోవవయ్య బిరు దప్పుడు చెల్లును దేవరాయ మం. ౩౬
- * గురుతర మోస మై జలధి గొట్టునఁ జొచ్చియు సోమకాసురుం

- బరువడి ప్రచ్చి వేదము లపారకృపామతిఁదెచ్చి ధాతకుఁ
సురలునుతింప నిచ్చిన యశోనిధి నిన్ను నుతింపనేర మం. 32
- సుర లసురుల్ మహానగము సొంపుగఁ దెచ్చి సుధాభినుఁచి వే
సరకను ద్రచ్చుచుండ నది సంద్రము నందు మునుంగఁ గూర్చు
సరగున నద్రి వీపున వెనకధరియించి సురాభిఘోష మం 33
- వరబలమత్రత స్విబుధవర్గము భీతిలుచుండఁ గ్రూరుఁడై
ధరణిని మ్రచ్చిలింపుకొని ధైర్యముతోఁ జను హేమనేత్రుని
ద్వారను వరాహరూపమున దైత్యునిద్రుంచి విధాతఁబ్రోచు మం. 34
- కరుణ యొకింత లేక సుతుఁ గాసిలఁ జేయుచు నున్న దానపుక
ధరనిక నుంచరా దని ముదంబునఁ గంబము నందు శ్రీనృకే
సరివయి పుట్టి రక్తసునిఁ జంపియు బాలుని గాచినట్టిమం. 35
- సురపతి రాజ్యసూడదలఁ జూఱగఁ గొన్న బలీంద్రుఁడతకు
సరగున నేగి వామనుని చందము తోడఁ బదత్రయంబువే
సరకను వేడి కైకొని రసాతలమందున వానిఁ ద్రొక్కు మం. 36
- వరశుధరించి సర్వజనపాలుర నెల్లను భీకరంబుగా
నిరువదియొక్క మాటు వధియించి పితౄల్లకుఁ బ్రితిసేయు నీ
వరబలమెంత నే భువనవందిత భార్గవవంశరామ మం. 37
- ఖరకరవంశజాతుఁ డయి కొళికుయాగము గాచహల్య శా
వరహితఁ జేసి రుద్రువిలు భగ్నుమొనర్చియు నీతినేలి యా
సురులను రావణుఁ డునిమి సొంపుగరాజ్యము నేలురామ మం. 38
- కరకమలంబునక హలముఁ గ్రక్కునఁబూనియు దానవావలిం
బారిగొని హస్తినాపురము బోర్లఁబడంగను బెల్లగించు నీ
వరబల మెన్న నాతరమె వాఁబనేత్ర ప్రలంబహంఠ మం. 39
- సరసిజనాభ యోగిజనసన్నత యాదవవంశమందు నీ
వరమరలేకపుట్టి స్వకలాంగనల న్రమియించి దుష్టులం
బారిగొని కంసుఁం డునిమి పుణ్యులఁ బ్రోచిన మద్దుకృష్ణ మం. 40
- సరగునఁ బూతనంగెడపి చక్రముఁ దన్ని తృణాసురు స్వడిం
బారిగొని భేరుకాసురుని పొంక మడంచి ప్రలంబుఁ డాదియా
సురులవధించి గోపకుఁ సుందరుల న్రమియించినట్టి మం. 41

బుచేలుపున నున్నిద్రప్రాణికంబై యత్వద్భృతం బగు నొక్క కాళిందీతీరకాంతా
రంబు ప్రవేశించి.

౧౭

—శ్రీకృష్ణుడు వేట సలుపుట—

- క. నలుదెసలఁ గాపు లునిచెన్, బలియుల మృగయులను వీరబలశాసనుఁ
జలజాతవత్తనయనుఁడు, బలశాసనతనయుఁ బనిచి వటువేగమునఁ. ౧౮
- గీ. అతులచాతుర్య మొదవంగ నమ్మహాత్ముఁ
డమర ఘటియించె నపుడు పూర్వాదులందు
సంభవ తత్త్వమయనంజ్ఞానరగఁ జేసి
సకలవిబుధులు విరుతింప నదవ్యయ(వ)స్థ. ౧౯
- క. దిక్కుల గ్రమ్మి ధటుల్ రొద, లొక్తుమ్మసే జేయ మృగము లురవడి బెగజె
మిక్కుటపుసువివాక్కులఁ, బెక్కుండ్రనితకపులు బెడరెనుమాడ్కిన్. ౨౦
- క. జలజాతునుఁడది తమ్ములు, బలుమృగముల వెదకివెదకి వడఁజేసిరి దో
ర్బలమలర శాబ్దికోత్తము, లలయవశబ్దముల నెనుకి హరియించుక్రియఁ.
- గీ. అలసన త్వంబులనస్తత్వములఁగ్రియా గ్రహ
రాశయముల స్వరాదుల నవ్యయములఁ
దా నిపాతంబులుగఁజేసి ధరఁ దదంత
సంగ్రహయత్నమతి యొనసాధుమోళి. ౨౧
- గీ. మాన్యుఁడై నట్టి యాధ్వనిమార్గవేది, లక్ష్మ్యమూలంపుధ్వని నవలంబనంబు
చేసి హరియించె మిక్కిలి వాసేగాంచు, తనకృతిత్వము మర్తవేత్తలునుతింప.
- క. కరమరుదు కృష్ణమేఘం, బురుతరశరవర్షవైభవోదగ్రముగా
ఖరవైశ్వానరకీలలు, విరళతలే కన్నియెడల వే కననయ్యె. ౨౨
- గీ. అవ్యయప్రకాశ మభిధక్తికోజ్జ్వలం, బగళితోరుసత్త్వ మంతకార్య
కరము నాచు మెలఁగె సురుచిరతద్భిత, కృద్గణంబు దహనకీలితంబు. ౨౩
- ప. ఇటు మృగయూవిహారంబు కొంటిప్రొద్దు గడపి చాలించి యమ్మిచుమాయ
లాడు రాజ్ఞాంబు లగు నామిమంబులతోఁ బరివారంబు హరిప్రస్థంబున
కుఁ బోవఁ బ. చి పిశ్రాంతివ్యాజంబున నెద్దునానుచుం డై కమలాసనపర
మహంససీతకంఠసంసేవితం బై శుకముఖసుకవికరసముఖభోగయోగ్యంబై
తనుభవశ్రాంతిస్వస్వాధిపతారణప్రపణం బై శరద్రాకాశకాంకాలంకచా

*లలరజేసి-మా గ్రహరాశియములు-మా. భవిత్తిహిజ్జ్వలం-మా.

యాచోరప్రభాభర్తుబై తెలిదీనివైఖరిం బరిహసించు నొక్కకాళిందీనదీ
సుందరపులినతలంజున విశ్రమించి. ౨౬

క. కనియెం బద్దదళాక్షుడు, కననివినసిమేలుసుషమఁగల ప్రియరాలిం
గనికనఁగరాని చంచలఁ, దనులత యచలంపుగోచిఁ దల మనుదాన్ ౨౭

—శ్రీకృష్ణుండు కాళిందిని జూచుట—

క. ఉపమానభావమును దన, కపకారముగాఁగఁ దలఁచు నవఘన మగుచుం
దవముఁ బలు * కాఁకఁ దనకై, తపియింపుచునుండునట్టి తపనతనూజఁ.

క. కనికని నిరితిశయానా, దగ్ధిత్వ(ము) గాంచియేని కమలదళాక్షుఁ
డెనలేనిమదముఁ గొనుచుక, మనమునఁగాళిందిరూపమహిమముపొగడుక.

గీ. ఏతదవఘనసంగతి నెట్టిముదము, †విషయవర్గంబుఁ గైకొని వెఁసె దానిఁ
గాంచుఁబున రేతదంగసంఘటనగలుఁ, భాగ్యమెన్నటికెట్లుచప్పటికిమగుడ.

చ. సరసిరుహసనంబుఁ గొని సన్తుఖిసీమ గృహీతవాచ మైఁ
బరఁగఁగ శ్రోత్రియత్వమునఁ బాటిలి పూర్ణతపంబుసేయఁగా
సరసిజగర్భ! యాయువిదచక్రఁదనం బొనగూర్చునేర్చు నీ
కరుదు ఘటిల్లెఁ గా కరయ నల్పతపంబున నిట్టి దబ్బినే. 3౧

ఉ. సారసగంధిమధ్యమము సంఘటియింపఁగ యోగ్యవస్తుసం
భారము లేమినో యిది యభావముచేసితె పద్దజాత నీ
నేరుపు నెట్టు లెన్నుకొన నరఁగనయ్యెద దానిమీఁదటం
జేరి వసింపఁజేసితివి సిద్ధిపుగుబ్బలు గొప్పశక్రముడిన్. 3౨

గీ. ప్రస్ఫురద్వ్యక్తిసంబంధబలముకలిమి, మల్లసించె నలంకృతు లెల్లఁ గాన
లలనయు త్రమకావ్యంపులక్షి యనుచు, నవనిరసికులుగొనియాడుటరుదుగాదు.

గీ. అమఘనావిలసి, ధుమధ్యప్రభూత, పద్మవాసిని యాశరత్పద్మయన
వ్యక్తిసుందర్యతాన్యకృతాఖిలారు, భూషణత ముఖ్యకృతలక్షిఁబోలునింది.

సీ. ఇది మన్తభొన్నత్యహేతు వౌటఁ దలఁప మదికిఁ పులినఁగించుమరుసదంతి
దంతిగా దిది మృదుత్వంబు చాలఁ జెలంగ మరుసచేతమెలంగు విరులబంతి
బురిగా దిది కంఠపట్టుగామి మెఱుంగ సోలీనెడు మేలు సోగమెఱపు
మెఱపుగా దిది నిల్చిపోతపుమైఁ దనరారమానసప్రియభావ మూనునంచ

యంచగా దిది ఘనరుచినందికొనఁగ, మధురనాదానువృత్తిచేయాన్యపికము
పికముగా దిది తెలికంటిబెఱుకులెనయు, నతులసౌందర్యదివ్యరత్నాకరంబు.
వ. మఱియుఁ గబరీజులధరమాలికయు నలికచంద్రరేఖయు నిరీక్షణచంచరీకావ
ళియు భూమనోరమయుఁ గపాలశోభావతియు నాసికాకనకమాలయుఁ
గర్జశ్రీకలితయు నధరమధునుతియు హాసకౌముదియు సుముఖశాలినియుఁ
గంధరామత్తకోకిలయు నాగమృతధారయు దంతమాక్తికమాలయు బాహుకు
సుమితలతయు హస్తాంబురుహయుఁ గుచబాధురయుఁ దనుమధ్యాంచితయు
రోమాభిజుగవిజృంభితయు నాభీనిపులయు జఘనక్షమాభిరామయు నూ
రుదండకమాడితయు జుఘాప్రభోవరంజితయుఁ బాదలలితయు నంగలతా
చవలయు గుణమణినికరయు నగుచు వృత్తరత్నాకరకృతి నగుచున్నది
క్లొన్నమెన్నె, యేముద్దుగుమ్మకైన వనమ్ముగా *వమ్మమ్మ యని మనమ్మువ
ఘనంబుగాఁ గొనియాడుచు నక్షితవయాదపుండు దండనుండు నాఖండల
నందను వీక్షించి యిచ్చుంచలాక్షీముదంతం బాద్యంతయుఁ దెలిసి రమ్మా
పొమ్మా యని వినోదంబున ముదంబుగాఁ బరిచిన. 3౬

—శ్రీకృష్ణుండు కాళిందికడ కర్జునుని బంపుట—

క. సిరికి నలవడఁగిశోభా, భర మీయితికి నెసంగుఁ బద్మాక్షురకే
తనుణి యిది గృహిణిగాఁదగు, నరువాళిరమెక్కి యుండు టల్లుఁ ఘటిల్లగా.
గీ ట్టిసౌందర్య మొనరించునట్టిధాత
కమరు నస్త్రీగ్నియీయితి హరికిఁ గూర్చ
మిక్కుటంబుగ జగముగో మెఱయుఁ గాని
యన్యనకుఁ గూర్చ నయశోభి నది యడంకు. 3౭
క. ఈగతి నదృశ్యతరసం, యోగిహృదంతరములోన నువిడఁ బొగడుచుగా
†భోగీశతల్పుననువున, నాగుణధుర్యుండు వేగ నరుగుచు నచటగా. 3౮
సీ సభయందుఁ బండితసంస్థితవాణిక్తవడి మహాసరసిగోళలను హంసి
వలె నభాస్థలమున జింజుఁజంతురుసోగవడువున నవమేఘవటలి మెఱపు
చెన్నున నాలయసీమఁ బ్రదీపంపుఁ గలికవైఖరి బోదె నలరుతీవె
చెల్లువునఁ దరువున ఫలశాఖపోలికఁ, ‡బరమశాస్త్రంబున వ్యక్తిమాడ్చిఁ

* దమ్ముచు-మా. † భోగివర్జ్యంబుపనువున-మా. భోగిబంతుండు అని కవిభావము.
అది యసాధువు. ‡ బరమా-మా.

బులినతలమున మెలఁగెనుపొలఁదిఁ జేరి, తరళలోచనవలనినత్తార మంది
తుందిలానందమునఁబొందికుందరదన, వదనమీక్షించిమాధుర్య మొదవఁబలికె.

క. కలికి నీనామ మెయ్యది, జలజానన కన్నవారిసంజ్ఞలు కీదృ

క్తులు హేతువేమి నీవీ, పులినంబునఁ దపము సేయఁబూనెనుమరికె. ర౧
గీ. తేటియంటనికుసుమంబు తేట దోచు

నీదురూపంబు గనుఁగొన్న నిర్మలాంగి

యర్హవరకాంక్ష దేవతాస్థానంబు

సేయుచుండెద వని నాదుచిత్త మొదవె.

ర౨

గీ. తన్వి యిచ్చటఁ బరమసాధనతఁ గాంచుఁ

దనువిలాసంబె యితరసాధనము లేల

యరసి చూడుము పండితురాలనైన

ఘనఫలావాప్తి *బోధనకన్నఁ గలచె.

ర౩

క. నా విని తమ్ములనేలెను, దేవునిగాతాపుఁబట్టి తేటమొగమునన

తీవి నునునగవుసిగ్గులు, తావుకొని మెలంగ నింద్రతనయుని కనియె. ర౪

గీ. †జ్ఞాతృతాధర్మమున కధిష్ఠాన మరయ

నీదురూపంబు ‡గాకున్న మేదిసీత

యాభిమావ్యప్రసిద్ధమాహాత్మ్యమునకు

నధికరణ మాట మానసీయత వహించు.

ర౫

ఉ. కావున నాయుదంత మవికారగుణాకర చిత్తగొపు మే

దేవుడు సాయగేస్తుఁడయి తెల్వి జగంబు, కెల్ల గ్రహిను న

ద్దేవుడు నన్ను గన్నతఁడు దీచువిపాలిరమాధినాథుని

దేవునిగా వరించుకొను ధీ కొని యిట్లు వ్రతంబు నల్పదగ.

ర౬

గీ. అసితరుచి యగునీవది కధిప నేను, జన్మదేవైకతన నహజన్మగాను

నామధేయంబుచే నేని సరవరేణ్య, తత్సహజోదరిగా నన్నుఁ దలఁపవయ్య.

గీ. కర్ణిమిత్రదయాంభోధి నీరజాత్ము, డనఁగ నెఱఁచి మదిలోన నతని నునిచి

నాయథాశక్తిఁ గొల్పుచున్నాను నేను, భాగ్యమెట్లున్నదోకొనిపార్థివేంద్ర.

క. ఎన్నఁడు వచ్చాత్ముడు ప్రసన్నుండయ్యెనునో కోరై సఫలతఁగొను టిం

కన్నటికో తెలియదు నన్, గన్నారం గంటిఁ గంటిఁ గన్నా సుఖమిల్.

గీ. అనుచుఁ గన్నీరునించుచునానంబు, మిగులవాందినయాతీతమెఱుఁపుఁబోడిఁ
జూచితలయూఁదియానందవిడిచేలి, ప్రాచీదొరబిడ్డయా*చైత్రురీది కనియె.

గీ. నిరతిశయ మెనసీమేనినెఱిమెఱుగు, నిర్మలంబైన నీభక్తినిష్ఠఁ గూడి
రయముమీఱుగఁదశ్శరగ్రహముఁగూర్పఁ, దశ్శరగ్రహమలవసుసత్తవులకు.

క. అని కల్పి కిలికియనుచుతి, గని తూరుపువాటివేల్పుగనినయుదారుం
డనితరలభామోదం, బని తలయూచుచును వేగహరిఁ గనవచ్చెన్. ౧౨

క. † వచ్చిన సచ్చలు వచటికి, వచ్చి(న)కార్యులు రూపవైఖరి మదిలోఁ
బొచ్చుంబులేనిభక్తియు, ముచ్చటకడి యడుగ సకలమును వినుపించెన్.

చ. దలికలవార్తయిట్లతఁడు చెప్పినఁ దప్పక యాలకించి యా
జలరుహపత్రులొచనుఁడు చక్కఁగ లేవగుఁబువ్వునీటిచే
నలఁతఁ దొలంగుచ్రేయమున నాననపద్మము కన్నుదోయి మే
లొలయఁగ నింతిఁజూడ మది కొప్పుగునం వొగి నేగి యచ్చటన్. ౧౩

—శ్రీకృష్ణుడు కాళిందిం గొనిపోవుట—

క. శృంగారైకాశ్రయమా, సంగననెఱ్ఱేరు చూచి హరి సవరసహ
రంగత ‡ మగుననుభూతిచె, లంగఁగఁ దా మెలఁగె నబ్బుగంబు దలంపన్.

సీ నీలార్ధమునఁజాలు నెఱికక్వజిగిజాలుమేలు నవ్వఁగఁజాలుమేనివానిఁ
జలతలేక లసిచుతోలివాటిబలుమించు నొప్పు నేరము లెంచునొల్లవానిఁ
దొలుతవేళ నెసగు జలజాతములరంగు గలకన్నులబెడుగు గనెనువాని
నమృతధారలుచిల్లు నట్టిచందురుక్కుల్లు, నగెద నవ్వులతల్లు మొగమువాని
లచ్చిపే రాదిగలపేరుమచ్చవానిఁ, గొస్తుధికిరీటు ఖవఁవ్వురణవాని
సుడికి నీడగునొకవాలు వడయువాఁ, విందుకన్నానఁ గన్నగోవిందుఁగనియె.

గీ. కనియు స్థిరనితరహృద్ధ్యానఘటితసర్వ, దేశసంతరిదీవ్యత్రదీయదివ్య
రూపజాలంబులోనఁ దద్రూపమపును, మిళితముగఁగొంతసేపితిమిన్నకుండె.

క. అంతటఁ గాంతకు లక్ష్మీ, కాంతునినిజరూపగరిమి గననయ్యెఁ దదే
కాంతి(క)దృష్టిప్రభావత, పాంతఁ బురందరునికట్టి పొసఁగుటచేతన్. ౧౪

చ. హరినిజరూప మాత్మ ముదమారఁగఁ గాంచినకాంచనాంగికిం
బరిచితిఁ జెందవయ్యె నభివాదనవార్తలు సౌస్తవక్రియలో

*విక్రమోద- †వచ్చి యచ్చలునభవటికి ‡ మగుగుననుభూతి స్థిరనితహృ-మా.

కరము మనంబులోపల నఖండితభక్తి కుదీర్చఁజ్జకున్
మరిమారి యూటట గవనిఁబుట్టికచాకచి సాఘటిల్లఁగఁ.

౧౯

గీ. వెలది "యభ్యాగతః స్వయం విష్ణు"రితి వి
చారసాగత్య మొవరఁగఁ జలదసాంగ
వీక్షణాంభోజమాలికావిసరములను
బూజ యొనరించె నాజగత్పూజతునకు.

౬౦

గీ. కృష్ణఘనరుచి దనచారఁ గీలుకొనఁగఁ
జామముఖచంద్రుఁ డప్రకాశత వహించె
నిడుదక్రేగంటిమాపులు నీచవేణి
రుచివిలాసాబు దన్తైర్నిరుచి గొనంగ.

౬౧

గీ. అంబుజాననదనుజకోరాక్షి యనుట, నిజముగాఁ జేయఁదలఁచి యోసీరజాక్షు
వదనచంద్రుని బాహు కన్వారిగాఁగ, బారుకొనఁజేసె దనదృక్పకోరకముల.

చ. అపుడు ముకుందు డితిఁ గని యంబుజమిత్రనూజ నీకు ని
త్రవము ఫలించె రత్నమనుఁ డ్భుల లేనగుమోము గ్రన్ముగాఁ
* దవనతనూభవం జెనుట తన్దయుఁ గ్రన్మ రథాబుమీదఁ దా
గృహికుకొంచు ధన్యుకేళిపురంబున కేగ నెప్పుగఁ.

౬౩

క. అచ్చట నారాజున క, ముచ్చట దెలియుఁగఁజేసి భూపతిమదిలో
ముచ్చట దీరఁగఁ గొన్నాళ్ళచ్చపుఁ జ్రేయమున నిలిచి యనుపతియొత్తఁ.

క. పురమున కేగుతలంపున, నరవసునానతి గ్రహించి నలువారఁగ న
న్నరుఁ దోడ్పొలి చరువేళ్లల్, పురణింపఁగ డాఁకుఁజేసి భూపతిఁ బలికెఁ

గీ. అనఘకృతి యుక్తా మగునేని కండిత
హృదయమునకుఁ బోలె హితము గాదు
నాదుమదికి నెపుడు నరుఁ బాపు మటుగాన
నన్నుఁ బాసి రాఁగ నరవరేక్ష.

౬౬

వ. ఇల్లు బావయగు లొవకొమ్మలొలంగుడు బావబిడ్డబిడ్డనిచే †సోమాసుల
వెల్లుంజ్ఞెప్పట్టి తనవెనుకటిరాకకు నాపతివడసి యశుడు రా†య్యుడ
కేంద్రొరబిడ్డ ప్రామిస్తుసాముబరణి గన్నకన్నె గొని నిజవరివారవరివృ
తుండై కదలి సంద్రంపుటగడిత వడయు బెడంగుప్రోలుమేలుబాతికిఁ జరి

* తపతనూభవతః జఘ. య. † సోమాసుల ‡ య్యుడ కేంద్రొరబిడ్డ

యెంతయు సంతోషంబాన నయ్యుదంతంబు నిజాంతరంగులకు నెఱిగించి
తదనుమతి రిక్తమడుపులఁ దెలియం బ్రోడవొలిపుట్టువుజన్మిదాపునారులఁ
జారుల రామిది నిరస్తదోషతిమిరంబును సుగుణవర్తియు సుగ్రహస్నే
హంబు నగు నొక్కసుప్రకాశ వివాహమహూర్తం బేత *ద్వాపరభా
సురం బని నిశ్చయింపించి సర్వజనులం దగల్పించునకు రా నియమించి
మీఁదటి †తక్తచక్తరవరితిం బిలిపించి తత్పులంకారంబునకు నియో
గించిన.

౬౭

గీ. అన్నిమితల కాన్పదం బగుపురంబు, చందు నేమిత ఘోషింప నతఁడు నేర్పు
నయిన నతఁడీ పానయ క్త్యం బానఁచె, నతులచాతుఁగొన్ని పదార్థములకు.

వ. అంత.

౬౮

సీ. వేవెయంగులు గల్గు విన్నాటి వేలపు. ముప్పోడుములు నిల్చు గొప్పగదై
ముత్తొంటిపలుకులు మొనయు వేసమువాడు తమ్ములనగియించుతేఱు
సుడివాలు పేరింటిపులుగునేడునొయారి పండ్రెండురూపులబలిమికాను
కిడలియిల్లటపల్లుబెడఁగుబల్లుడికిన్ను పగలుగావించునేర్పరులమేటి
తక్త పేరింటిగుట్టుంబుదక్కుజోడు, చుట్ట మంతటి కనఁ దగుదిట్టసామి

చాయకైవడి వెన్వంటఁజాయరాగఁ, గూతు పెండ్లికిఁజనుదెంచెగూర్చిమిగుల.

గీ. పెండ్లి యఖల ప్రమాదంబుఁ బెనుచుజగతి, ఫలబగములతొడ్రెపె ధామననఁగఁ
బిలువకున్ననుఁ బిలిచిన నెలమి రాక, యుండువారు జగంబుల నుంచుటఁది.

క. పంకజలోచనునవ్వరి, సంకోచాభావ మొనర సర్వజనంబుల్

పంకముమీటి మెలంగఁగఁ, బంకజనాభోదరంబుభాతిం గనియెన్. ౨౭

సీ. చతురాగమానూసనారస్వతస్ఫూర్త లోకచోట నానంద మొదవఁజేయఁ
†జతురాతిఁగినదర్శన ఘోషవైఖరు లొక్కచో మోదంబు నిక్తఁజేయఁ
జతురుదాతకవిత్వసాధుసన్యాసంబు వీనుల కొక్కెడ వింత యొసఁగఁ
జతురభిసయసమంచ న్నేదురిధ్వను లొకపంక సంతసం బొప్పఁజేయఁ
జతురనల్పమహావాద్యవిరితినాద, మంజుమం బొక్కదిక్కున మదికుమర్ప

నద్దిరిద్దిర యోహోహెమాంభిభి, యపుమనాదాత్త బ్రహ్మనుయ్యె బురము.

క. అకుకివృక్తులకైవడి, నకృతాఖలదోషయోగ మయి సుగుణం బై

కుకిపులన క్తులు ముదమిడె, సకిలజనుల కిచట బ్రహ్మసదనత నేమో. ౨౮

ఉ. సందడి జాట భూ(ఁ)పరసంతతభూషణకన్దరాగమల్

పొం దగునందుగు జపురుబొ దె లటంచు గజంబు లూని యీ
సొదుచు మీదికింబలుప నూర్ధ్వకలంబున నిల్చె నవ్వె రా
సందులులేక తన్మచులు సాకును రక్తవితానరోచులగా.

27

సీ. వితతనజ్రోవలావిరళకీలితములు మున్ను వీధులు కంకమునకుఁ జొరవు
బహుళమహోదారభద్రేభదానవారాపగాపూర్ణంబు లయ్యు నిపుడు
బహుళమహోదారభద్రేభదానవారాకగల్ పయ్యుగ్రస్తు సమితనృపతి
సంబాధహేతుకసంఘర్షణచ్యుతచారుసౌవర్ణ భూషణరజంబు

లెనయ నవి కం'మై * సేరెచ్చెల్లఁబోలఁదల్లె ణంబునఁ దద్వత్తఁ దాల్చెవీధి
లంతటనవంకతవహి చ నమిత † జన్మి, బహుళసన్మర్దజనితోమ్మబలముకతన.

గీ. లక్షణాఘృణాస్థూలఁ టులంఁడు, దనరె స్వసమర్పణము పరార్థంబుగాఁగ
నఖలకృతలక్షణులయందు నధిపసింఁచె, జెన్నుగ న్నసిద్ధికై పరాక్షేప మచట

క. చిత్రవ్యక్తుల నట వాక్పిత్రాభివ్యక్తు లేమి చిత్రం బగునే
చిత్రవ్యక్తులఁ జిత్రము, చిత్రధ్వనిమయత నర్థచిత్రత మెఱయగా.

28

— శ్రీకృష్ణుని మంగళస్నానము. —

ఉ. అంతట గర్గముఖ్యు లగునట్టి వహీసురు లెల్ల వచ్చి శ్రీ
కాంత సమీపవర్తి యయి కానఁగనయ్యె మహూర్త వళి మీ
రింతట జాగు మానఁ దగు నిచ్చ శుభార్థపుష్పజనంబుపై
నింత వసింపఁ జేయు మన నీహిత మొప్పఁగ మాధవుం డొగిగా.

29

క. అంజనగిరితుల్యండు ని, రంజనుఁడు జగంబులెల్ల నంజలు లిడఁగాఁ
గుంజరగతి వచ్చుచు న, భృంజనమున కతులపీతి నాశీనుఁడుగాగా.

౩౦

ఉ. వన్నెలుమూఁడు గొన్నచెలువం గొని పొంగుచు నస్తదాదులం
గన్నయనాదిపూరుష యఖండమహోదయ యిట్టిపెండ్లి నీ
కెన్నఁగఁ దన్మహామహిమనే కద గాన భరింపు మామె నం
చన్నలినోద్భవాదిసుర లచ్యుతునాఁడలఁ బెట్టి రక్షితల్.

౩౧

చ. దరము దరంబు నిచ్చు రొదఁ దాల్చును దా సరిగాదు వీణ వ
ల్లరయఁగ మేళవింప నగు నస్ఫురితాక్షర మద్ది సాటియే
సురుచిరఃస్థపన్దరుఁసూక్తిగళంబుల కంచు నంచ న
వృరమునిచంతి నంగనలు పాటలు వాడిరి నెర్పమిఱఁగగా.

౩౨

కాకినాడ-పరిషత్కార్యాలయమున వెలకు దొరకు

గ్రంథములు.

1	విప్రనారాయణచరిత్రము-చదలువాడ మల్లయ్యకవి	రు	0	8	0
2	కవిజనాశ్రయము-వేములవాడ భీమకవి	0	10 0
3	చంద్రారామాయణము-ముగ్ధాదికవి వేంకటాచలపతికవి	...	1	0	0
4	నీతిసీపపద్యశతకము-తాళ్లపాక పెదతిరుమలార్యుడు	...	0	2	0
5	జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము-శ్రీమాన్ కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు బి. ఏ., యల్. టి.	0	8 0
6	జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము-శిష్టు సర్వశాస్త్రికవి	...	0	2	0
7	సర్వేశ్వరశతకము-యథావాక్కుల అన్నమయ్యగారు	...	0	3	0
8	యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము-జ. రామయ్య పంతులు గారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.	0	8 0
9	కావ్యాలంకారచూడామణి-విన్నకోట పెద్దయ్యకవి		0	8	0
10	చంద్రభానుచరిత్రము-తరిగొప్పల మల్లనకవి	...	1	0	0
11	అకారాద్యముద్రితగ్రంథసూచిక	0	6 0
12	ప్రాకృతభాషాత్పత్తి-శ్రీమాన్ మేడేకల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	0	12 0
13	శివతత్త్వసారము-మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు	...	0	12	0
14	Defence of Literary Telugu జయంతి రామయ్య పంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.	0	8 0
15	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము-శ్రీనాథమహాకవి	0	12 0
16	ఆర్యభాషావిభాగము-శ్రీమాన్ మేడేకల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	0	8 0
17	Dravidian Lexicography	0	4 0
18	ప్రాస్వరంగములు-క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు...	...	0	8	0
19	నారసింహపురాణము ఉత్తరభాగము-హరిభట్టు	...	1	0	0
20	మన్నారుదాసవిలాసనాటకము-రంగాజమ్మ.	...	0	8	0
21	జెమినిభారతము-వచనము-వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు	...	0	12	0
22	కాళిదీకవ్యాపరీణయము (మొదటిభాగము) అచార్యబలకతి		0	0	0
23	రెడ్డినాటి రెండు శాసనములు శ్రీనాథులు	...	0	4	0

